

25-ЛІТТЯ

УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

І МЕДИЧНОЇ ГРОМАДИ

ЛЬВІВ - 1935

МЕДИЧНИЙ АРХІВ І БІБЛІОТЕКА

У. Л. Т. ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ

25-ЛІТТЯ

УКРАЇНСЬКОГО ЛІКАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

І МЕДИЧНОЇ ГРОМАДИ

ЛЬВІВ – 1935

Друге офсетове видання

МЕДИЧНИЙ АРХІВ І БІБЛІОТЕКА

**УКРАЇНСЬКЕ ЛІКАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО
ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ**

Львів 1935

1975 Чікаґо

**25 – ANNIVERSARY
of UKRAINIAN MEDICAL SOCIETY
and MEDYCZNA HROMADA**

LVIV, WEST UKRAINE

1935

SECOND OFFSET – EDITION

MEDICAL ARCHIVE and LIBRARY
*****
UKRAINIAN MEDICAL ASS. of NORTH AMERICA

CHICAGO, 1975

З М І С Т :

	стор.
<i>O. Козакевич:</i> Як повстало наше лікарське товариство	3
<i>I. Горбачевський:</i> З моїх споминів	14
<i>T. E. Бурачинський:</i> Лікарська Комісія Наук. Т-ва ім. Шевч.	18
<i>Ю. Кордюк:</i> Історія У. Л. Т. за 25 літ існування	23
Спис голов У. Л. Т.	44
Спис членів У. Л. Т.	45
<i>E. Кобринський:</i> Українці-лікарі на Буковині	50
<i>A. T. Кібзей:</i> Українські лікарі в Америці	52
<i>B. O.:</i> Свідомі завдання	54
<i>L. З. Беч:</i> Начерк історії Медичної Громади	59
Спис голов Медичної Громади	77
<i>B. O.:</i> З історії „Білої Палати“	78
<i>B. Кархут:</i> Буйні дні	83
<i>I. Гнідець, B. Олесницький:</i> Культурно-освітні змагання Медичної Громади	85
<i>L. З. Беч:</i> Бібліотека Медичної Громади	94
<i>Ю. Т.:</i> Товариське життя в Медичній Громаді	98
<i>P. Копач:</i> Медики в українському тіловиховному русі	103
<i>B. Щуровський:</i> Лікарі і медики у визвольній війні	106
Спис лікарів і медиків учасників визвольної війни	125

Помилки

- стор. 107. 11 рядок згори. Після слів „эразу як“ додати: „секретар здоров'я а підтак“
- стор. 116. Після 6 рядку вмістити: „Пачальним лікарем І. кори. став др. Тадей Яцин.
ІI. кори. др. Володимир Коцюсъкий, III. кори. др. Іполіт Левицький“.
- 18 рядок згори. Після слів „ІV. бригади“ додати: „др. Мантуляк Леонід та від
так мед. Степан Гайдучок і др. Гаврилюк Андрій, V. бр. др. Л. Сосенико, відтак
др. Розенберг, VI бр.“
- стор. 117. 11 рядок згори. Після слів „в другий“ додати: „др. Кос Осип, Бережани“
- стор. 119. 20 рядок згори: Замість: „до виїзду“ має бути: „до висуду“
- стор. 120. 26 рядок згори. Замість: „(хорунж.)“ має бути: „(хірург)“.
- 27 рядок згори. Замість: „(хорунж.)“ має бути: „(хірург)“
- 6 рядок знизу. Замість: „Горайлів“ має бути: „Брайлові“.
- стор. 126. 9 рядок згори. Замість: „Гвоздецький Теофіль“ має бути: „Ковшевич Осип
† військ. окр. лік. Бережани“..
- 10 рядок згори. Замість: „Клефапіюс“ має бути: „Клефаріюс“...
- стор. 127. 16 рядок згори. Замість: „Гпідим“ має бути: „Гпідий Кость“
- 16 рядок згоря. Після: „ч. 3.“ додати: „i XI. бр.“
- 17 рядок згори. Замість: „Кольпер“ має бути: „Кельнер“
- 18 рядок згори. Замість: „Кушік“ має бути: „Кушін“
- стор. 128. 3 рядок з гори. Після „Станиславів“ додати: „i Д. С. В. С.“
- 12 рядок згори. Замість: „VII“ має бути: „VIII“
- стор. 129. 7 рядок згоря. Замість: „Скоморовський Степан † гр. Хирів“ має бути: „Ско
моровський Володимир, сап. поїзд ч. 3.
- стор. 129. Між 7 і 8 рядком додати: „Сіледецький Степан † гр. Хирів“.
- Між 1 і 2 рядком знизу додати: „Хомишина Наталія, окр. лічя. Самбір“.

Як повстало наше лікарське товариство.

Якщо молодий лікар-українець має вже осідати й починати лікарську практику, повинен розвідатися, де й кілько є лікарів та кілько між ними наших, щоби не приходило до непотрібної взаємної конкуренції.

У такому положенні й я опинився, як скінчив свою шпитальну практику в 1903 р. в Грацу, столиці Стирії, після 1-річної аспірантської та 3-літньої секундарської служби в тамошнім загальнім шпиталі. Від свого товариша д-ра Романа Дорика¹⁾, пізнішого окуліста в Тешині на Шлеську, що тоді власне кінчив окулістичну практику на клініці проф. Махека у Львові, дістав я список лікарів-українців у Галичині, уложений з польського календарика. Очевидно, він був неточний і неповний. У Лікарській Палаті годі було дістати список членів, уложений по національності в поодиноких місцевостях. Тому мимовільно виринула тоді у мене гадка, якби то добре було мати власне лікарське товариство, де можна би порадитися і довідатися про розміщення лікарів-українців у Галичині.

В листі тов. Дорика з 22. серпня 1903 р. зі Львова до мене, до Грацу, нахожжу такий уступ:

„Що до організації наших лікарів віддільно від сусідських я годжуся з Тобою, но що до програми треба би ще порозумітися. Уложить програму таку, щоби була практична і можлива до впровадження в життя, є дуже тяжко з причини малого числа наших лікарів”.

Дня 6. червня 1904 р. пише він з Тешина до мене (вже до Коломиї) між іншим таке:

„Хотівбим дальше з Тобою порозумітися щодо лікарської організації. Напиши отже, який план зробив Ти у Грацу, на яких принципах хочеш оперти цілу організацію. Опозиції других лікарів нема чого боятися, бо опозиція буде вправді, але не буде зорганізована, а тим самим нетривала. Тому, як що хоч мала частина лікарів схоче приступити до організації, то товариство переживе опозицію і буде могло роззиватися.

Думаю, що буде найліпше, зробити якийсь проект організації і виступити з ним перед збором лікарів, а як жадна друга група не зголоситься і не зложить до певного речення іншого проекту, — по одобренню певною частю зборів, внести прохання о затвердження статутів“.

¹⁾ Перед тим був вольонтерем на окуліст. клініці проф. Михайла Борисікевича у Грацу. Помер у Талергофі у січні 1915. р. на висипний тиф.

У письмі з 5. липня 1904 р. пише дальше:

„Добре робиш, що збираєш всілякі статути лікарських організацій, бо неоднозначна буде перевезти до нашої організації. Треба буде лише порядно перестудікувати всі статути. Я мало занимаюся студіями уставів, бо небагато їх під рукою маю. За те часами роздумував я, як-би то разом злучити наших індолових і мало організаційного змислу оказуючих рутенців для загального добра, і як би сесю організацію перепровадити так, щоби яко-тако функціонувала і не заснітилася. Вже попередньо писаю я Тобі о двох можливих і для нас корисних організаціях. Без сумніву обі нам потрібні: Треба зорганізувати цілий народ під санітарним оглядом і задержати сесю організацію із наших рук, але треба також зорганізувати самих лікарів, щоби спомагалися взаємно у тяжких хворіях і не дали використовуватися. Як від народної організації можна би взяти існуючі каси хорих з деякими змінами відповідно до наших цілей”.

Тут мав Дорик на гадці селянські каси хорих, які вже тепер існували у Югославії.

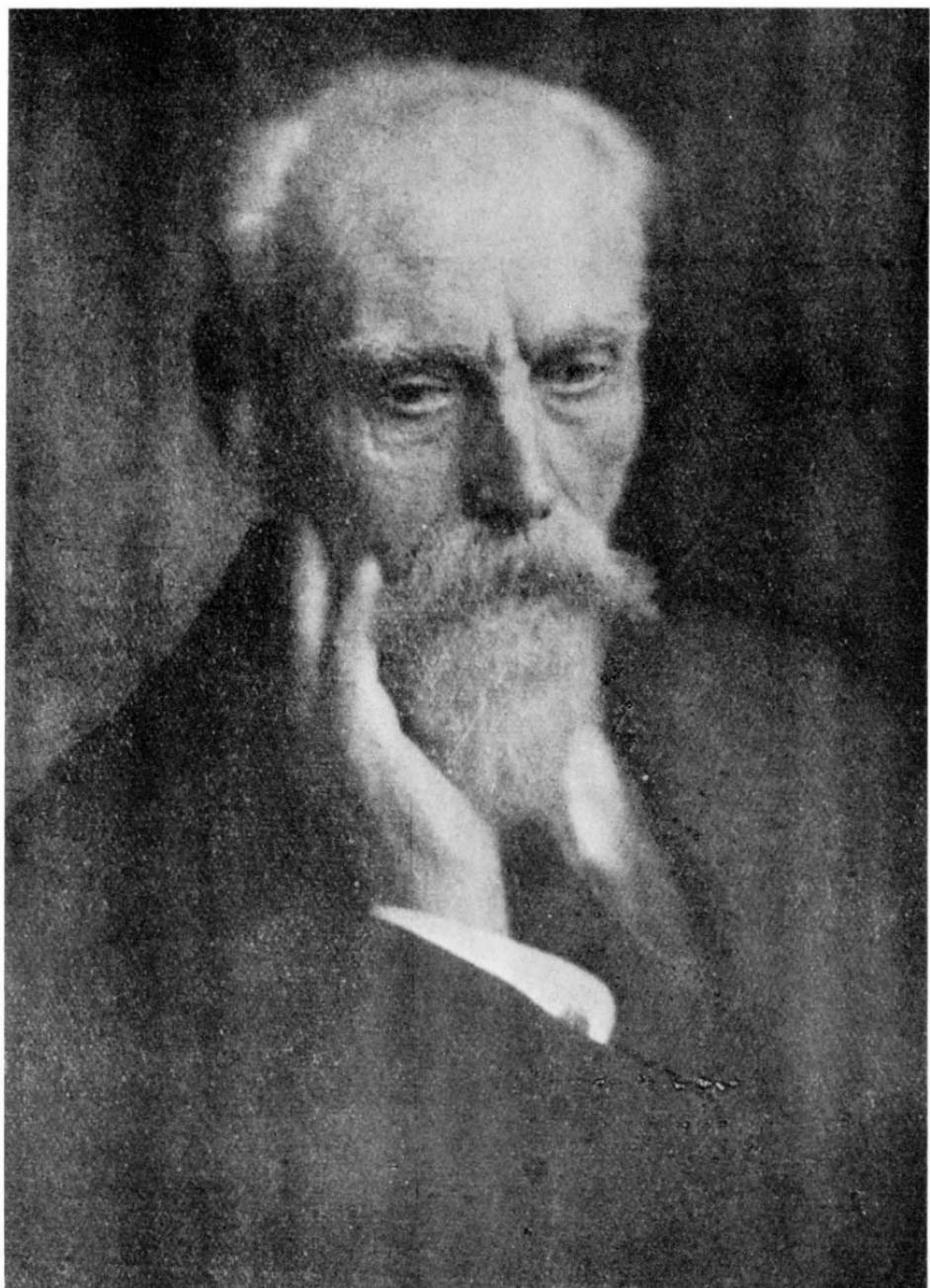
У листопаді 1903 р. осів я у Коломиї й розпочав у грудні практику. В роках 1904—1907 я збирал всілякі статути лікарських товариств, переважно німецьких. Згадаю ще коротко, що в березні 1904 р. змінило „Товариство Самопомочи Лікарів у Великім Князівстві Krakівськім, Галичині, на Шлезьку і Буковині“ з осідком у Krakові свій статут у тому напрямі, що воно могло творити в містах Галичини, Буковини і Шлеська свої репрезентації. Після затвердження його міністерством внутрішніх справ у Відні видрукувало статут також і в українській мові, щоби приєднати більше числа лікарів з українських кругів. Чи багато їх вступило в члени того товариства, не знаю. Також не знаю, чи й як воно дальнє розвивалося.

У 1907 р. пізнав я тов. Гриця Гарматія, що був тоді лікарем на державнім етаті в Космачі й мав обов'язок поборювати там венеричні хороби. В розмові з ним я переконався, що гадка основання лікарського товариства припала й йому до вподоби. Він запевнював мене, що його товариші-лікарі вступлять радо до такого товариства.

На день 7. грудня 1907 р. запросив я до себе на нараду, крім нього і Ціпановського Івана з Городенки, ще коломийських товаришів: Левицького Зиновія, директора загального краєвого шпиталю і Кося Осипа, полкового лікаря при 36-ім полку краєвої оборони. На цій нараді запала одноголосна ухвала, щоби старатися оснувати своє товариство, уповажнене до діяльності на цілій австрійській території.

У тій цілі ухвалили запросити на день 14. грудня 1907 р. крім 5-ох присутніх, ще представника зі Станиславова Володимира Яновича, та Тита Бурачинського і Володимира Гузара, секундарів з Черновець.

На цій другій нараді був приявний, крім попередніх 5 лікарів, ще Янович Володимир зі Станиславова. Зaproшені Бурачинський Тит і Гузар Володимир не могли прибути з причин від них незалежних. Тоді рішили одноголосно, що приявні разом з перешкодженими товаришами з Черновець творять комітет основників Руського Товариства Лікарського з Левицьким Зиновієм, як

ІВАН ГОРБАЧЕВСЬКИЙ

почесний президент У. Л. Т. і І. куратор Медичної Громади.

головою, на чолі. Дальше поручили мені і Косові Осипові зладити її вислати повідомлення до всіх лікарів українців (біля 150) з проханням, щоби висказали свою гадку в справі основання лікарського товариства і заявили рівночасно, чи рішаються приступити в його члени.

Рівночасно ухвалили, щоби я зладив на підставі предложених мною взорів статутів (між ними були найважніші ось яких товариств: 1. Verein des deutschen Aerzte und Naturforscher. 2. Verein der Aerzte in Steiermark. 3. Verein der Aerzte in der Bukowina. 4. Reichsverband der Aerzte Österreichs і ін.) статут майбутнього лікарського товариства відповідно до наших відносин і до оправданих вказівок, поданих товаришами чи то усно, чи письменно.

Відоцва до них звучала ось-як:

В лютім 1908.

П. Т. Товаришу!

Підписаний комітет задумує оснувати руське товариство лікарсько-природописне, що має на меті (з виключенням усіх входящих у політику питань):

племання наук лікарських і природописних,
бережемні права і станових інтересів членів і в міру средств — матеріальну поміч для членів, вдів і сиріт по членах,
і в тій цілі звертається до Вас з проосьбою о Вашу гадку у цій справі,
а заразом о ласкаве повідомлення, чи зволите приступити у члени товариства. Після поверхонного обчислення є нас біля 150 лікарів, крім заступників спокревнених галузей, і мало би таке товариство — при якій-такій солідарності і карності — всякі вигляди на успіх.

Другі краї зіпередили нас у цій справі від дзвона. Около 150 усіх лікарів з Буковини різних націй творять лікарське товариство „Verein der Aerzte in Bukowina“. Значно менше лікарів північної залізниці, північно-західної залізниці і т. д. має свої власні товариства²), у яких групуються. До 70 лікарів передарулянського краю зорганізувалися у товаристві „Der Aerztverein von Vorarlberg“.

Лише ми обходимося досі без жадної організації. Лиш час — 150 лікарів одної нації — є за мало, щоби здобутися на товариство фахове і взаємної помочі.

Так дальше бути че може! Мусимо злучити і зорганізуватися як найскорше і у тій цілі запрошуємо і Вас, ВП. Товаришу, до нашої громади. О відповідь просимо до 15. лютого н. ст. 1908. р. на руки д-ра Олександра Козакевича, лікаря у Коломії.

Д-р Тит Е. Бурачинський
секундар краєвого шпиталю

у Чернівцях.

Д-р Гриць Гармагій
лікар у Львові

Д-р Володимир Гизар
секундар краєвого шпиталю у Чернівцях

Д-р Олександр Козакевич
лікар в Коломії.

Д-р Йосиф Кос
полковий лікар І. класи
в Коломії.

Д-р Зиновій Левицький
директор загального шпиталю
у Коломії.

Д-р Іван Ціпановський
лікар у Городенці
Д-р Володимир Нінович
лікар у Станиславові.

²) Verein der Bahn- u. Kassenärzte der k. k. priv. Kaiser Ferdinands-Nordbahn, Verein der Bahnärzte der k. k. priv. östr. Nordwestbahn u. k. k. priv. südnorddeutschen Verbindungsbahn, Verein der Bahnärzte der öst. Linien der öst.-ung. Staatseisenbahn-Gesellschaft і т. д.

На цю відозву вислану 3 лютого 1908 р. надійшло 28 письменних і 16 усно переданих відповідей. Письма прислали: проф. Горбачевський Іван з Праги, Ардан Микола з Keokee, Virginia, U. S. A., Брилинський Іван з Янова біля Теребовлі, Вербенець Володимир штаб. лікар з Полі, Виновський Микола з Gross-Schönau (дол. Австрія), Воєвідка Лев з Кіцманя (Буковина), Гвоздецький Теофіль з Липиці дол., Гнатишак Ананія з Тшинця (Шлеськ), Гриневецький Іван з Відня, Грушевич Ярослав з Тернополя, Дмоговський Степан з Перемишля, Дрималик Сильвестер з Жовкви, Дроздовський Володимир з Нового Села, Кос Михайло, ст. штаб. лікар з Перемишля, Маланюк Осип, полк. лікар з Перемишля, Мажейович Степан з Тартакова, Озаркевич Евген зі Львова, Окунєвський Ярослав, ст. штаб. лікар з Полі, Ортинський Ілярій, штаб. лікар з Відня, Порохайло Іван з Любачева, Полянський Станислав з Krakivtsia, Сіменович Володимир з Шикаго, U. S. A. Скіслевич, штаб. лікар з Відня, Соневицький Теодор зі Старого Самбора, Турин Яків з Відня, Чапельський Володимир з Перегінська, Чміль Адам з Neumarkt (Країна), Яросевич Роман зі Станиславова.

Усні відповіді передали: Бережницький Іван зі Львова, Бурачинський Тит Е. з Черновець, Вахнянин Мирон зі Львова, Гарматій Гриць зі Львова, Гузар Володимир з Черновець, Дорик Роман з Тешина (Шлеськ) через Козакевича, Кобринський Володимир зі Львова, Козакевич Олександер з Коломиї, Кос Осип з Коломиї, Курковець Іван з Калуша через Яновича, Левицький Зиновій з Коломиї, Пасічницький Евген з Ланчина, Сельський Щасний зі Львова (через Левицького), Танячкевич Кость зі Львова (через Гарматія), Ціпановський Іван з Городенки, Янович Володимир зі Станиславова.

Усі ці відповіді звучали потакуючо. Заявили, що не будуть належати до нашого товариства лікарського: Коссак Лев і Хомин Антін, оба зі Львова. Наразі не рішився приступити з причини віку і хороби Подлуський Микола з Болехова.

Дуже повчаючий і подавав цінні вказівки лист Радника Двору і професора медичної хемії Івана Горбачевського з Праги. Годиться його навести у цілості:

Прага, 12. II. 1908.

..На зазив комітету зав'язаного у цілі освоювання укр. лікарського товариства маю честь відповісти, що з охотою вступлю до такого товариства, хоч є належу до практичних лікарів, бо цілком не практикую, але як член медичного факультету і член найвищої санітарної ради у Відні, остаю все у безпосередніх зносинах з лікарським світом.

Коли тепер є 150 українських лікарів, треба дивуватися, чому вже не зорганізувалися. Нема сумніву, що організація для лікарів дуже важна і корисна.

Дотично статуту товариства муше запримітити, що буде ліпше заложити фахове лікарське товариство, котре мало би на меті беречи права і становіз інтереси членів і мести їм поміч, також плекати лікарські науки.

Посирити діяльність його на наукознавчо-лікарсько-природниче товариство, недви чи може відповідати цілі.

Треба іменно пам'ятати, що таке товариство маємо: природничо-лікар-

ська секція товариства ім. Шевченка у Львові, тай що розвій такого товариства не є у нас тепер можливий, доки не маємо відповідних інститутів, котрі конечно потрібні до плекання цих наук. Очевидна річ, що про таке товариство можна буде серйозно думати аж колись у будучності.

Моя думка отже така, що треба зав'язати фахове лікарське товариство за взорами дуже численних таких товариств, а не наукове природничо-лікарське товариство. Такий занадто широкий статут накладав би товариству ідеальні обов'язки, котрі тепер абсолютно не можуть бути виповнені навіть у дуже малій частині".

Обширні ради і вказівки подали також товариші: Грушкевич Ярослав з Тернополя (тепер у Станиславові), Гвоздецький Теофіль з Липиці долішної, Вербенець Володимир і Окунєвський Ярослав (спільне письмо) з Полі, Чміль Адам з Наймарктля (Країна, тепер Югославія) і Кос Михайло з Перемишля (на руки свого брата Осипа).

Дещо відмінне становище заняв Озаркевич Евген зі Львова. Письмо його звучало так:

Львів, 11. II. 1908.

„На Ваш зазив до вступлення у майбутнє товариство українських лікарів я радо забираю голос у тій справі і хоч — як з мою дотеперішнього поступування буде Вам звісно — який я охочий до всякої самостійної організації позволяю собі піднести ідеякі сумніви щотично можливого успіху такого товариства. Від 12-ти літ існує при Наук. Тві ім. Шевченка лікарська комісія, котра має на меті плекати фахову лікарську науку, і мимо моїх трудів, зазивів і просьб, загал наших лікарів відноситься до тої інституції так апатично, що я після видання з найбільшим зусиллям 6 випусків лікарського збірника, мусів це видавництво звинути і прилучитися до спільніх записок природн.-лікарської секції.

Річ сама собою зрозуміла, що до писання лікарської праці потрібний матеріал і відповідні ліабораторії, тож не зражений тим неповодженням вложив я товариство „Народня Лічниця“, та при розширенні її функцій і прирості фахових сил є надія, що ця інституція буде осередком, відкіля будуть могли появлятися фахові наукові праці, що зможуть конкурувати своїм змістом і вартістю що гаймечче з працями інших слоянських народів.

Витворити взагалі науку без лікарського факультету це справа дозволі тяжка і я цю річ переговорював дуже основно з проф. Горбачевським у Празі та ми прийшли до переконання, що — аналогічно, як це робили Чехи, — нам треба своєї фахової інституції, котра би — поки буде факультет — при визначній субвенції правительства, могла дати засновок до поважної наукової роботи. Це було основною думкою засновання „Народної Лічниці“, котра дуже красно розвивається, та три ліпших матеріальних засобах, що вже вкоротці за впливом нашого парламентарного клубу здійсниться, діяльність цієї інституції розшириться. При прирості медиків у Львові, що у двох останніх роках наступив, є надія, що робітників чим раз буде більше. Це однаке не стоїть на дорозі, щоби ми лікарі візновили видавництво лікарського збірника або якого іншого фахового письма, якщо Панове Товарищи з провінції скотили би по змозі, причиняючи своїми працями. Я до такої роботи все готов, але знов думаю, що найвідповіднішим осередком є Наукове Т-во ім. Шевченка, котре не лише за праці платить, але — що найважливіше, видає їх власним накладом і що року визначує на це відповідний бюджет. Усяка інша організація, що взялася би до видавництва, хромала би на недостачу матеріальних засобів. Тому я думав би, чи не краще було би обновити лікарську комісію. Прошу отож нарадитися у тому напрямі, і я готов зайнятися реорганізацією цієї інституції.

Лишаетесь до обговорення друга і третя точка Вашого проекту. Відлучення нашого стану, як і споріднених йому станів, від сусідської організації безумовно дуже поаждане. Заходить лише питання, чи вже наспіла відповідна пора. По моїй думці людей ще за мало, але і мала горстка охочих людей могла би щось корисного зробити. Осідком такого тва мусів би бути Львів, та я з досвіду знаю, що у Льзові мають охочих до праці і дуже можливо, як то нераз бувало, звалили би цілий тягар на мене, а я того труду рішучу не міг би піднятися. Маючи на меті двигнути Лічницю, видати по змозі повну лікарську термінологію, над котрою працюю вже 10 літ, притім при моїх заняттях у Професії і творенні популярно-лікарської літератури, я фаховими, становими справами занимався не в силі. Прошу взяти ласкаво під розгляд ці мої замітки з тим, що не вважаю свій голос за рішучий, а до всякої організації, де лише буде робитися якесь позитивна праця, радо приступлю".

Супроти становища, що його заняв Озаркевич Евген у своєму листі, ми мусили числитися з фактом, що на основних Загальних Зборах у Львові не буде можна склеїти Виділу з лікарів-львовян, евентуально Озаркевич не скоче бути ані головою, ані членом Виділу.

Тому уміщено у § 1 нашого статуту після уступу: „осідком Товариства є місто Львів“ ще наступне речення: „Загальні Збори можуть однаке перенести осідок Товариства у кожне інше місто Галичини або Буковини, коли окажеться цього потреба“.

Дальше могла у майбутності зйти така евентуальність, що рік-річно вибирали би одну і цю саму особу президентом; досвід однаке каже, що проти такого президента може з часом витворитися опозиція незадоволена з нього. Щоби оминути пізніші непорозуміння на Загальних Зборах і евентуальні гострі виступи опозиції, ми умістили за німецькими взорами — у § 10 а після уступу: „Виділ вибирається на один рік“, таку кляузулю: „По році не вільно вибирати того самого президента на наступний рік“.

Дня 6. березня 1908 р. відбулося III. засідання комітету, що на ньому явилися усі попередні члени, крім Гриця Гарматія. Він перенісся у межичасі зі Львова до Теребовлі.

Після відчитання проекту статуту заакцептував його комітет з малими змінами і ухвалив післати до міністерства внутрішніх справ у Відні для затвердження. На місце Гарматія, котрому було затяжко приїзджати з Теребовлі на засідання комітету до Коломії, постановили запросити на члена комітету Пасічницького Евгена з Ланчина біля Делятина.

Після переписання статутів у 5 примірниках вислали їх разом з проханням про затвердження дня 9 травня 1908 р. на руки Якова Туриня до Відня.

Тут треба ще одно зазначити:

При читанні цього статуту могло у багатьох наших членів повстati питання, чому у статуті при його укладанні не назвали наше лікарське товариство „українським“ а „русським“. Для виснення подам ось що: У тих часах зачислялася добра третина лікарів до „староруської“ партії. А нам йшло про те, щоб як найбільше членів згуртувати у нашім товаристві. Деякі товариші

з тої партії належали пізніше до рухливих і діяльних, як приміром Сильвестер Дрималик, що його вибрали на основних Зборах (в 1910 р.) заступником президента і у 1911 р. президентом. Крім того йшло про те, щоби спільно з ними вибрати до Ради східно-галицької Лікарської Палати більшу кількість власних заступників.

З другої сторони власне у 1909 і 1910 рр. стали газети чим раз частіше вживати назви „український“, принаймні „русько-український“. Тому, що наш статут був закроєний на довшу мету, то всьо промовляло за тим, що назва „український“ стане чим раз більше популярна. Тому після вислання статутів написав я до тов. Туриня друге письмо і прохав його, змінити, якщо це можливе, у статуті назву товариства на „Українське Товариство Лікарське“. 26 травня 1908 р. прийшла від нього така відповідь:

„Подання є вже в Міністерстві у референта гофрата Свободи, чеха, мені зовсім незвісного. Перед полагодженням змінити назву товариства не-фортунно. Треба би всьо на ново поєднувати і подання зі старими статутами назад взяти. Та й без того багато нездекларованих елементів настришилося би назви „український“.

Щоби отже не утруднювати дальшої праці на будуче у товаристві, також щоби міністерства війни і краєвої оборони легше згодилися на дозвіл нашим військовим лікарям належати до нашого товариства, вкінці, щоби не давати неприхильним нам у міністерстві впливовим особам ключки до незатвердження нашого статуту, рішив комітет лишитися при назві „руський (ruthenisch)“.

Сповнилося однаке те, чого тоді ми не сподівалися. Наше прохання полагодили у міністерстві відмовно під ч. 19045, дня 10 червня 1908 р. Минуло 13 місяців, заки ця відмовна відповідь перейшла з Відня до намісництва, відтіля до коломийського староства. Дня 6 липня 1909 р. подали її нам до відома без наведення докладних причин, чому міністерство наших статутів не затвердило.

Щоби внести новий проект статутів, треба було довідатися, які уступи у статуті закввестіонували. У тій справі віднісся я до містопрезидента Палати Послів і голови укр. парламентарного клубу Юліяна Романчука письмом з 11 серпня 1909 р. З його доручення занявся інтервенцією у нашій справі посол з Городенщини д-р Теофіль Окуневський.

Дня 30 жовтня 1909 р. прислав він осьтакі пояснення:

„З дорученням голови Романчука ходиз я у справі лікарського тозариства до референта у міністерстві і дозідався слідуюче:

1) Закввестіонований є не уступ 2) але, як Ви слушно припускали, ющий уступ, іменно з § 2 уступ з). Референт радиз цілий той уступ о „моральнім і матеріальнім піднесененні стану лікарського“, который і так практично падзи буде мати яке значіння, пропустити, вмісто того долзти до нагодо з § 2. слово „insbesondere“, так що змісъ того наголовка буде загальніший, такий. „Ціль та (у § 1 означена) мається осiąгнути особливо слідуючими средствами“.

Значить — можете ще мати й інші средства отже ще ширше, як Ви хотіли! По моему можете однаке той закввестіонований уступ з) цілком про-

пустити і не потребуєте назір'я змінювати наголовка § 2. Робіть зрештою, як Вам вигідніше.

2) Дотично репрезентації товариства на їхніх хоче мати референт при кінці § 10 по слові „президент” додане ще „а в разі перешкоди його вступник (чи там містопрезидент) заступає товариство на їхніх”. Стільки всього”

На підставі повищих завважаг ми поробили відповідні зміни і вислали поправлений устав дня 23 листопада 1909 р. прямо до міністерства у Відні. Рескриптом з 7 грудня 1909 р. ч. 40211 прийняло міністерство внутрішніх справ поправлений статут до відома. Цей рескрипт передало староство у Коломиї щойно дня 25 червня 1910 р. комітетові до рук.

На скликанім дня 29 червня 1910 р. IV. засіданні комітету був приявний також новопринятий член Евген Пасічницький з Ланчина. Зогляду на близькі вакації ми постановили скликати основні збори до Львова після вакацій. Уповноважнили мене порозумітися з львівськими товаришами дотично місця і точного речинця зборів. Рівночасно ухвалили видрукувати 300 примірників статутів і після усталення дня загальних зборів вислати до кожного зі 144 наших лікарів відповідну відозву разом зі статутом.

На підставі перепровадженої кореспонденції з товаришами Іваном Бережницьким, Евгеном Озаркевичом і Мироном Вахнянином та їх відповідей з 9 і 14 вересня 1910 р. усталили ми дату основних зборів на 1 жовтня 1910 р. год. 7 вечером у Львові.

Спрямований до членів поклик звучав так:

ВІДОЗВА!

„Дня 1. ж. ст. жовтня ц. р. в год. 7. вечером відбудуться I. конститууючі загальні збори руського тозариства лікарського у Львові у відокремленій кімнаті ресторану Лясоцького при Марійській площі зі слідуючим порядком нарад:

- 1) Уконституування загальних зборів;
- 2) Відчитання статуту;
- 3) Звіт комітету основателів;
- 4) Вибір віділу товариства (5 членів і 2 заступників);
- 5) Вибір контролальної комісії (2 членів і 1 заступника) і визначення термінів шконтра каси і рахункоzих книг;
- 6) Означення висоти вписовоzого і вкладок на рік 1910/11;
- 7) Визначення числа і границь поодиноких з'їздів;
- 8) Визначення місця слідуючого загального збору;
- 9) Справа вступлення тозариства до союза австрійських лікарських товариств;
- 10) Внесення.

Загальні збори правосильні коли присутна найменша 1/10 зголосованих звичайних членів. Коли на означений час не явиться потрібна скількість членів в тоді відбудуться загальні збори з тою самою програмою в годину пізніше, без огляду на число присутніх членів, упроваджених до голосування.

Тозарист! Ц. к. міністерство внутрішніх справ у Відні затвердило вікінці — по попереднім відкіненні — наш устав рескриптом з дня 7. грудня 1909. р. ч. 40211. Тепер пора нам вписуватися у члени товариства. Досі зголосилося нас 44, чи то усно чи письменно. Маємо однаке повну надію, що зголоситься нас ще стільки і що прибудемо усі — без відміку — на I. загальні збори до Львова.

До відомості військових товаришів подаємо, що робиться заходи за виєднанням доозволу виступати у члени товариства у ц. і к. міністерстві війни і ц. к. міністерстві краївової оборони, та що таке позволення ємовірно наступить.

Нехай же жінка з нас тепер не відтягається, бо обов'язок кожного з нас бути у першій лінії членом своєго питомого товариства".

Комітет основників.

Коломия, у вересні 1910. р.

1 статут у прилозі.

Перед основними зборами подав комітет обширну згадку у „Ділі“ про оснування лікарського товариства. Поклик про основні збори умістили у ч. 217 „Діла“ з 30 вересня 1910 р. Справоздання з основних зборів подав один з вибраних членів виділу товариства до відома загалу у ч. 219 „Діла“ з дня 3 жовтня 1910 р.

Звучало воно так:

„Перші загальні збори руського лікарського товариства відбулися у Львові у суботу, дні 1. ц. і. Збори отворив відповідною промовою іменем комітету основників Зиновій Левицький, директор шпиталю у Коломії, на провідника покликав збір Евгена Озаркевича, директора „Народної Лічниці“ у Львові. По відчитанні звіту референта Козакевича з Коломії з дотеперішньої діяльності комітету основателів, висказали збори референтові за його незвомні заходи біля оснозвання товариства щиру подяку. Відтак приступили до вибору управи на перший адміністраційний рік. Президентом вибрали Евгена Озаркевича, містопре-зидентом Сильвестра Дрималика, скарбником Івана Бережницького, справником Мирона Вахнянина, господарем Володимира Кобринського. Заступниками вибрали: Маріяна Долинського і Евгена Трешневського. Почесним президентом товариства іменував збір Івана Горбачевського, радника дэору, члена палати панів і проф. університету в Празі. З поміж численних ухва і зборів найзамітніші: поручити управі товариства, щоби починила у дотичних властей заходи у цілі розділу східногалицької лікарської палати на літельську і руську; приступити до уладження і видання фахової української лікарської і ветеринарної термінології у порозумінні з товаришами зі закордонної України; почати видавництво фахового часопису, на разі містити свої праці у збірнику наукового товариства у Львові і у Київі; виробити статут до основання фонду обезпечення відів і сиріт по лікарях; розважити думку і по змозі як найшвидше стриміти до основання одного або й більше лічничих закладів у пригожих до того окулюїзах нашого краю.

Членів вписалося до товариства 63. У зборах взяли участь найпovажніші лікарі з Галичини і Буковини, світлість ваги хайлі, що велить нам організувати всюди наші сили і еманципуватися зпід спільногого даху, була зелика".

**

Від часу, як основано наше станове товариство, минає цього року (1935) як раз 25 літ. Є воно з черги другим становим товариством, що святкує 25-ліття своєго існування. Старше на 2 роки укр. технічне товариство святкувало у 1933 р. 25-літній ювілей.

Як розвивалося наше товариство через тих 25 літ, про це довідаємося на ювілейних загальних зборах. Хочу однаке тут піднести такі факти: товариство мало на дорозі своєго розвитку

багато перепон, бо з тих 25 літ припало майже 7 літ на тяжкі воєнні часи. Першому повоєнному виділові прийшлося працювати у дуже тяжких обставинах, властиво починати всю роботу від початку. А проте поступ великий: наукові з'їзди у Львові майже що 2 роки, видавання лікарського фахового часопису (Лікарський Вісник), щотижневі наукові сходини з рефератами у домівці у Львові, основання „Лікарської Самопомочі“, основання 2 окружних відділів у Коломиї і Станиславові, моральна і матеріальна піддержка живців Черче і Підлютого, матеріальна підмога членів-нострифікантів і т. д. — це імпозантна праця повоєнних виділів укр. лікарського товариства, зложених у переважній часті вже з молодою лікарською генерацією.

З МОЇХ СПОМИНІВ.

Моя санітарна праця.

Після скінчення гімназії я записався на медичний факультет віденського університету, де осягнув докторат усіх лікарських наук; але доля не судила мені бути практичним лікарем. Вже як молодий студент другого року медицини я живо заінтересувався першими основними науками медичного студія: фізіологією а далі лікарською хемією. Тодішній знаменитий фізіолог медичного факультету *Brücke* приняв мене до свого інституту, де я міг працювати і звідти вийшла моя перша наукова праця (1875. р.) Проф. *Brücke* припоручив мене проф. *Ludwig*-ові і я став демонстратором а опісля асистентом інституту лікарської хемії, де працював кілька літ, спеціалізувався у цій ділянці хемії і публікував праці з біохемії.

1. жовтня 1883. р. іменували мене професором лікарської хемії (з обов'язком суплювати тимчасом теж тоді ще не обсажену катедру фармакології) на нововідкритім чеськім лікарським факультеті у Празі. Таким чином мое первісне бажання, стати лікарем не сповнилося; за цілий час моеї, майже 40-літньої діяльності лишився я у тіснім зв'язку з медичними науками і брав діяльну участь при розбудові їх експериментальними біохемічними працями*). Крім того судилося мені цілий час безпосередньо співпрацювати з лікарями також на санітарнім полі, про що хочу коротенько оповісти.

Вскорі після іменовання професором лікарської хемії, запросили мене у члени „Краєвої Санітарної Ради“ у Празі. Усі важніші санітарні справи переходили через цю Раду, зложену головно з професорів обидвох медичних факультетів у Празі. Побіч різних, чисто-медичних справ, творили справи промислової гігієни дуже

*) Появилися вони головно у виданнях: *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften Wien, Zeitschrift für physiologische Chemie, Mediz. Jahrbücher, Časopis českých lékařů, Chemické listy*; у перекладі на українську мову декотрі у Збірнику матем.-природопис.-лікарської секції Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Там є теж оригінальна студія: „*Причинки до пізнання виживи сільської людности галицького Поділля*“.

визначну частину діяльності Ради, і мені — як хемікові — припадала крім інших справ, значна частина згаданої промислово-гігієнічної агенди Ради до реферату.

У Чехах був уже тоді дуже високо розвинений промисл майже всіх ділянок, що давав заробіток мільйонам робітників і державі великі доходи з податків. Як і в інших промислових краях, так і в Чехах було багато промислових заводів причиною численних санітарних недогод і приходило до урядів, чи Санітарної Ради багато скарг з цього приводу. Входили в гру різні питання, як охорона здоров'я робітництва, охорона здоров'я сусідства фабрик, піклування про потрібну чистоту повітря і води, що ними користувалися фабрики тощо. Ще не всі ці питання були тоді достаточно науково розслідженні і вияснені, деякі щойно зачинали розроблювати; до того повставали ще зовсім нові галузі індустрії. Виринали часом навіть дуже складні і заплутані питання і Рада мусіла їх вирішати, маючи завсіди на увазі протилежні інтереси: з одної сторони гігієнічні, з другої промислові або підприємців, що давали заробіток людності і державі значні доходи. У цьому часі прийшли на розгляд Ради також ассанаційні проекти деяких міст і осель, між іншими великий і трудний ассанаційний план Праги: переведення каналізації і створення великого водопроводу з гігієнічно невадливою водою. Мимоходом згадую, що після переведення цих проектів Прага справді гігієнічно незвичайно піднеслася. Вирішування усіх таких справ вимагало не тільки детального вивчення актів, що їх кількість могла часом референта справді налякати, і фахової літератури, але деколи також дослідів на місці. Все це забирало багато часу і вимагало багато праці, що мусіла бути виконана щойно після сповнення обов'язків получених з університетською катедрою і праці чисто наукової. З приємністю пригадую собі, як за принагідних поїздок у Чехах міг я зі залізничного потягу бачити різні об'єкти, що були колись предметом студій.

У 1906. р. покликали мене до „Найвищої Санітарної Ради“ (*Oberster Sanitätsrat*) при міністерстві внутрішніх справ у Відні. І там була подібна агенда, але ще ширша, як підготовування державних санітарних законів тощо.

Протягом довгих літ виготовив я рефератів з різних ділянок медицини і гігієни, часом дрібних, але часом дуже обширних ма- бути більше як 100. Деякі з них були опубліковані а дещо з'явилася також у „Здоровлю“.

Ця моя діяльність тривала аж до 30. серпня 1917. р., до іменування міністром. Декрет містив зазив: перебрати керму підготовних праць для створення міністерства народного здоров'я, що буде вести діяльність побіч уже від недавна існуючого міністерства суспільної опіки.

Санітарні справи, досі з'єднані головно у санітарному відділі міністерства внутрішніх справ, були порозкидані майже по всіх міністерствах і інших централах. При таких обставинах не

було можливості одностайних, цілемірних заряджень і не було фахового авторитету, що з успіхом вимагав би їх точного виконування. Це було причиною усіх недомагань санітарної адміністративи і було мотивом створення нового, осібного міністерства. Після Австрої поробила Англія вже в осені 1917. р. заходи до створення осібної централі народного здоров'я. Україна створила таку централю вже у 1918. р. Опісля зробили це також інші держави.

Згадані підготовні праці для створення осібного міністерства народного здоров'я були морочні і досить трудні, бо поодинокі централі по більшій часті нерадо зрікалися своїх компетенцій, що їм прислугували довгими часами. У кожнім поодинокім випадку треба було зовсім докладно відмежувати компетенції нового міністерства від компетенції існуючих міністерств. Ці праці тривали майже аж до кінця 1917. р., а опісля справа мусіла прийти перед Державну Раду, тоб-то наперед до парляменту, потім до палати панів.

При тодішніх дуже прикрих і непевних парляментарних умовах у Державній Раді, задержалася справа створення міністерства народного здоров'я більше як пів року, поки обі Палати ухвалили дотичний закон.

Щойно 30. липня 1918. р. іменували мене міністром народного здоров'я і тільки тоді могло міністерство з'організуватися. Мало воно 3 головні фахово-лікарські секції з трьома секційними шефами, побіч президіяльного бюра і потрібних помічних відділів. Крім персоналу, перебраного головно зі санітарного відділу міністерства внутрішніх справ та з інших урядів, бажав я покликати до служби у міністерстві лікарів-урядовців з усіх країв держави, щоби були знатоки місцевих відносин а далі, щоби ніхто не міг жалітися, що якийсь народ, принадений до держави упослідженій; але деякі покликання не можна було зараз здійснити.

З українців покликав я до міністерства на секційного радника Др. Е. Ко бринського, старшого повітового лікаря при красіві правлінню у Чернівцях, але він через хоробу не обняв своїх обов'язків. Як правничу, концептову силу, покликано Др. Старосельського Станіслава, що служив при Найвищім Суді, Адміністративні Трибуналі у Відні.

Зорганізоване міністерство зaczalo свою працю; перед ним стояли величезні завдання: усюди, де не глянути страшні гігієнічні і здоров'яні відносини, спричинені довголітньою війною; різні місцеві епідемії; від початку приходять вістки про страшну епідемію грипу, що поширювалася з полудневого заходу до Австрої; тисячі ранених і хорих вояків з фронту переносять її до всіх країв Австрої; у короткому часі поширилася вона всюди і вимогла собі тисячі жертв, що їх деколи не могли навіть звичайним способом похоронити, нпр. через недостачу домовин.

Побіда схилялася вже зовсім певно у користь антанти. Б Австрої була повна недостача різних матеріалів, також лікар-

ських, різних ліків, загальний голод (молоко, масло, товщі, кава, чай, цукор якби не існували; маленька пайка муки і хліба з кукурудзяної, часом стухлої муки, що його не можна вкроїти ані проковтнути і т. д.).

Що тут міг помочи найкращий лікар або гігієнік? Пригадую собі свою карикатуру як міністра народного здоров'я, що з'явилася в однім віденськім часописі: постать зі звичайним лікарським емблемом, стоїть безрадно біля хорого; короткий текст: не знає, що собі почати, коли не може хороому навіть їсти дати.

З усіх австрійських країв була війною найбільше знищена Сх. Галичина, тоді вже звільнена від російських армій, що у ній роками газдували мільйонові армії різних народів. Цілі оселі знищені до тла, зрівнані зі землею, знищенні комунікації, знишили або забрали все, що можна як небудь потребувати, ширилися епідемії, страшно панували туберкульоза і полові хоробри, лікарів і ліків, особливо по селах не було, стан просто жахливий.

Знане це було міністерству з різних звітів, до того з початком вересня передала мені українська парламентарна репрезентація у цій справі осібне меморандум зі жданням негайної помочі.

Очевидна річ, що було дуже вказане, особисто оглянути, хочби найтяжче навіщені частини краю і наочно перевірити, чого й де негайно потрібно та видати зараз відповідні зарядження. Але виринули несподівані труднощі — політичні. Деякі круги вважали небажаним, щоби ресортовий міністер-українець відвідував тоді Сх. Галичину. Опісля висунули бажання, щоби разом іхав також польський міністер-краян, і поки вдалося всі оці труднощі полагодити, настали у Відні і у Сх. Галичині інші тяжкі перешкоди, що через них вже не можна було виконати цієї інспектійної подорожі до краю.

Міністром народного здоров'я я не міг залишитися до кінця цісарської влади і подав при кінці жовтня 1918 р. димісію з причини негативного становища більшості міністерської ради у справі поділу Галичини, що його домагалася українська парламентарна репрезентація; але вскорі опісля настав розвал цілої держави.

Так скінчилася моя коротка діяльність як міністра народного здоров'я, що відбувалася за дуже тяжких зовнішніх умовин. Лишилися спомини прикрі, деякі просто жахливи.

Відрадне було бодай одно: служbowі відносини у міністерстві були коректні і дружні. Добре вишколений і досвідчений урядовий персонал працював, хоч у тяжких умовинах, совісно і бездоганно. Міністерство сповнило своє завдання і у цьому тяжкому часі.

Після відступлення, щиро потішила мене сердечна працьальна адреса на спомин, підписана всіми урядовцями (45 осіб), що працювали у міністерстві.

У новій республіканській Австрії перебрав міністерство здоров'я проф. д-р Кауп, що був досі секційним шефом.

Лікарська комісія Наукового Т-ва ім. Шевченка.

Лікарська комісія Н. Т. Ш. це наша найстарша лікарська організація. Вона почала своє існування з початком 1898 р. (Нар. Лічниця зав'язалася у 1903 р., У. Л. Т. у 1910 р.). Лік. комісія має виключно науковий характер, тільки для плекання лікарських наук.

Перше засідання відбулося дня 15. лютого 1898 р. в канцелярії Н. Т. Ш. Присутні на ньому були д-ри: Евген Озаркевич, Софія Морачевська, Василь Гукевич і студенти медицини: Ярослав Грушкевич, Орест Дзерович, Ол. Грабовський, Т. Гриневич і Гриць Гарматій. Евг. Озаркевич повідомив зібраних, що виділ і математично-природописно-лікарська секція Н. Т. Ш. погодилися на основання осібної лікарської комісії і просив приступити до вибору заряду. Вибрали Щасного Сельського головою, Евгена Озаркевича містоголовою, а Яр. Грушкевича писарем комісії. На цьому засіданні порішили видавати збірник комісії. Ціле засідання присвятили дискусії над справами цього збірника. Озаркевич заявився за тим, щоби видавати квартальник, у якому поміщували бі відомості з усіх галузей медицини, оригінальні праці й реферати з цікавіших і цінніших сучасних праць наших і заграницьких авторів.

Порішили до наших учених у краю і за кордонами вислати відозву з проханням присилати свої праці до збірника. Відозву, що її уже мав готову і відчитав Озаркевич, приняли й одобрили та рішили вислати до всіх лікарів українців. По думці ініціаторів збірник мав стати першою спробою наших власних сил для створення початків медичної літератури в нашій рідній мові. Тому рішили не запрошувати до співпраці чужих авторів, зокрема поляків, принимати однаке всі прислані праці. Редактором збірника вибрали Озаркевича. Накінець на цьому першому засіданні обговорювали широко справу термінології. Грушкевич піднявся у тій ділянці помагати редакторові та зладжувати при кожному збірникові індекс українських назв. Комісія рішила закупити потрібні підручники й літературу.

Ініціативу до засновання комісії, як і Нар. Лічниці, дав Евг. Озаркевич, якому вона й завдячує свій цілий довоєнний розвій. Тому спинимося тут довше на його особі. Уродився він 8. VI.

1861 р. в Белелуї. Батьком його був священик, довголітній соймовий і парляментарний посол, один з провідників 1870 і 1880 рр.; сестрою була відома письменниця і подвижниця жіночого руху Наталія Кобринська. Протягом перших 5 літ ходив до гімназії в Чернівцях, опісля до академічної гімназії у Львові. Медичний факультет покінчив у 1888 р. у Відні, де вже брав дуже живу участь у віденській Січі. Відбувши 3-літню шпитальну практику у Відні, пішов на становище державного повіт. лікаря у Боснії. Звідтам за три роки повернув до рідного краю. Спершу оселився в Долині і в Стрию, після піврічних студій у Відні перенісся 1897 року на стало до Львова. Тут працював він майже 20 літ як тип

ЕВГЕН ОЗАРКЕВИЧ

I. голова У. Л. Т.

правдивого лікаря-громадянина. Відразу бере він діяльну участь у працях Наук. Т-ва ім. Шевченка. В 1899 р. після реорганізації т-ва вибрали його дійсним членом і в тім характері працював він як член мат.-пр.-лік. секції. Заложення Нар. Лічниці це властиво головно його заслуга. Був він і кількаразово головою У. Л. Т. і редактором „Здоровля“ та кількох науково-популярних праць, як напр. „Порадник гігієнічно-лікарський“. Працював теж багато над українською медичною термінологією. У 1912 р. іменували його членом найвищої ради здоров'я у Відні.

Позатим брав визначну участь у інших областях громадянської праці. Особливо займався розбуджуванням національного життя між українцями міста Львова і зв'язаними з тим політичними, культурними й економічними агендами. Був головою організації українців міста Львова й виступав часто як кандидат для числення голосів при виборах до краєвого сейму та до парляменту у Відні й здобував при тому поважне число голосів. Був

членом начальної управи націонал-демократичної партії, тіснішого народного комітету. В організації нижчих і середніх верстов українського населення у Львові заслужився як один з оснувателів Міщанського Брацтва і львівської Руси, в якій був головою. Численні заслуги поклав для т-ва Просвіта, де був не тільки членом гол. виділу і заступником голови, але й організатором просвітньої праці для львівського повіту й міста Львова, як голова львівської філії Просвіти, опісля оснуватель і голова окремої філії Просвіти для міста Львова. Брав участь і в діяльності економічних установ, бо був членом дирекції Дністра. Був теж членом спілки Діла, як секретар управи, і співробітником Діла та інформатором у справах своєї спеціальності. Дописував теж до гумористичного органу „Зеркало“.

Виїхавши перед російською інвазією зі Львова, взявся на еміграції до громадянської праці як начальний лікар у кольонії українських виселенців у Вольфсбергу. В 1915 р. вернув до Львова, але вже без давнього здоров'я. Не помогло лікування в Карльсбаді, помер 21. IX. 1916 р. у Відні, де його поховали. Як велику недостачу таких лікарів-громадян відчуваємо тепер!

Засідань лікарської комісії до війни відбулося ще 7 (7. III., 8. VII., 14. XI. 1898 р., 18. XI. 1899 р., 20. I. 1902 р. і 2. VII. та 15. VII. 1904 р.). Озаркевич старався притягнути до співучасті в працях комісії всіх українських лікарів. Розіслав 110 запрошень до лікарів в Австрії та двадцять на Велику Україну, втягав також студентів медицини, що з природи речі могли хиба мало дати праці цій комісії. У підписаного, що вже як студент брав участь у кількох засіданнях, лишилося вражіння про це, кілько то праці вкладав у розбудження акції комісії покійний Озаркевич, та що тільки завдяки ньому проіснувала комісія до війни. Як мало інтересувався нею загал наших лікарів, бачимо зі звіту на засіданні 14. XI. 1908 р.: На розіслані разом зі збірником відозви вписалося до Н. Т. ім. Шевченка аж 6 лікарів та лише деякі з них прислали по 2 кор. за збірник.

На засіданнях комісії реферували надіслані праці й висказували опінію, які з них надаються до друку, обговорювали та опрацьовували термінологію.

Комісія видавала окремі випуски збірника мат.-прир.-лік. секції, що містили виключно лікарські праці. Таких випусків, кожний в об'ємі 5 – 7 аркушів друку, вийшло п'ять від 1898 до 1901 р., звичайно що року один. У них друкували оригінальні праці й реферати та українську мед. термінологію. Авторами праць були: І. Горбачевський, Е. Озаркевич, О. Дакура, Т. Гвоздецький, С. Морачевська, Щ. Сельський, В. Гукевич, М. Долинський, Е. Кобринський і кількох чужинців. Редактором видання був увесь час Озаркевич. До видань комісії треба зачислити кілька медичних праць, що вийшли в 1903 р., однаке вже не в окремому випускові, а разом з іншими природничими й математичними статтями в IX. томі збірника сек-

ції. На тому кінчиться властиво самостійна видавнича діяльність комісії. В редакції дальших томів збірника лікарі не беруть уже участі й тільки спорадично появляються у них медичні праці. Видання комісії були уложені дуже солідно та могли рівнятися з подібними заграницьми.

Головою комісії був спершу Сельський, але його праці не помітно в протоколах, від 1902 р. головував Озаркевич.

Комісія старалася про зв'язки з інтернаціональним лікарським світом і перший раз взяла участь у міжнародному лікарському конгресі, що відбувся між 2.—9. серпня 1900 р. в Парижі. Головою української групи був Горбачевський, заступником Озаркевич. Далі намагалася комісія взяти участь у міжнародному лікарському з'їзді в Мадриді в 1903 р. та у з'їзді югослов'янських лікарів у Београді у 1904 р. Лік. комісія передплачувала ряд медичних часописів і посылала свої збірники іншим подібним установам та діставала в обмін деякі заграницькі видання.

Коли з більшою групою громадян з Великої України, що приїхали до Львова на виклади українознавства, улаштовані для них Н. Т. ім. Шевченка в 1904 р., прибув до Львова д-р Липа з Одеси, комісія старалася за його посередництвом увійти в близчі зносини з лікарями Великої України. Липа предложив цілий план популярного видавництва з обсягу медицини, але після дискусії передали цю справу Просвіті, що згодилася видавати популярні лікарські брошурки під назвою „Лікарські листи”.

Від коли Озаркевич заснував Нар. Лічницю, видно, що вона заабсорбувала його так, що вже не стало часу на комісію і від 15. VII. 1904 р. у протоколах нема згадки про її працю. Однаке Озаркевич не вирікся наукової праці. З початком 1912 р. почав видавати „Здоровле”, місячник присвячений популяризуванню лікарських наук, але вряди-годи попадали там і наукові праці. У відозві, поміщений у 1. числі „Здоровля” за січень 1912 р., читаємо про програму видавництва таке: „Нема сумніву, що нам потрібно наукового органу: се-ж є прецінь головним вимаганням культурного народу. Ми мусимо вложить також у велику скарбницю людського знання на полі здорових наук і наш дорібок та не смімо вічно впрошуватися до чужих. При тім тяжить на нас великий і тяжкий, може й занедбаний вже дотепер обов'язок, виробити до потреб науки нашу мову, зібрати та усталити висловлюю (термінологію). З другого боку хочемо заінтересувати якнайширші круги нашого громадянства здоровими справами...“. „Здоровля“ виходило до червня 1914 р.

Після війни пробували відновити комісію і скликали її на 22. VI. 1924 р. Присутні були: Панчишин, Куровець, Барвінський, Щуровський, Музика, Максимонько, Пелех, Балей, Кашубинський і Подолинський. Головою вибрали Панчишина, заст. гол. Курівця, секретарем Музику. Опісля ухвалили: 1) відбувати засідання раз на 2 місяці і 2) відновити видавання

збірника; вибрали редакційну комісію, зложену з Панчишина, Музики і Максимонька.

Далі рішили перебрати надзір над хемічно-бактеріологічним інститутом та висказали потребу влаштувати інститут для нормальної і патологічної гістології.

Друге засідання відбулося 31. I. 1926 р. Рішили видавати як орган комісії „Лікарський Вісник“, що мав виходити квартальніс. Приняли теж до відома звіт зі стану інституту і праць у ньому виконаних. Лік. Вісник виходив опісля неперіодично. Аж у 1933 р. вдалося видавати його постійно як квартальник.

Більше засідань лікарської комісії не було. Тут і там на заг. зборах У. Л. Т. підносилися голоси, щоби реактивувати комісію. Врешті її завдання перебрала на себе редакційна комісія Лік. Вісника.

Історія У.Л.Т. за 25 літ існування.

Загально знаний у біології факт, що все живе в природі виказує фази швидкого росту напереміну з фазами повільного розвитку, а то й позірного завмирання. Такі фази тривають у ростин місяцями, у людини роками, у житті народів міряються десятками і сотками літ. Такою фазою жвавого росту в житті українського народу треба вважати останні десятиліття XIX. і початок XX. ст.; у тому часі наступає швидкий розвиток укр. нації в модерному значенні цього слова. Український народ у своїй основі був до тепер мало зрізничкованою, гол. селянською, майже етнографічною маєсою, здебільша темною і прибитою; його провідна верства занята або політичними мало плідними комбінаціями, або безконечними спорами на тему: чи окремий народ, чи одна вітка великого „руського“ народу, або безнадійною боротьбою за літературну мову і правопис. Під впливом різних чинників українська народня стихія ломить у тому часі перешкоди, що віками накопичувалися на шляху її розвитку та випливає на правильний шлях будування самостійного національного життя. На всіх просторах українських земель нуртують у народі могутні течії; на великій Україні вони, силою існуючих тоді там умовин, мають гол. культурницький характер; у Галичині, де була більша свобода, течія пливе щораз ширшим руслом, охоплює щораз нові ділянки політичного, господарського і духового життя. Вона виявляється у нестримному гоні до праці, організації, у змаганні стати самостійним, самовистарчальним у всіх ділянках, зазначити свою національну індивідуальність, будувати власними силами своє життя, стати як рівний з рівним у сім'ї культурних народів.

Цей гін до праці у власних, рідних організаціях й установах, свідомий своєго великого завдання і світлих цілей, не міг не захопити й українського лікарського стану і виявився у заснуванні Лікарської Комісії Н. Т. Шевченка, Народної Лічниці і вкінці Українського Лікарського Товариства.

Можна дивуватися, чому У. Л. Т. не заснували скорше; було відповідне психічне наставлення, була матеріальна потреба, була достаточна скількість укр. лікарів. Треба було ще ініціативи, людини, що зрозуміла вимоги часу і перевела підготовну організа-

ційну працю, дрібничкову, невдячну, але конечну для кінцевого оформлення справи. Така людина найшлася в особі О. Козакевича, лікаря в Коломиї. З його споминів і залишеної переписки ясно видно (хоч цього він сам у своїй може надто великій скромності зовсім не підчеркує), скільки труду вклав він та ініціативний гурток, щоби відразу поставити майбутню лікарську організацію на тривких, здорових основах, намітити від початку правильні шляхи її розвитку, щоби організація була життєздатною, давала змогу і вдоволення з праці та була доцільною складовою частиною у гармонійній розбудові життя укр. нації. У. Л. Т. є такою організацією, відповідало в минулому, відповідає й тепер вимогам, що до нього ставить життя. Не можна сказати, щоби всі укр. лікарі, що жили в часі народин У. Л. Т., ясно розуміли wagу й доцільність організації. Були різні думки: більшість ставилася до справи позитивно, меншість — невтрально; були однаке й одиниці, що вважали створення окремої української лікарської організації мало-що не нісенітницею! На жаль такий стан існує подекуди й сьогодні.

Для У. Л. Т. намітили основники три головні напрямні праці, наукову, станово-організаційну і громадянську. Усі три завдання виконувало У. Л. Т. у більшій, чи меншій мірі за цілий час свого 25-літнього існування.

Перші збори основників відбулися 1. жовтня 1910. р. у Львові. Провід молодого товариства опинився в руках львівських лікарів, хоч ініціатива не вийшла зі Львова. Основники розуміли, що, хоч як небагато українських лікарів у Львові, всього кількох, то осідок української лікарської централі може бути тільки у нашому політичному і культурному центрі. Першим головою вибрали Евгена Озаркевича, до виділу Сильвестра Дрималика, Мирона Вахнянина, Івана Бережницького і Володимира Кобринського, на заступників Маріяна Долинського і Евгена Трешневського. Голова, звісний громадянський діяч, з широким світоглядом, визначався небуденним організаційним хистом та ініціативою, людина дуже працьовита, витревала і послідовна; можна було бути певним, що під його проводом товариство не заснітє, навпаки буде розвиватися і працювати. Озаркевич був цілий час провідником У. Л. Т. в передвоєнній добі. На 1912. р. не можна було його вибрати, згідно зі статутом, знову головою, головою вибрали С. Дрималика; Озаркевич залишився містоголовою і фактично вів далі товариство. На 1913. р. вибрали його знову головою, так само на 1914. р. і тому, що це противилося статутові, загальні збори порішили перевести відповідну зміну статуту.

Не багато змінявся і склад його співробітників у виділі У. Л. Т.; аж в останньому передвоєнному виділі на місце Вахнянина вибрали Костя Танячкевича і на місце М. Долинського заступником В. Яновича.

Першою справою новозаснованого товариства було оперти організацію на тривких основах, цебто придбати якнайбільше членів та роздобути матеріальні фонди. На жаль, не залишилася нам ані книга протоколів зборів і засідань виділу, ані книга членів, остала тільки касова книга. На перших зборах було приявних 63 лікарів (звідомлення про заг. збори в „Ділі“ з дня 3. X. 1910. р. ч. 219.), треба припускати, що всі вони вписалися, або зголосили приступлення в члени; але з касової книги видно, що тільки 25 чле-

ОЛЕКСАНДЕР КОЗАКЕВІЧ

основник У. Л. Т., голова філії У. Л. Т. в Коломиї.

нів вплатило вписове і річну вкладку. Інші, як звичайно, відложили приємний обов'язок плачення вкладок на майбутнє.

Виділ приступив відразу до праці. Наукової діяльності в ширшому розмірі не започатковував; це й зрозуміле. Наукових сходин з відчитами і рефератами ані у Львові, тим більше на провінції не було кому і для кого робити. Наукові праці могли автори поміщувати зрештою у лікарськім збірнику Н. Т. Шевченка. Все таки перший виділ покликав до життя окрему наукову комісію, що мала зайнятися встановленням української медичної термінології. Справа була важною; властиво ніякої медичної термінології тоді не було, і автори наукових чи популярних праць ставали іноді перед непоборними труднощами. Комісія працювала під проводом голови Озаркевича, що сам призбирав та впорядкував великий матеріал.

Члени виділу У. Л. Т. (Озаркевич і Вахнянин) взяли

участь як окрема делегація в з'їзді польських лікарів і природників у Krakovі в серпні 1911. р. Тоді відбулася там також нарада всеслов'янського комітету лікарів у справі скликання І. всеслов'янського з'їзду „для суспільного оздоровлення“ у Петербурзі. Українські лікарі рішили взяти в ньому участь як окрема українська секція. В склад українського комітету ввійшли проф. І. Г о р б а ч е в с ь к и й, Е. О з а р к е в и ч, Т. Г в о з д е ц ь к и й, К. І к а л о в и ч; комітет увійшов у порозуміння з українськими лікарями на вел. Україні, хоч вони не мали там окремої організації; з тамошніх лікарів увійшли до комітету А. Корчак - Ч е п у р к і в с ь к и й і Е. Л у к а с е в и ч. Тим чином на всеслов'янському з'їзді у Петербурзі мала виступити делегація, що репрезентувала всіх українських лікарів без огляду на політичні кордони. Український комітет зголосив офіційно свою участь у з'їзді. У краю почали серйозно підготовлятися; делегати працювали над рефератами, окремий громадський комітет під проводом А. Г а р а с е в и ч а проф. учит. семінара у Львові зайнявся виготовленням експонатів на суспільно-гігієнічну виставу, що мала відбутися в рамках з'їзду. Така широка акція не могла бути в смак московським націоналістам; їх метою було виказати, як це гарно „всі слов'янські ріки зливаються в російське море“, а тут грозило, що ефект з'їзду буде якраз протилежним, тим більше, що крім українців ще й поляки і чехи потворили свої національні комітети, не рахуючися з кордонами. Почалася нагінка московської чорносотенної преси і організацій на провід з'їзду, зокрема на голову його організаційного комітету проф. Б е х т е р е в а. Цей великий вчений поставився мужно і заявив, що на з'їзді не сміє бути ніяких політичних демонстрацій, однаке всі слов'янські народи мусять користуватися рівними правами без огляду на державну принадлежність. Все таки під натиском чорної сотні з'їзд, що мав відбутися в травні 1912. р., відложили на 1913. р. і вкінці з'їзд таки не відбувся.

До станових справ поставилося молоде товариство дуже уважно. У 1911. р. припадали якраз вибори до рад львівської Лікарської Палати й відразу виступили українці як окрема національна група з домаганням заступництва в раді й заряді Лік. Палати, що відповідало би кількості й питомій вазі українських лікарів у сх. Галичині. Ці старання увінчалися тільки частинним успіхом, а саме до ради вибрали тільки трьох українців як заступників, до заряду тільки одного С. Д р и м а л и к а як заступника, й то після довгих пертрактаций. Цей факт спонукував українських лікарів до акції за розділом Лік. Палати на національні секції. У тому напрямі вели заходи в краю й у Відні. Світова війна припинила ці старання й поділ Лік. Палати не здійснився.

Товарисво інтересувалося живо й іншими становими справами. Старалося мати вплив на йменування санітарних радників, на призначування членів найвищої й краєвої Ради Здоров'я. Характе-

ристичним для пануючих відносин є факт, що до найвищої Ради Здоров'я йменували 4 українців, Щасного Сельського і Евгена Озаркевича в Галичині, Володимира Филиповича з Буковини і проф. Івана Горбачевського з Праги. До краєвої галицької Ради Здоров'я не призначали спершу ніодного українця, хоч того безперечно вимагав інтерес населення, щойно після довгих переговорів іменували одного українця Зиновія Левицького.

Т-во старалося приходити в поміч товаришам, що шукали місця осідку, оголошувало вільні місця в журналі „Здоровле“, вело точну евіденцію українських лікарів тощо.

ІВАН КУРОВЕЦЬ
почесний член У. Л. Т.

ТИТ ЕВГЕН БУРАЧИНСКИЙ
голова У. Л. Т.

На справді широку міру повело товариство суспільну працю. У тій ділянці Е. Озаркевич був незрівняним і може служити нам і сьогодні приміром. Від самого початку веде т-во підготовну працю до видавання свого журналу й в січні 1912. р. появляється 1. число журналу „Здоровле“. Журнал виходив правильно як місячник до вибуху світової війни в 1914. р. Характер його був науково-популярний і головним завданням було ширити правдиве знання природничих і лікарських наук та засади гігієни серед українського народу. Редактором став Е. Озаркевич, адміністрацію вів І. Бережницький; платними помічниками редакції і адміністрації були медики, спершу Ю. Божейко (до 20. III. 1912), пізніше В. Гасюк (до 20. X. 1912), опісля знову Божейко. „Здоровле“ було першим того роду українським періодичним видавництвом. Провід У. Л. Т. розумів добре потребу й вагу такого видавництва та приступив до нього, не оглядаючися на кошти. Видатки

у першому, 1912 р. були значні: У. Л. Т. виложило на видавництво 400 К. т. є. майже 2/3 цілого своєго річного приходу. Народня Лічниця дала 200 К. Журнал редактований уміло і з хистом викликав заінтересовання серед ширших кругів української інтелігенції, що працювала між народом (учителі, священики), разом з тим придбав більшу скількість передплатників (до 400), роздобув платні оголошення так, що в другім році видавання У. Л. Т. доложило вже тільки 150 К., у третьому нічого.

„Здоровле“ охоплювало велику частину суспільної опіки: загальна гігієна, охорона матерей, плекання немовлят, догляд за хорими, алькоголізм, пошесні хороби, фізична культура й спорт, санітарні відносини, закони й розпорядки, розбудова живців усе це знаходило в журналі своє правильне насвітлення. Крім того вміла редакція поміщувала цілу масу дрібних порад, вказівок, цікавих новинок, нотаток з життя українських і чужих лікарських організацій тощо. Знаходилося все ще місце для термінологічних матеріалів і дискусії на термінологічні теми. Дійсно журнал був цікавий і сповняв знаменито своє завдання. „Здоровле“ — це доказ, як передвоєнні українські лікарі розуміли своє завдання і громадянську працю, присвячували їй свій труд і знання, не жаліли матеріальних коштів. Зокрема це один з пам'ятників великого лікаря і громадянина Е. Озаркевича.

Особливу увагу звернула У. Л. Т. на конечність розбудови наших санаторій і живців. У цілій низці статей в „Здоровлю“ подавали докладні вісті про рідні кліматичні місцевості, заохочували їхати туди, будувати там пансіони і санаторії. Підпомагало матеріально санаторію Медичної Громади в Підлютім. Майже від самого початку свого існування задумало У. Л. Т. купити і вести у власному заряді санаторію в Карпатах; спершу думали про Ворохту (санаторія д-ра Міхаліка), пізніше про Сянки. Справа затяглась через недостачу відповідних фондів і припинилася зовсім з вибухом світової війни. У. Л. Т. не руководилося в справі живців своїм інтересом, ані матеріальними користями лікарів, мало тільки на увазі потребу українського громадянства, що тинялося в чужих живцях і санаторіях, користю місцевого населення та потребою зберечи українське національне добро, що ним є природні багатства землі, в українських руках. На жаль, не вдалося зреалізувати цих замірів по думці тодішніх наших провідників.

Також інші ділянки українського національного життя не залишалися поза кругом заінтересовання У. Л. Т. і його членів. Не згадую тут установ, зв'язаних частинно з лікарським фахом, як Народну Лічницю, влаштовування самаританських курсів, популяризацію гігієни живим і писаним словом, де наші лікарі виконували головну її суттєву працю; але й іншим ділянкам українського національного життя присвячували члени У. Л. Т. живу увагу; українські політичні партії, організації міщанства і ремісництва, рухан-

кові і спортивні товариства, освітні установи, педагогіка, література й музика мають своїх визначних представників між українськими лікарями. Імена Е. Озаркевича, І. Курівця, Р. Яросевича, В. Яновича, М. Коцюби, П. Сушкевича, Я. Лопатинського, Я. Окунєвського записані золотими буквами в історії різних ділянок нашого культурного і політичного життя.

З вибухом світової війни в серпні 1914 р. припинилася діяльність У. Л. Т. Більшість членів покликали до військової служби,

МАРІЯН ПАНЧИЩИН
голова У. Г. Т.

інші виїхали з окупованої московськими військами Галичини, тільки дуже небагато залишилося на місцях. Виїхав був до Відня голова Озаркевич і не судилося йому вже вернутися в рідний край, помер у Відні 21. IX. 1916 р. Ті, що остали не мали змоги вповні відновити передвоєнної діяльності. Найскорше, бо вже в 1916 р. почала наново працювати Народня Лічниця під управою Є. Овчарського, пізніше від 1918. р. С. Дрималика. У 1916 р. зорганізували захист для виздоровців при збірній станиці У. С. С. у Львові при вул. П. Скарги ч. 2. (манастир Студитів), де працювали Б. Овчарський і В. Щуро вський. 9. VI. 1918 р. заснували Порядню матерей львівської філії українського краєвого товариства охорони дітей і опіки над молоддю; у ній працював О. Барвінський. Щойно під кінець світової війни вдалося передвоєнному містоголові У. Л. Т. запросити кількох лікарів, що перебували тоді у Львові на нараду в справі відновлення діяльності т-ва. Зійшлося

їх 22. X. 1918 р. в будинку Народньої Лічниці 8-ох; з цих сходин залишилася у нас коротка записка. Предметом нарад було: Пом'януть померлих членів, провірити і доповнити список живих, увійти в контакт з всеукраїнською спілкою лікарів у Київі, нав'язати зносини з Медичною Громадою у Львові, обговорити справу відновлення „Здоровля“, подати звідомлення про У. Л. Т. до „Медичних Вістей“ та приняти нових членів.

Кілька днів пізніше розгорілася польсько-українська війна. Не час було думати про справи У. Л. Т. Життя поставило перед українськими лікарями нові великі відповідальні завдання, зв'язані безпосередньо з війною і організацією українського державного життя. Як виповнювали українські лікарі свій обов'язок у днях визвольної війни розкаже й оцінить інша історія.

Кінець 1919 р. Воєнна хуртовина перекотилася через галицьку волость, шаліла дальше на стежах України, де боролися з московським наїзником галицькі бригади. У Галичині залишила вона біль, смуток, згарища, нужду, сотні ранених й інвалідів та грізні пошесті, що десяткували збідніле населення. Не було часу на безплідні жалі, український народ, мимо розбитих мрій не загинув, його життя йшло дальше, хоч зміненим руслом, не дозволяло на розлуку, вимагало добути нові запаси енергії і охоти до праці. А праці було багато і треба було її робити, мимо основно змінених умовин. І знову сеніор У. Л. Т. С. Дрималик спросив львівських товаришів на сходини 17. XI. 1919 р. до домівки Народньої Лічниці. Прийшло 6 лікарів: Дрималик, Бережницький, Куро-вець, Полохайл, Панчишин і Барвінський. Не без зворушення прочитував я записи, що їх залишив пок. Дрималик з того часу. Вони короткі, сухі, ділові; нема в них ні сліду, ні згадки про події, що потрясали тоді основами української нації, що визначували на довгі роки її долю, рішали про „бути, чи не бути“ українській державі. Це не байдужість і невтральність, навпаки глибока нічим не захита віра в свій народ, у його невмиручість і рівночасно не тільки розумовий наказ, але й чуттєва потреба зачати наново працю, встянути активно в життя, що знову прозябало на руїнах.

У. Л. Т. мусіло наново зорганізуватися; треба було скликати загальні збори, відшукати старих, згуртувати нових членів, почислити втрати, уложить план праці і приступити негайно до його виконання. У першу чергу рішили відбувати щотижня сходини для взаємного пізnavання, виголошування відчітів і рефератів та обговорювання біжучих справ. На місце сходин вибрали домівку самаританської секції Укр. Горожанського Комітету при вул. Бляхарській ч. 11. тому, що домівка Народньої Лічниці положена недогідно, не в центрі міста.

Від того часу щотижневі сходини У. Л. Т. відбувалися постійно. Бувало, особливо в 1922 – 3 рр., що не було часом ані рефе-

ратів, ан'є особливих справ, що вимагали би обговорення; львівські товариші однаке вже звикли до сходин і щотижня приходили таки до домівки, зав'язувалася свободна товариська гутірка, що тривала й кілька годин. Головними речниками на таких сходинах були Дрималик і Куровець. Вони завсіди вміли щось інтересного розповісти, чи то якийсь небуденний випадок з практики, чи спомин з недавнього минулого. Товариші пізнавалися взаємно, зживалися, витворювалася в товаристві тепла, приязна атмосфера. Вона залишилася й до сьогодні; це й причина, що в т-во вживалися дуже

МАКСИМ МУЗИКА

директор бактеріологічно-хемічного інституту Н. Т. Ш.

легко нові члени, почувалися у ньому відразу добре, відчували, що попали в правдиво товариське середовище. З часом діяльність товариства сильно поширилася, праця однаке все йшла, за дуже нечиленними виїмками, гладко, складно, усякі справи вирішувалися дружньо, без непорозумінь.

Щотижневі сходини мали ще іншу додатню сторінку, а саме спонукували, прямо приневолювали активніших товаришів виготовлювати відчити і реферати. У 1920 р. було під тим оглядом незле; на сходинах відчитували статті й реферати, що їх опісля поміщували в Лік. Віснику, дискутували над термінологією тощо. Пізніше коли Лік. Вісник перестав виходити, підували й реферати в т-ві. Щойно від 1927 р., коли стала прибувати більша скількість членів, оживилася знову ця ділянка; на належну висоту поставив її виділ у 1931 р., за головування О. Подолинського, коли то на кожних сходинах був відчит, рідко, в крайнім випадку, реферат з біжу-

чої медичної літератури. Цей звичай щотижневих рефератів залишився до сьогодні.

При обговорюванні справи сходин слід конечно згадати ще про домівку т-ва. У 1920 р. т-во примістилося в домівці самаританської секції Укр. Горожанського Комітету. Коли в жовтні 1921 р. поліція її замкнула, мусіло т-во постаратися про власну домівку. Найшли її в будинку Ставропігії при вул. Руській ч. 3. Була це мала кімнатка на II. пов., спочатку більше як скромно обстановлена. У 1923 р. купили великий стіл і кільканадцять крісел; у 1925 р. придбали пропам'ятну таблицю, що її виконала Я. Музикова. Від 1928 р. почала домівка бути тісною, не то на збори, але навіть на звичайні сходини. Тоді т-во під кінець 1929 р. на спілку з тов. „Відродження“ наняло нову, просторішу домівку при вул. Гродзіцьких ч. 4. До неї докупили нову бібліотечну шафу. Домівка мала одначе деякі хиби, а саме III. поверх знеохочував деяких старших товаришів, приходити на сходини; крім того була вона мало презентативною. Вкінці задумував тодішній виділ (голова Подольського) влаштувати в домівці рід клубу, куди могли би товариші щоденно заходити на часописи, журнали, шахи, на товариську гутірку тощо. Тому попробували на спілку з Укр. Технічним Т-вом, Відродженням наняти гарну, простору хату з 3-ох кімнат при вул. Косцюшки ч. 5/І. До нової домівки закупили кільканадцять нових крісел, кілька столиків, ще одну шафу на книжки, придбали декілька мистецьких малюнків, шахи тощо. У домівці були всякі часописи й журнали, що вечора діжурили члени виділу. Ширшого клубового життя одначе не повелось зорганізувати, загал товаришів не відчував потреби щодених сходин. Тому то її домівка, доволі коштовна, не відповідала дійсним потребам т-ва. Під кінець 1932 р. перенесли домівку до камениці Н. Т. Шевченка при вул. Чарнєцького ч. 26/І. Хата була достаточно простора, гарна і презентативна і була надія, що вона вистане на довший час. Незабаром одначе перенесли до домівки обстановку кабінету голови Н. Т. Шевченка і домівка стала знову тісною і незатишною. Вкінці надійшло т-ву постійні співмешканці і з кінцем 1934 р. перепровадилося воно до зовсім власної теперішньої домівки при вул. Підвальля ч. 7/І.

Перші післявоєнні загальні збори, що відбулися 25. XII. 1919 р., порішили видавати науково-становий орган „Лікарський Вісник“ як місячник; журнал мав поважні наукові і практичні завдання мав відзеркалювати українську медичну науку, рівночасно подавати корисні відомості практичним лікарям з цілої області медицини і суспільної гігієни та бути трибуною станових інтересів. Редакційний комітет у складі: І. Бережницький, С. Дрималик, І. Куровець і М. Панчишин взявся жваво до праці і 1. число Лік. Вісника з'явився вже в січні 1920 р. Біля Лік. Вісника згуртувалися найбільше активні українські лікарі; зі старших С. Дрималик

малик, І. Куровець, Т. Гвоздецький, О. Маланюк, з молодших О. Барвінський, В. Білозор, С. Балей, М. Панчишин і М. Музика. Лік. Вісник виходив цілий 1920 р. (вийшло 4 поодинокі і 4 подвійні числа). Видавці завелися одначе дещо в своїх сподіваннях, а саме не дописала матеріальна сторінка. Українських лікарів було тоді в межах Польщі всього около сотки; надії на поширення між лікарями на великій Україні, в силу заіснувавших обставин, не сповнилося, журнал сам своїми силами не міг вдергатися а У. Л. Т., що нараховувало тоді всього 58 членів, не могло прийти йому з видатнішою матеріальною підмогою.

КОСТЬ ВОЄВІДКА
голова філії У. Л. Т. в Станиславові.

І так цілий рік виходив він властиво коштом спершу Б. Овчарського, пізніше М. Панчишина. У 1921 р. вийшло ще одно подвійне число і видавництво припинилося аж до 1925 р.

I. з'їзд українських лікарів 1924 р. доручив виділові У. Л. Т. відновити видавництво Лік. Вісника у давньому виді як місячник. Редакційний комітет у складі М. Вахнянин, І. Куровець, Е. Лукасевич, М. Музика і М. Панчишин вспіли одначе видати за 1925 р. з великим зусиллям тільки 3 ч.; на дальші знову не вистарчало фондів. У 1926 р. порішили зрезигнувати з місячника і видавати Лік. Вісник як квартальнік. Від тоді перестали в ньому поміщувати актуальні новинки, статті мусіли старанніше добиратися і мати більше архівальний характер. У зв'язку з тим рішили,

що Лік. Вісник буде водночас органом лікарської комісії Н. Т. Шевченка. Ця остання обставина позволила обнизити доволі значні кошти видавництва тому, що друкарня Н. Т. Шевченка, що в ній друкувався Лік. Вісник числила тепер за друк майже власні кошти. Видавати однаке квартальник правильно виявилося таки доволі тяжкою справою. Хоч зростали фонди т-ва, то йшли вони кілька років на інші цілі, а саме на допомоги ностирифікантам, про що згадаю ще пізніше. Щойно в 1933 р. вдалося поставити Лік. Вісник на певну матеріальну основу і відтоді появляється він правильно що три місяці. Наукова його вартість буде насвітлена деінде; слід підчеркнути одно, що Лік. Вісник є сьогодні одиноким українським медичним періодиком і хоч би в тому його велика і неспірна вартість. Позатим є він зв'язком між українськими лікарями в цілому світі, у ньому все знаходилося місце для праць українських лікарів без огляду на кордони. Хоч своїм об'ємом невеликий, не може рівнятися з медичними журналами інших народів, не має навіть претенсій охоплювати цілість української медичної науки, він однако незалежний від будьяких політичних впливів, вдержуваний виключно фондами У. Л. Т. і його членів, працює тільки для добра української медичної науки і культури. Ми знаємо, що наша медична наука, завдяки звісним обставинам, слабка, вклад її у світову медичну науку незначний, але вона рідна, не є на службі чужих, а то й ворожих ідей. Того ми свідомі і з того ми горді!

Весною 1920 р. виринула потреба влаштувати курси для медиків. Українські лікарі піднялися радо і з запalom цієї праці: курси перемінилися після вакації 1920 р. у медичний факультет У. В. Ш. у Львові. Лікарі при живій співпраці укр. медиків зорганізували правильні теоретичні виклади та робітні для практичних вправ. Мед. факультет, чи не найкраще зорганізований з усіх факультетів У. В. Ш., перстрияв аж до 1924 р., т. є до загальної ліквідації У. В. Ш. За той час перейшло в ньому навчання до 200 студентів; частина їх після іспитів I. ригорозума, виїхала за кордони, де їм призначали вислухані семестри і зложені іспити та дозволяли кінчити нормально студії. Праця в У. В. Ш. коштувала дуже багато часу і енергії товаришів, що займалися цією справою і якщо У. В. Ш. мали яке значіння для нашого народу взагалі, то велика заслуга в тому і українських лікарів. Праця була зовсім безкорисна, навпаки приносila масу прикорстей, матеріальних втрат, загрожувала навіть особистій свободі. А все таки праця йшла.

У 1921 р. повстав при Н. Т. Шевченка заходами М. Музика бактеріологічно-хемічний інститут, як нова станиця української медичної науки. Про нього говорити не буду, він має свої окремі сторінки в історії української медицини. Зазначу тільки, що від самого початку є він наче експозитурою У. Л. Т. у Львові; у його домувці відбувалися нераз сходини і засідання, в ньому майже від початку поміщується редакція і адміністрація Лік. Вісника, він

є місцем, куди товариші з провінції заходять частіше, як до домуки У. Л. Т. довідатися про новинки, місця осідку тощо.

Післявоєнне УЛТ. звернуло пильну увагу на бібліотеку, у розумінні, що ані наукова праця, ані редактування журналу неможливі без відповідної літератури та й лікарям-практикам необхідно постійно стежити за новими напрямними і здобутками медицини. Перед війною У. Л. Т. не мало ніякої бібліотеки. Початком її було передплачування у 1921 р. двох німецьких (*Münch. med. Wochenschr.* і *Klinische Wochenschr.*) та одного французького журналу (*La presse medicale*); крім того Д р и м а л и к віддавав свої власні *Tygodnik lekarski* і *Przegląd lekarski*, *Pa n c i s h i n Wiener klin. Wochenschr.* до бібліотеки т-ва. Від того часу бібліотека постійно більшала; прибували річники пренумерованих журналів, т-во, як тільки мало фонди купувало нові видання. Добродіями бібліотеки були деякі покійні члени, що завіщанням передавали свої книгозбірні на власність У. Л. Т. Такими добродіями були Евмен Лукасевич († 1929 р.), Іван Куровець († 1931 р., Петро Шепченко († 1932 р.) і Іван Довбуш († 1934 р.). Кілька десять книжок дістало У. Л. Т. від всеукраїнського т-ва культурних зв'язків з закордоном у Харкові; менші дари одержала бібліотека від гізних товаришів з краю і закордону. Сьогодні бібліотека У. Л. Т. вже поважна, нараховує 1261 назв у 1312 томах, посідає книжки майже з усіх ділянок медицини.

Після війни поширило У. Л. Т. свої організаційні зв'язки. По статутові гуртувалися в т-ві українські лікарі з цілої Польщі, закордонні товариші можуть бути членами-кореспондентами. У 1920-21 рр. вдержуvalо У. Л. Т. зносини з різними державними українськими медичними установами (санітарні місії, укр. Червоний Хрест і і.) і лікарськими товариствами і видавництвами. Після ліквідації українських державних центрів нав'язало У. Л. Т. взаємини з українськими лікарськими організаціями на еміграції та з поодинокими товаришами розсіяними по цілій Європі і Америці. Ці зв'язки вдержуються до сьогодні. Особливо живі зв'язки в нас зі Спілкою українських лікарів у Ч. С. Р.; від самого початку (1924 р.) її члени приїздили на всі наші з'їзди, співпрацювали постійно в Лік. Віснику (*М а т ю ш е н к о, О р т и н с ь к и й, Д о б р и л о в с ь к и й, М а з е п о в а і і.*), виступали спільно в делегаціях на всеслов'янських з'їздах, одним словом Спілка українських лікарів у Ч. С. Р. була нашим найкращим товаришем і співробітником у всій праці У. Л. Т.

Особливу увагу звертало У. Л. Т. на взаємини з українськими лікарями на вел. Україні. Зпочатку вдержувалися зв'язки з поодинокими товаришами, що поміщували навіть свої праці в Лік. Віснику (*Ш е р е м е т - Щ е р б а к, П у ч к і в с ь к и й, Ш и д л о в с ь к и й, С и с а к*). У часи „українізації“, коли там доволі буйно розвивалася українська медична наука, вело т-во переписку з ре-

дакціями деяких мед. журналів (Медичні Вісті, Медичний Архів), одержувало звідтіля журнали в обмін, висилало їм звідомлення про У. Л. Т. у Львові, одержувало привіти на з'їзди тощо. У 1931 р. одержало У. Л. Т. з України цілу виставу українських популярних і наукових видань; нав'язалися також кореспонденційні зв'язки з деякими науковими установами (Комісія для вивчення кров'яних угруповань в Харкові) і була надія тіsnішої співпраці. Від 1931 р. усякі зв'язки перервалися так, що сьогодні обмежилися вони з нашої сторони до висилки кільканадцятьох примірників Лік. Вісника до наукових установ і бібліотек, з тої сторони не дістаємо ні вісточки, навіть не знаємо, чи наш журнал доходить до адресатів.

Деякі лікарі з вел. України працювали також безпосередньо на терені т-ва як його члени. Це сталося тоді, коли події накинули їм прикру долю емігранта. Визначні діячі як Е. Лукасевич, П. Шепченко, І. Липа і інші посилили тоді ряди активних членів т-ва.

Окреме значіння у науковій і організаційній діяльності У. Л. Т. мали з'їзди. Було їх 4. Перший, чисто лікарський, відбувся 8. і 9. XI. 1924 р. Тодішній провід У. Л. Т. розумів, що після припинення видавництва Лік. Вісника настав прорив у діяльності т-ва; відчувається недостача місця, де можна би поділитися з товаришами своїми і чужими фаховими осягами, недостатніми були зв'язки товаришів у центрі і на провінції. Це були головні мотиви організування з'їздів. Думка була правильною; влаштування з'їздів виявилося не тільки потрібною, але й конечною ділянкою у житті У. Л. Т. Спочатку задумували відбувати з'їзди щороку, виявилось однаке, що це на разі перевищує наші сили і з'їзди відбувалися в більших відступах часу. II. з'їзд відбувся разом з природниками 5. і 6. VI. 1927 р., III. плянували відбути осіню 1930 р.; перешкодили тому відомі пасифікаційні події в Галичині, що витворили занадто нервову і подразнену атмосферу, так непригожу для наукової праці. III. з'їзд відбувся тому 24. і 25. V. 1931 р. разом з природниками і інженерами. Спілка з інженерами виявилася не конче щасливою, організація була занадто тяжкою і складною, а великих користей, особливо інженери, поділені на стільки різнородних фахів, не мали. Тому-то IV. з'їзд відбувся вже знову тільки з природниками 6. і 7. V. 1933 р. Наукових підсумків з'їзду не буде торкатися, вони найдуть відповідне насвітлення в ін. місці. Згадаю тільки, що з'їзди мали все велике значіння для внутрішньої організації У. Л. Т.; приспорювали йому нових членів, під час з'їздів нав'язувалися нові, відсвіжувалися старі зв'язки, товариші пізнавалися, виринали нові думки, намічувалися нові напрямні праці, обговорювалися різні організаційні і станові справи, одним словом — наші з'їзди, це свого роду соймова трибуна українського лікарського стану. З'їзди втішалися постійно великим заінтересованням товаришів, на кожному з'їзді була приявною приблизно половина організованих

в У. Л. Т. українських лікарів. Після кожного з'їзду оживало замітно життя в т-ві, підсилювався Лік. Вісник. З'їзи стали необхідною частиною українсько-лікарського організованого життя.

Згадати ще треба про участь У. Л. Т. у всеслов'янських лікарських з'їздах. І. такий з'їзд відбувся в травні 1927 р. в Білгороді. На ньому була окрема українська делегація, що виступала від імені У. Л. Т. і Спілки укр. лікарів у Ч. С. Р. Всеслов'янський союз ліка-

СОФІЯ ПАРФАНОВИЧ
голова т-ва „Відродження“

рів задумували зорганізувати на принципі державної принадлежності, тому й українська делегація поставила від самого початку домагання, щоби союз приняв зasadу представництва національних, а не державних груп. Справа не була вирішена ані на І., ані ще на ІІ. з'їзді у Варшаві 1929 р., що в ньому ще брала чинну участь делегація У. Л. Т. і Спілки укр. лікарів у Ч. С. Р. як окрема національна група. Перед ІІІ. з'їздом у Празі вирішили зорганізувати всеслов'янський союз лікарів на принципі державної принадлежності, при чому представники національних меншин могли причіпitiся до державних делегацій без права голосу. Тим самим участь в ньому українських лікарів стала неможливою. Пам'ять поодино-

ких людей коротка, пам'ять народів не краща, не сягає навіть 20 років назад. Не маємо причини жаліти цієї невдачі, тим більше, що оцей „всеслов'янський“ союз повстав не з дійсної потреби, чи спільноти інтересів, а був просто витвором амбіції деяких слов'янських народів, які тим способом хотіли зазначити свою наукову, чи культурну вищість. „Всеслов'янський“ союз лікарів перемінився в товариство взаємної адорації кількох слов'янських народів і ніякої його діяльності майже не слідно.

Образ життя У. Л. Т. був би дуже неповним, якщо не згадати би його філій. Члени т-ва розкинені перед війною по цілій Австрії, після війни у цілій Польщі, скучувалися в переважній частині в сх. Галичині. Центром т-ва був Львів і майже всю працю вели львівські товариши. Не могло це однаке вдоволити товаришів на провінції, що мали охоту до зорганізованої праці. Також участь товаришів з провінції у щотижневих львівських сходинах, користування бібліотекою тощо дуже трудне, для багатьох зовсім неможливе. Брали на увагу це вже перші організатори У. Л. Т. і в статуті помістили уступ про засновування філій.

Першу філію задумував зорганізувати невтомний під тим оглядом О. Козакевич у Коломії, бо вже в 1913 р. До війни не вдалося йому однаке виконати того пляну. Після війни не закинув він цієї гадки і як тільки відповідно зросло число українських лікарів в окрузі, приступив до її реалізації. Філія заснувалася і відразу зачала працювати в 1933 р. Крім наукової діяльності (відчiti, реферати, з'їzdi) може філія похвалитися ще одним досягненням, а саме її члени ведуть від 1. січня 1934 р. амбуляторію філії У. Г. Т. для незаможного населення Коломії і округи. Коломийська філія під проводом О. Козакевича подає певність, що буде постійно розвиватися та працювати доцільно і пляново.

Філія у Станиславові заснована формально значно скоріше, бо вже в 1924 р. Довгий час не проявляла вона ніякого життя. Віднова її наступила в 1934 р. (голова К. Воеvідка). Об'єднує вона багато членів, є в ній товариши здібні й охочі до праці, філія вже в першому році існування виказує поважний організаційний і науковий дорібок, дорівнює а то й перевищує працю централі з перед небагатьох років. Треба надіятися, що станиславівська філія стане незабаром другим після Львова осередком українського організованого медичного життя.

На черзі стоїть тепер Перемишль, де над заснованням філії працює гурт товаришів під проводом М. Старуха. Задумують дальнє організувати філію в Тернополі. Організаційна мережа У. Л. Т. поширюється, у Львові поволі залишиться тільки дійсна центральня, велика частина завдань перенесеться до провінціональних центрів. Львів радо вітає змагання провінціональних товаришів вести працю в різних осередках. Ми знаємо, що товариші з'ясовують собі гаразд свої цілі і завдання та не сумніваємося, що орга-

нізація У. Л. Т. стане гнучкішою, праця укр. лікарів набере нового розмаху і ширини, філії стануть великим кроком вперед у розвитку У. Л. Т.

До зросту і успіху в організаційній ділянці причинилося в немалій мірі усправнення діловодства. В. Кашубинський довголітній касієр дав т-ву потрібну матеріальну підставу. Наладили також секретарський апарат необхідний для розвитку організації (Ю. Кордюк).

Станові інтереси українських лікарів займали не останнє місце в діяльності У. Л. Т. Товариство все було в такому положенні, що мусіло стояти на сторожі прав членів не як лікарів, але головно як українців. До війни йшла ця оборона іншими шляхами й в інших напрямах, після війни змінилися способи і засоби У. Л. Т. як становової організації. Вже в перших роках післявоєнного існування мусіло т-во зайнятися матеріальною допомогою українським лікарям, чого до війни не бувало; і мимо того, що т-во не мало ні маєтків, ні нерухомостей, не вагалося прийти з помічю там, де цього вимагав інтерес українського лікарського стану. Для виповнення намічених завдань заснували вже 19. I. 1921 р. допомоговий фонд, що до нього складали товариши добровільно більші чи менші щомісячні жертви. У 1928 р. заключило т-во умову з асекураційним т-вом *Assicurazioni Generali*, у 1931 р. подібну умову зі зреорганізованою Карпатією. Від обох товариств одержало У. Л. Т. більші зачети на провізію. Усю суму приділили до допомогового фонду, т-во докладало ще з власної каси і виплачувало безпроцентові позички і допомоги лікарям і медикам. З лікарів були це головно нострифіканти, колишні студенти У. В. Ш., що після покінчення студій в закордонних університетах, повернули до краю. Хоч товариши не дуже спішаться віддавати затягнені позички, то У. Л. Т. не жаліє виданих грошей і вважає, що тим способом добре виконувало свій обов'язок. Коли вичерпалися засоби допомогового фонду У. Л. Т. і покінчилася пекуча потреба допомоги нострифікантам, рішило т-во поставити матеріальну поміч на іншій, тривкішій основі не на добровільних жертвах; а саме з почину У. Л. Т. заснувалася в листопаді 1931 р. кредитова кооператива „Лікарська Самопоміч“, що одним з головних її завдань призбирати фонди для допомог потребуючим лікарям і їхнім родинам. Ця акція не нашла, на диво, відповідного зrozуміння між загалом товаришів і кооператива виказує дуже повільний розвиток. Вона розвивається однаке головно завдяки зовсім безкорисній праці управи в особах Л. Максимонька, В. Кашубинського і В. Щурівського. „Лікарську Самопоміч“ треба вважати дальшим кроком у розбудові організованого життя укр. лікарського стану і тому обов'язком кожного товариша стати її членом та приспішити сповнення шляхетних і корисних завдань кооперативи. Слід згадати, що У. Л. Т. складає в кооперативі всі звороти з позичок і тим

чином призбириє фонди на купно власної хати, що має бути тривкою основою постійного допомогового фонду.

Для доповнення образу станової діяльності У. Л. Т. слід згадати різні заходи і старання, що їх т-во робило в різних роках в обороні укр. лікарів. У 1920 р. інтервенювало У. Л. Т. в університетських властей в справі принимання укр. студентів на медичний факультет; в 1926 – 1930 рр. старалося впливати на зміну умовин для нострифікантів, кількаразово робило заходи у відповідних властей між 1924 і 1934 р. за приняттям більшої скількості студентів на медичний факультет. Правда, усі ці старання не мали великих успіхів і це зрозуміле. Більше прикрами справами були інтервенції в обороні станових інтересів українських лікарів у наших установах, як напр. у справі обсади шкільного лікаря в школах сс. Василіанок у Львові. У. Л. Т. мало все велике почуття відповідальности перед українським громадянством за свої вчинки і глибоко відчуло факт, що установа, яка живе коштом українського громадянства посміла зовсі млегко знехтувати обов'язок, дати працю передусім українському лікареві. На щастя такі факти зовсім одиничні, тим більше однаке гідні підкреслення.

Згадати ще треба участь наших товаришів в інших станових організаціях. У раді львівської Лікарської Палати мають українці все кількох членів (останньо трьох), у заряді Палати одного члена. Вони не мають спромоги перевести вирішення наших зasadничих постулатів, проте праця їх важна і вимагає багато труду. Не раз вони успішно зуміли охоронити товариша, що на нього подали донос „колеги“, яким поява лікаря-українця псувала інтерес експлоатувати, часто безсовісно, кишеню українського хорого. Від кількох років працює там Т. Б у р а ч и н с ь к и й, що пе-ріодичними звідомленнями на сходинах т-ва інформує членів про всі важніші станові справи, які там вирішуються.

В інших станових організаціях роля наших товаришів обмежувалася звичайно до обсервації.

На кінець не можна поминути і громадянської діяльності У. Л. Т. Вона не займала останнього місця в т-ві, навпаки густо-часто інші близчі лікарському фахові справи уступали місця суспільним справам. Українські лікарі знали, що вони в першу чергу відвічальні за здоров'я народу, цієї фізичної основи нації. Для суспільних справ не жаліло т-во ніколи ані труду, ані матеріальних коштів. Окрему увагу присвячував тим справам Т. Б у р а ч и н с ь к и й так у роках кількаратного свого головування, як і в інших.

Після війни завдання українських лікарів у суспільній ділянці значно поширилися. Край залишився у руїнах, лютували пошесті, інваліди й сироти вимагали негайної допомоги й опіки. Українські лікарі стали зараз-же до праці. Не буду згадувати про давніші суспільні установи, що існували перед війною, як Народня Лічниця,

ВИДЛ У. Л. Т. в 1935 р.

що в ній головну й суттєву працю виконують лікарі; під проводом високо заслужених директорів (Озаркевич, Дрималик, Куровець, Бурачинський) вона має свою окрему сторінку в нашій історії. В інших установах суспільної опіки відогравали лікарі також не останню ролю. У порадні матерей, що про неї я вже згадував, працюють постійно лікарі; довгі роки був у ній ординатором О. Барвінський, пізніше працювали там Д. Лежогубська-Чубатова, О. Філяс, останньо Т. Тунан-Надрагова. У 1919 р. повстав укр. Горожанський Комітет, що його завданням була всестороння поміч жертвам війни і її наслідків. У самаританській секції комітету стали від початку до праці М. Панчишин, М. Музика, І. Куровець і багато інших лікарів і медиків. Пекучою була потреба допомоги інвалідам українських армій; під кінець (1. IX.) 1920 р. відкрили для них захист у Львові і першим його управителем став М. Музика. Пізніше допомогу інвалідам переняло окреме товариство УКТОДІ, до сьогодні однаке українські лікарі у Львові і на провінції лікують інвалідів даром. У краю поширювався після війни в жахливий спосіб висипний тиф й інші пошесні хороби; У. Л. Т. зараз-же після віднови своєї діяльності З. І. 1920 р. порішило видати відповідне поучення-відозву в справі тифу власним коштом і виасигнувало на те майже всі свої тодішні фонди. Відозву розіслали по цілім краю, на всі знані адреси лікарів, діячів, громадських і парохіяльних урядів. По цілому краю основували захисти для сиріт і в усіх них не обійшлося без видатної помочі українського лікаря. Виявилася потреба постійної лікарської опіки над дітьми і молоддю в захоронках і школах; лікарі передають цей обов'язок на себе, не оглядаючися на матеріальні користі. Одночасно цілий час вели лікарі словом і письмом пропаганду гігієни, боротьби з пошеснimi i суспільними хоробами. Кілько ж яких відчитів та рефератів у Львові і на провінції виголосили українські лікарі, кілько статтей, заміток, нотаток помістили у періодичній пресі, в окремих видавництвах — не дастесь сьогодні навіть приблизно підрахувати; це буденна праця, що її лікар уважає не заслугою, про яку варта пам'ятати і передававати майбутнім поколінням, а просто сповненням обов'язку. Праця, хоч йшла невпинно, була однаке роздоблена, тим самим не могла приносити потрібних вислідів. Щоби сконцентрувати сили, узгіднити і повести організовану працю над фізичним оздоровленням українського народу заснували в січні 1929 р. Українське Гігієнічне Товариство. Основником і провідником т-ва від самого початку до сьогодні є М. Панчишин, що вложив у нього не тільки масу праці, але й багато гроша. В У. Г. Т. та в його установах (туберкульозний диспанзер, амбуляторії, спортова порадня, кліматичні стації) головну працю вкладають лікарі. У протиаль-когольній роботі в т-ві „Відродження“ від ряду років держить

провід Софія Парфанович; пропаганду в цілому краю в переважній частині виконують лікарі.

З початком 1933 р. пробувало У. Л. Т. поставити супільну опіку на наших землях більше пляново і доцільно. За його почином і працею його членів склеїли т. зв. Раду супільної опіки, що мала складатися з представників поодиноких того роду українських товариств і установ. На жаль ця ідея стрінулася з опором влади і незадовільним зрозумінням серед нашого громадянства. Справа, на разі, стала на мертвій точці і чекає на більше сприятливий час, щоби дійти до здійснення. Мимо невдачі на тому полі, мають всі установи супільної опіки в У. Л. Т. завжди широго дорадника і помічника; сирітські захисти, захоронки, вакаційні оселі і півоселі, садки, бурси, батьківські кружки і і. знаходять між лікарями активних, безкорисних працівників, що не жаліють для них ні часу, ні труду. На полі організації і пропаганди супільної опіки невтомно працює О. Філяс.

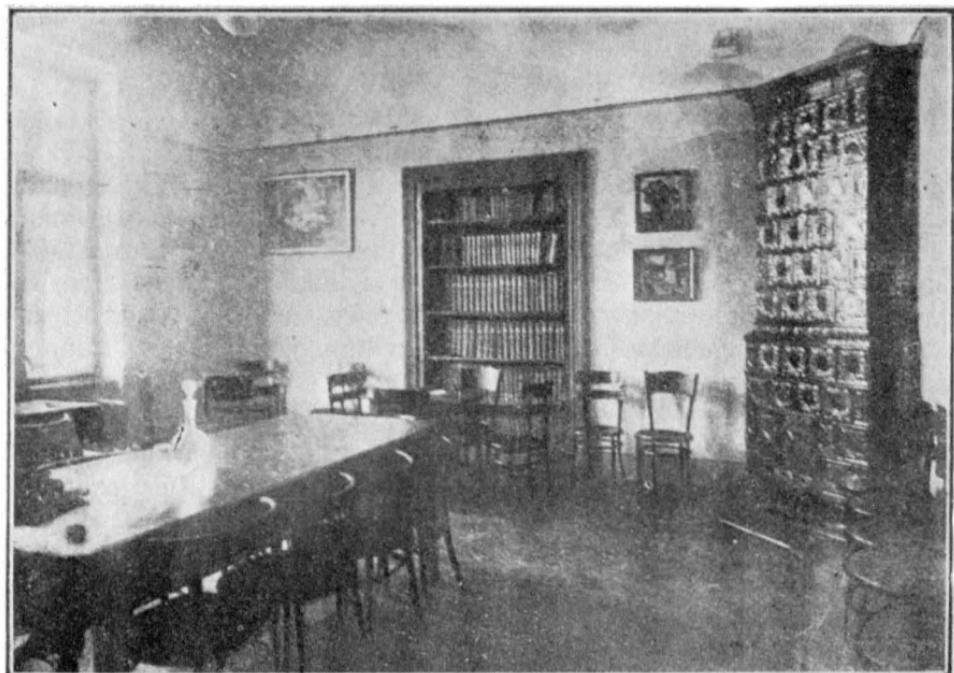
У. Л. Т. звертало також увагу на розбудову наших живців. Зокрема живець „Черче“ завдячує свій розвиток у значній мірі матеріальній і головно моральній підтримці т-ва. Але й інші наші живці і літнища (Підлюте, Зелемянка, Гребенів) втішалися увагою т-ва.

Взагалі сьогодні нема такої ділянки нашого просвітнього чи культурного життя, що ними не займалося би У. Л. Т. і де не працювали би активно українські лікарі. Просвіта, Рідна Школа, Н. Т. Шевченка, Сокіл, Т. П. О. і багато інших, всюди можна найти лікаря від низових установ до головних виділів включно. Нема й не було ніякої події в науковім, культурнім, мистецькім житті західньої вітки українського народу, що на них не відгукнулося би відзвічivo У. Л. Т.; завжди приходило воно з моральною чи матеріальною підмогою там, де треба. Перечислювати все це не має прямо змоги.

Варто підкреслити ще одне: від самого початку існування до сьогодні не було в У. Л. Т. ніколи ніяких спорів ні непорозумінь з політичних мотивів. Хоч між товаришами були й є активні політичні діячі різних напрямків і партій, то на терені У. Л. Т. об'єднувала всіх згідно одна ідея: праця на полі української науки, для добра українського лікарського стану і як завершення широко зрозуміла і свідома своїх завдань праця у користь української нації.

Спис голов Українського Лікарського Товариства.

1910/11 Озаркевич Евген.	1926 Бурачинський Тит.
1912 Дрималик Сильвестер.	1927 Музика Максим.
1913 Озаркевич Евген.	1928 Бурачинський Тит.
1914 Озаркевич Евген.	1929 Бурачинський Тит.
1920 Куровець Іван.	1930 Музика Максим.
1921 Дрималик Сильвестер.	1931 Подолинський Олександер.
1922 Куровець Іван.	1932 Подолинський Олександер.
1923 Бережницький Іван.	1933 Бурачинський Тит.
1924 Вахнянин Мирон.	1934 Максимонько Леонтій.
1925 Музика Максим.	1935 Бурачинський Тит.

ДОМІВКА У. Л. Т. в 1935 р.

Спис членів Українського Лікарського Товариства.

Рік 1910.

Горбачевський Іван, почес. през.
Білинський Володимир † 1916.
Бурачинський Тит.
Бережницький Іван.
Воєвідка Лев.
Гузар Володимир.
Гарматій Гриць † 1930.
Долинський Маріян.
Ікалович Кость † 1921.
Кобринський Володимир.
Козакевич Олександер.
Кос Іван.
Левицький Зиновій.
Мох Іван † 1913.
Олійник Михайло † 1917.
Сафіян Лука † 1926.
Танячкевич Кость † 1919.
Трешневський Евген.
Ціпановський Іван † 1931.
Чапельський Володимир.
Янович Володимир † 1931.
Яросевич Роман † 1934.
Вахнянин Ярослав † 1917.
Дрималик Сильвестер † 1923.
Озаркевич Евген † 1916.
Турянський Григорій.
Сушкевич Петро † 1913.

Рік 1911.

Кос Михайло † 1930.
Кобринський Евген.
Петровський Олександер.

Полянський Станіслав.
Шмігельський Василь † 1913.
Куровець Іван, поч. член, † 1931.
Вахнянин Мирон.
Гвоздецький Теофіль.
Дроздовський Володимир † 1932.
Соневицький Теодор.
Мацейович Степан.

Рік 1912.

Овчарський Бронислав.
Вітошинський Володимир † 1930.
Струмінський Адам † 1915.
Брилинський Осип † 1934.

Рік 1913.

Полохайло Іван.
Лопатинський Ярослав.
Грушкевич Ярослав.

Рік 1918.

Гайдукевич Евген † 1919.
Марітчак Мальвіна.
Смолин Василь † 1928.
Чочковський Осип.

Рік 1919.

Яремкевич Михайло † 1922.
Балей Святослав.
Барвінський Олександер.
Малішевський Єронім † 1921.
Панчишин Маріян.

Рік 1920.

Дмоховський Степан.
 Музика Максим.
 Стефанович Іван † 1926.
 Лучка Володимир.
 Білас Ростислав.
 Прийма Остап.
 Бачинський Остап † 1926.
 Туна Теодозія.
 Лаврівський Володимир.
 Грабовський Олександер † 1928.
 Рихло Іван.
 Білозор Володимир.
 Щуровський Володимир.

Рік 1921.

Івановський Антін.
 Мулькевич Володимир.
 Яворовський Теофіль.
 Шепченко Петро † 1932.
 Подолинський Олександер.
 Кашубинський Василь.
 Сеген Михайло.
 Гинилевич Ярослав.

Рік 1922.

Коцюба Михайло † 1931.
 Свідерський Володимир.
 Юркевич Амвросій † 1930
 Білецький Василь † 1930.
 Липа Іван † 1923.
 Совачів Василь † 1924.
 Кобільник Володимир.
 Фільц Іванна
 Питлик Богдан
 Сисак Микола
 Гамерський Володимир
 Гукевич Володимир
 Пслех Олександер

Рік 1923.

Петрушевич Петро † 1931.
 Вацик Олекса.
 Терлецький Микола.

Максимонько Леонтій.

Олексій Евген † 1934.
 Сліпий Родіон.
 Дмитріюк Василь.
 Вербенець Володимир.
 Балей Степан.
 Гробельний Осип.
 Гриневецький Іван † 1929.
 Лежогубська Дарія † 1934.
 Полотнюк Наталія.

Рік 1924.

Гілецький Микола.
 Дольницький Богдан.
 Нагляк Яків.
 Скоморовський Володимир.
 Гринчак Теодор чл.-кор.
 Білецький Володимир.
 Лукасевич Евмен † 1929.

Рік 1925.

Левицька Стефанія.
 Кушнір Степан.
 Банах Володимир.
 Козицький Микола.
 Літинський Микола.
 Рубель Степан.
 Сірко Михайло.
 Цимбалістий Павло.
 Рудницька Ярослава.
 Рибачевський Олександер.

Рік 1926.

Парфанович Кость.
 Брояковський Всеволод.
 Довбуш Іван † 1934.
 Левицький Іполіт.
 Рожанківський Маркил.
 Дзерович Маркіян.
 Залужний Осип.
 Добромуль Михайло.
 Парфанович Софія.
 Макогонський Юрій.
 Іващенко Антін чл.-кор.

Рік 1927.

Гаванський Роман.
 Карапович Володимир.
 Нижанковський Мирон.
 Полотнюк Олена.
 Залеський Микола.
 Дозорський Ярослав.
 Воєвідка Кость.
 Гарасимів Петро.
 Кокодинський Андрій.
 Кордюк Юліян.
 Солтикович Ярослав.
 Хома Іван.
 Яворський Іван.
 Рошинський Петро.

Рік 1928.

Лебедович Омелян.
 Рижій Іван.
 Воробець Тома.
 Ортинський Іван чл.-кор.
 Ортинська Анна чл.-кор.
 Попович Микола.
 Ремешило Іван.
 Ваврик Мартин.
 Шекета Михайло.
 Мучій Фед'є.
 Белей Іван.
 Коцюба Степан.
 Телішевський Ярослав † 1929.
 Чайківська Ольга.
 Гура Осип † 1932.

Рік 1929.

Берест Осип.
 Подюк Іван.
 Свистун Омелян.
 Крушельницька Володимира.
 Козаневич Лев.
 Шкварок Осип.
 Тушицький Омелян.
 Бойко Володимир.
 Ільчишин Михайло.
 Коцюба Володимир.
 Каракочо Лукіян.
 Коваль Осип.

Мандзик Михайло.
 Могильницький Роман.
 Парфенович Теодор.
 Пасічняк Володимир.
 Панкевич Софія.
 Станкевич Дмитро.
 Снігуревич Степан.
 Сташинський Володимир
 Тимків Максим.
 Ткачук Дмитро.
 Таращук Павло.
 Шкляр Омелян.
 Левицький Витовт.
 Філяс Осип.
 Книш Іван.

Лаврівський Олександер.

Стефанюк Володимир.

Селянський Остап.

Трітяк Володимир.

ІС'євич Анатоль.

Луцький Августин.

Мизюк Василь.

Саламанчук Олекса.

Старух Михайло.

Гіжовська Марія.

Крілик Володимир.

Маланюк Осип.

Свистун Богдан.

Сапрука Богдан.

Білинський Тарас.

Дурделло Евген.

Мельник Клим.

Стронська Ярослава.

Баранецький Богдан.

Гура Роман.

Ваньо Ярослав.

Кліш Ізидор.

Козій Іван.

Петринюк Юра.

Скоморовська Софія чл.-кор.

Селепей Дмитро † 1935.

Породько Ярослав.

Рік 1930.

Ганьківський Володимир.
 Корнова Андрій.
 Шиманський Гриць.

Бойко Михайло.
 Карапович Евген.
 Лев Олександер.
 Бородчак Осип.
 Дмитричко Василь.
 Липа Юрій.
 Марковський Роман.
 Мисюк Теодор.
 Савочка Теодор.
 Яківчик Микола.
 Мотлюк Роман.
 Матіашек Іван.
 Макарушка Богдан.
 Манацький Олександер.
 Несторович Роман.
 Явний Гриць.
 Мацьків Теодор.
 Берест Петро † 1930.
 Радзікевич Юліян.
 Кривецовський Григорій.
 Савицький Осип.
 Клодницький Осип.
 Чаплінський Лев.
 Стасів Дмитро.
 Коновалець Степан.
 Хома Осип.
 Рибачек Ірина.
 Ковальчук Володимир.
 Патрило Ярослава.

Рік 1931.

Брославський Осип.
 Сеньківський Теодозій.
 Коцюбинський Микола.
 Річинський Арсен.
 Домбчевський Ілярій.
 Домбчевська Марія † 1931.
 Стефурак Василь.
 Яремчишин Михайло.
 Білинський Олександер.
 Іванець Роман чл.-кор.
 Рощинська Ганна.
 Васильченко Михайло.
 Грабар Степан.
 Крупка Роман.
 Куцик Василь.

Левицька Наталія.
 Любчак Осип.
 Малис Ярема.
 Осінчук Роман.
 Хомишин Наталія.

Рік 1932.

Бурачинська Олена.
 Кокодинський Антін.
 Сімович Ірина.
 Коржинський Степан.
 Кузів Роман.
 Дзьоба Андрій.
 Зарицький Людомир.
 Комарянський Мирослав.
 Йогоцький Василь.
 Кархут Василь.
 Лукіянович Нарциз.
 Процьків Антін.
 Парашук Дмитро.
 Бандурка Григорій.
 Банах Олексій.
 Дмитрів Гриць.
 Кос Осип.
 Макогонський Дмитро.
 Хмілевський Ярослав.
 Зубик Константин.
 Чвартакький Гриць.
 Коренець Стефанія.
 Матвієв Степан.
 Кулик Михайло.
 Гижа Михайло.
 Гарбовський Богдан.
 Чубатий Володимир.
 Миколаєвич Марія.

Рік 1933.

Владичин Іван.
 Лотович Матвій.
 Лах Іван.
 Миронович Антін.
 Решетило Теодор.
 Політило Юліян.
 Мігоцький Льонгін.
 Кривокульський Степан.
 Кушнір Олександер.

Тимчишин Микола.
 Логаза Михайло.
 Синенський Петро.
 Терлецький Микола.
 Кульматицький Степан.
 Кебало Кость.
 Сай Тадей.
 Куницький Степан.
 Сивенький Осип.
 Скорецька Олена.
 Гнатчук Микола.
 Шлемкевич Петро.
 Капітан Дмитро.
 Савчак Михайло.
 Омельський Евген чл.-кор.
 Іvasюк Володимир чл.-кор.
 Крихтюк Власій чл.-кор.
 Купчанко Сильвестр чл.-кор.
 Курка Микола чл.-кор.
 Лукач Степан чл.-кор.
 Бурачинський Андрій чл.-кор.
 Галин Микола чл.-кор.
 Модна Катерина.
 Савка Теодозій.
 Жук Семен.
 Попович Ірина.
 Самборський Єфрем.
 Руденський Теодозій.
 Антонович Ірина.
 Хомин Михайло.
 Носковська Гая.
 Ясеницька Марія.
 Дмоховський Леонтій.
 Кліпко Володимир.
 Воронка Остап.
 Дубовий Михайло.
 Коцюба Степан Теодор.

Мриц Іван.
 Ольшанський Роман.
 Карпевич Ярослав.
 Лемішка Іван.
 Клюфас Всеволод.
 Йойко Славомир.
 Орловський Антін.
Рік 1934.
 Турко Роман.
 Семчишин Михайло.
 Собчук Богдан.
 Шалаута Ярослав.
 Станецький Володимир.
 Кивелюк Семен.
 Козакевич Роман.
 Врецьона Володимир.
 Фридрих Микола.
 Недзвідський Олекса.
 Федайко Ілярій.
 Можнацький Олег.
 Дзядик Яків.
 Істеревич Степан.

Рік 1935.
 Когутяк Володимир.
 Сендецька Розалія.
 Недільський Богдан.
 Долинський Мирон.
 Сендецький Ілля.
 Девоссер Софія.
 Онуфрік Петро.
 Копач Роман.
 Сайкевич Петро.
 Воробель Олекса.
 Горницький Павло.
 Кібзей Тиміш чл.-кор.

Українці-лікарі на Буковині.

Перед світовою війною положення українських лікарів на Буковині було надзвичайно корисне. Директором головного шпиталю в Чернівцях був від 1866 до 1899 р. заслужений лікар д-р Василь В о л я н. Це один з найвизначніших українських діячів на Буковині. Д-р Волян поклав собі за найголовнішу ціль здвигнення шпиталю, що відповідав би всім новішим вимогам гігієни. Своєю ініціативою і енергією причинився д-р Волян до заснування нового краєвого шпиталю в Чернівцях в 1886 р.

У цьому шпиталі працювали як співробітники визначні українські лікарі д-р Володимир Залозецький і д-р Володимир Филипович. Після смерти д-ра Воляна обняв директуру шпиталю від 1901 р. аж до свого спенсіонування в 1919 р. д-р Филипович. Він причинився значно до розвою шпиталю через оснування бактеріологічної лябораторії і просектури, заложення дитячого шпиталю в Чернівцях і розширення повітових шпиталів у Сторожинці, у Вижниці й в Радівцях.

Під час директури д-ра Филиповича було більше українських лікарів занятих у шпиталі. Працював там д-р Тит Евген Бурачинський довгі літа на хірургічному відділі, після війни перенісся на власне жадання до Львова. Рівно ж звісний лікар д-р Володимир Гузар, що працював на внутрішнім відділі та після війни пішов на пенсію. У Кімполюнзі, відтак у Вижниці, був директором шпиталю д-р Олександер Петровський. Додам, що головним санітарним інспектором на Буковині був від 1891 до 1912 р. радник двору д-р Василь Ключенко. Як повітові лікарі служили на Буковині: д-р Евген Кобринський в Кімполюнзі, відтак повітовий старший лікар при правительстві у Чернівцях, остаточно на жадання першого міністра здоров'я в Австрії д-ра Горбачевського іменований під час війни краєвим інспектором санітарним. У Вашківцях повітовим лікарем був д-р Атанасій Окунєвський, в Кіцмані д-р Лев Воеводка та в Сторожинці д-р Михайло Левицький. Перед війною був командантом військового шпиталю старший штабовий лікар д-р Андрій Бурачинський. Згадати-б ще д-ра Олександра Козакевича, тепер у Коломиї, що мав тоді заняття в Чернівцях при правительстві як повітовий лікар. Положення лікарів-українців після війни зовсім змінилося. Наші лікарі по більшій часті пен-

сіоновані, по часті померли. У головному шпиталі в Чернівцях є тепер тільки один лікар примар і один помічний лікар. У цілій теперішній Румунії числимо 37 українських лікарів (між ними 4 окружних); декілька з них в старім регаті, Бесарабії та в Семигороді. В Букарешті практикує дентистка д-р Олена Маєр Михальська. Додаю, що в черновецькім повіті з 80% українського населення находитися аж 15 окружних лікарів, в самих Чернівцях 7 міських лікарів, між ними нема ні одного українця.

Тимчасом поробили перші спроби для згуртування українських лікарських сил і влаштували два з'їзди. Від трьох літ існує в двох кімнатах „Народного Дому“ в Чернівцях „Лікарська Порадня“, де в кожний будень ординують безоплатно українські лікарі для бідного населення. Матеріальні вигляди для молодих лікарів несогірші, якщо вони перестануть ждати на державні посади та займутися більше позитивно своїм народом.

Українські лікарі в Америці.

I. Злучені Держави П. А.

До недавна ще не було в Америці ні одного лікаря-українця. Щойно в 1915 чи 1916 р. появився в Шикаго перший лікар-українець В. Сіменович, що помер у минулому році. Незабаром після Сіменовича приїхав з краю С. Гриневецький, що осів також у Шикаго. Рівночасно тоді почали вже з американських університетів виходити дипломовані лікарі. Одним з перших був Кульчицький, а дальше йшов ряд інших. Сьогодні нараховують у Злуч. Державах знаних між українцями 26 наших лікарів. Вони розміщені по різних містах і місцевостях, де тільки групуються наші люди.

Найбільше іх у Шикаго, п'ять: М. П. Шишкан, С. Гриневецький, М. А. Мелин, М. Сіменс (Сіменович молодший), І. Е. Смук і К. Тарнавський. У Нью-Йорку живуть чотири українські лікарі: Г. Андрейко, К. Д. Білик, М. Пелехович і Смис. У Філадельфії В. Городиський, П. Романів і С. Р. Черняк. У Клівленді П. І. Михаленко, Е. І. Михаленко і Е. Манкович. У Дітройті А. Т. Кібзей і І. А. Галушка. У Скрентоні І. Кульчицький і М. І. Стець. У Єнгстравні В. І. Тимочко і Е. Лавришин. В інших містах А. І. Балко, М. Янкович, М. Клим і С. Кулик.

Між емігрантами з Підкарпатської України находитися декілька лікарів українського походження, вони, на жаль, вважають себе мадярами або русскими.

Значно менше наших дентистів у З. Д. П. А.; звісних всього шість: В. Гайович, П. Канчир, Г. С. Скегар, О. Тарнавський (усі чотири в Шикаго), М. Тацій і Козелко.

II. Канада.

Першим українцем, що покінчив студії на медичному факультеті в Канаді був Новак, у 1919 р. В два роки пізніше промувався Оробко та в 1922 р. Кібзей. Останній виїхав пізніше до З. Д. П. А. Усі три студіювали в Мк. Джіл Юніверсіті в Монреалі, що має славу одного з найкращих університетів у Канаді. Пізніше прибували ще дальші лікарі так, що сьогодні

в кожному майже більшому місті Канади є лікар-українець. В Едмонтоні їх три: О. Мегас, І. Оробко і І. Верхомин; у Вінніпегу Б. Дима і Г. Новак; в інших містах по одному: М. Буряк, Г. Е. Драган, П. П. Кий, В. Никифорук, П. Потоський, І. Потоський, І. Вацик, І. Якимишак, Е. В. Сварич і Стрільчак.

Стоматологів у Канаді маємо п'ять: П. Гуцулляк, М. Мигайчук, П. Закус, М. Бойкович і Е. Вахна; три перші у Вінніпегу.

Наведений вище список лікарів і стоматологів неповний. Треба сподіватися, що є ще в З. Д. і Канаді більше лікарів-українців. Коли дехто тут не згаданий, то це не сталося нарочно. Пропущені тут лікарі це хіба тільки такі, що не дають про себе нічим знати українському громадянству й тому не можна ніде довідатися про їх існування.

Свідомі завдання...

Свідомість завдання, плановість і тяглість у його реалізації — це вартості, що лягають в основу успішності кожного задуманого діла й ведуть побідною ходою до окресленої мети. Виховати рідному народові здорові тілом і душою, непереможні в шляхетному змаганні кадри молодих лікарів-громадян — це бажання і мрія, що перед двома з половиною десятками літ угольним каменем лягли у будову першої організації української лікарської молоді. Створити як найбільше правдивих лікарів-суспільніків, лікарів-громадян і передати їм у дальше життя, як найкращі елементи людського характеру й високі принципи лікарської етики — це девіза, що для неї зродилася „Медична Громада“. Перманентним лейтмотивом перетривала вона у діяльності нашого т-ва до сьогодні й за весь час його існування була джерелом ідейних імпульсів до кожночасної жертвою праці. Історичний огляд виказує скільки організаційних змін переходила Мед. Гром. Й скільки різномірних колод і перипетій ставало на шляху її розвою. Формально нинішня Медична Громада не та, що перед двацятити роками й здавалося би з кооперативою Медична Громада нічого її не в'яже. Так, зовнішні форми нашого товариства змінялися відповідно до політичних катаклізмів і життєвої дійсності, зате, що так скажу, — ідеологія цієї професійно-студентської організації усе була та сама, ясна й недвозначна: Не гаймо дорогоого часу, усіми доступними способами добуваймо фахове знання, побіч інтелекту шліфуймо характер, ушляхотнюймо душу й поширюймо горизонти людського думання! Будьмо свідомі, що нас жде безупинна затяжна боротьба за оздоровлення і закріплення нашого національного організму! Покищо за студентськими підручниками, при ліжку хорошого, чи над марморним секційним столиком готовимся до твердого життєвого змагу, добуваймо знання, бо адже воно стане нашою збруюю у боротьбі зі суспільними й одиничними недугами, що паразитами насіли наш народній комплекс!

Український лікарський стан — молодий, його перша організація у Галичині (Укр. Лік. Т-во) святкує що-лиш своє 25-ліття, але все ж таки цей стан свідомий своєї ваги для нації, заслуги його для рідного народу принимають для нас, лікарського доросту

вже форми світлої традиції. Розділений політичними кордонами, позбавлений державної самостійності й доведений історією до нужденної безвольної вегетації, нарід наш гибіє серед важких обставин зовнішнього життя. Економічна нужда й гігієнічне неосвідомлення українського села довершуєтъ жахливе оформлення нашого сьогоднішнього лихоліття. Туберкульоза, сифіліс, пошесні хороби й налоговий алькоголізм — це лише важніші з безчисленних розкладових черваків, що іддо вжираються у здоровий пень молодого, бо майже в цілості селянського народу. Усі ті суспільні хороби не вбивають відразу, але поволі й поступенно нищать організм і зменшують усяку форму його енергетичних засобів. І саме на цьому чорному, на жаль, реальному тлі тої нашої дійсності рисується постать українського лікаря-піонера, борця за здоров'я і будучність народу. Під солом'яні стріхи мужицьких хаток, у гнилу атмосферу міських сутерин, у скромні стіни народніх лічниць нести поміч і лік, нести добуток знання і досвід роботящого життя — це завдання правдивого лікаря-українця, що звання своєго не вважає виключно заробницьким варством, але безкорисно несе поміч і розраду там, де її треба, серце своє й розум отвирає для всіх терплячих і нещасних, однаково вбогих чи багатих. Цей лікар-людина є одночасно лікарем-громадянином, свідомою своїх завдань часткою української цілості. У села, містечка й передмістя іде він з живим словом гігієнічного освідомлення, бореться з темнотою і неохайністю народу, в читальннях салах викладає основи суспільної гігієни, вчить жити й берегти здоров'я по вказівкам лікарської профілактики. Усе життя на змаговій арені, усе у змагу зі стихійними ворогами українського народу, з хоробою і темнотою, а все те за здоров'я і краще завтра нації. Бож нарід, що сягає по прийдешнє і хоче побудувати тривкий політичний організм, мусить попри морально-інтелектуальну дужість мати й фізичне здоров'я. І борцями за оце народнє здоров'я перш усього лікарі. Таких лікарів виховувати ставить собі метою Мед. Громада за всі роки своєго існування; усіми способами працює у тому напрямі й що-раз то нові кадри молодих лікарів висилає на „фронт“.

Медична Громада для розвою і дозрівання цієї думки має і впродовж своєго існування мала велику заслугу. Товариство завжди єднало у собі всіх українських медиків львівського університету й було справжнім науковим, культурним і товарицьким огнищем їхнього життя. На терені Мед. Громади, як і в кожному іншому товаристві, зустрічаються люди високоїдєйні, свідомі завдання і готові до праці з людьми дещо більше індиферентними. Ці останні, що звичайно остали би осторонь рідного життя, дають опанувати себе непереможному запалові до праці й активності, що у кожній збірній організації промінює від світліших і більше активних працівників. Цей вплив і приклад товаришів і шляхетна форма конкуренції у науковій і культурно-освітній праці кожночасно підносили рівень інтелектуального життя і насилювали громадянську активність членів Мед. Громади.

Велику увагу зверталося і досі звертається у Мед. Громаді на научну й самоосвітню працю. Мед. Громада давала до неї спонуку й усікими дорогами старалася дати своїм членам теж і засоби у формі відповідної літератури й наукового приладдя. Багату фахову бібліотеку т-ва рік-річно доповнюється актуальними випусками світової медичної літератури. Часописня Мед. Громади побіч знаменного числа краївих часописів доставляє своїм читачам чимало закордонних медичних журналів на кількох європейських мовах. У просторій і затишній домівці користуються члени мікроскопом і цілим рядом гістологічних і анатомо-патологічних препаратів. Комплети ото-лярингологічного, стоматологічного і іншого приладдя стоять усе до диспозиції заінтересованих товаришів. Самоосвітня праця і взаємна допомога у студіях мають усе в Мед. Громаді гарні зразки та світлу традицію. Різними шляхами змагали ми до збагачення нашого фахового знання а водночас дбали про всестороннє своє освічення і старалися плекати серед товаришів замиливання теж до різних інших ділянок науки й мистецтва. Реферати з медичною, історичною й літературно-мистецькою тематикою, „жива газетка“, що побіч різних статей і звідомлень поміщує огляди медичної преси й літератури, час від часу доклади виголошувані запрошеними представниками українського лікарського світу, дискусії та гутірки над різного роду актуальними проблемами й т. д., і т. д. — це засоби, що ними Мед. Громада багатьома наворотами за час своєго існування змагала до своєї мети. Анatomічні, хемічні й інші курси, ведені старшими товаришами, також передригорозальні лекції, ведені товаришами „спецами“, заходи біля видання скриптів — змагали до улегшення товаришам науки й свідчать про велику научну самопоміч і солідарність членів нашого т-ва. Т-во дбало теж про знайомість чужих мов серед загалу товаришів та ініціювало збірні лекції у першу чергу англійської мови. Мед. Громада постійно дбала та-кож про культурну форму розривок для своєї „братії“. Організувала шахові турніри, уладжувала збірні прогулочки до музеїв, на мистецькі вистави рідної пластики, до театрів і опери. Зрештою кожночасний провід т-ва кладе сильний моральний натиск на поважне відношення товаришів до науки й щоденних обов'язків та всякими способами загріває до праці над самим собою. Усе те робили не прихапцем і без застанови, але навпаки планово і у повній свідомості потягнень і їхнього значіння.

Другою сторінкою виховної діяльності Мед. Громади за всі роки її існування — це заправа будучих лікарів у культурно-освітній, гігієнічній і загально-громадянській праці. Вона приносила не лише доразову користь і гігієнічне освідомлення тим осередкам і установам, у яких члени працювали, але одночасно вишколювала самих працівників і приготовляла їх до прийдешньої піонірської ролі українського лікаря-громадянина, творила активних громадян і борців за здоров'я і гігієнічну культуру народу. Хронологічно переходячи підсумки цієї праці, мусимо ствердити її розвій та що-раз то кращі форми її організації. Уже у 1910 р. існує

у Мед. Громаді відчитова комісія, що займається підготовлюванням гігієнічно-природничих рефератів і висилкою відповідних препараторів на села й передмістя Львова; провадиться санітарні курси для молоді. Мед. Громада співробітничає з українськими лікарями у редакції часопису „Здоровле“. Члени працюють на відповідних станицях у перших українських спортивних і руханкових організаціях. Санаторія Мед. Громади у Підлітому свідчить скільки уваги, енергійної праці і матеріального добра жертвувало т-во справі рятування здоров'я вбогої української студентської молоді. Золотими стрічками записалися члени Мед. Громади у формуванні перших частин і в усій історії українського січового стрілецтва. У відповідний час, у час всенародного чину велику криваву жертву поклали Мед. Громада на вітари безсталанної Батьківщини. Десятки наших найкращих товаришів лягли буйними головами на полі слави.

Безперечно великі заслуги має Мед. Громада для У. В. Ш. у Львові, зокрема для організації її медичного факультету. Наш К. О. К. (Культурно-освітня Комісія) має за собою світлу традицію і ефективне насилення його праці змагається навіть у відворотній пропорції до числа членів т-ва, що, завдяки труднощам при приниманні українців на медичний факультет, з року на рік меншає. Працюємо під гаслом: якістю мусимо заступити скількість! Майже кожній неділі розіздяться наші медики по всьому львівському повіті й під низенькі сільські стріхи несуть живе слово національного та гігієнічного освідомлення. Ні снігова хуга, ні осіння дощевиця, ані весняні тучі не зержують їх у реалізації ідейних задумів, вони свідомі своєго обов'язку й великої важі своєї праці; розмоклими дорогами й пільними стежками йдуть туди, де їх потреба, куди зове їх непереможний клич інтересу рідного народу. Конференції культурно-освітніх референтів усіх українських студентських товариств у Львові виказують беззастережне першество Мед. Громади у царині культурно-освітньої праці й висловлюють її належне признання. Мед. Громада держить перманентний контакт з багатьома громадянськими установами краю (Пропаганда, Рідна Школа, Укр. Лікарське Т-во, Укр. Гігієнічне Т-во, Відродження, численні студентські т-ва й т. д.) й успішно спомагає їх у праці. У перших рядах усіх ударних протиалькогольних чи протитуберкульозних кампаній усе ступають українські медики. Враз із лікарями працюють вони у спортивно-лікарській порадні й держать нагляд над національним розумінням і правильним плеканням спорту серед широких мас української молоді. На кожні ферії й свята розіздяться члени Мед. Громади у свої рідні сторони з гарячим зазивом і наказом своєго проводу не гаяти часу, але використати його для гігієнічної пропаганди й культурницької праці. З цієї праці здають вони згодом звіт проводові т-ва.

Уже з цього побіжного перегляду праці Мед. Громади на народній ниві, різних її форм і живого насилення слідно, що т-во свідоме своїх безпосередніх обов'язків супроти рідного народу,

водночас планово й послідовно змагає до виховання своїх членів на справжніх лікарів-громадян, гідних ймення у країнського лікаря.

Мед. Громада все стоїть близько до життя українського студентства й бере у ньому активну участь. Як т-во є вона здорововою клітиною українського студентського організму. Поодинокі члени Мед. Громади працюють у різних ідеологічних студентських організаціях і нерідко займають у них відвічальні й провідні становища. Ми ніколи не забуваємо, що ми перш за все українські студенти й завжди дбаємо про добре ймення та честь цього найкращого й найживішого елементу нашої нації.

Зі становища 25-літнього ювілею перекидаємо живі сторінки минулого Медичної Громади, переглядаємо багатогранну її працю, спиняємося над ідейними інтенціями, що були рушіями кожночасної діяльності, та над засобами, якими змагало т-во до своєї мети й стараємося оцінити їхнє значіння для української дійсності. Чверть століття начислює уже історія Мед. Громади. Це час розмірно може й невеликий, за те для нашого народу це час незвичайно багатий у зміст і події, що іноді набирають символічного значіння і стають зворотними моментами. На ленті цього бурхливого часу, на переломі політичних дійсностей і психічних перmutацій прийшлося Мед. Громаді ставити свої перші кроки й розвивати своє діяння. Тяжко приходило т-ву боротися за своє право існування. Кілька разів ставало воно віч у віч з ділемою: бути чи не бути; кілька разів треба було змінити зовнішню форму організації. Енергія й незломний запал людей, що кожночасно в Мед. Громаді діяли, побідно перемагали усі труднощі та перешкоди і в ефекті: Мед. Громада перетривала 25 літ і станула на сьогоднішній площині свого розвою.

Звідки ж стільки відпорності й внутрішньої сили, що у це бурхливе чвертьстоліття не тільки, що не дали нашему т-ву впасті, але й запевнили йому розвій і закріплення, що надхнули його невмірущою потенцією життя? Відповідь на те одна! Велика й непереможна любов до рідного народу, свідомість завдання і великої місії, що ожидає українського медика, це невмірущі джерела сили, що золотим струмком переливаються крізь усю історію Медичної Громади, що багатство праці й різноманітність її форм роблять одним послідовним і свідомим змаганням до окресленої мети.

Начерк історії Медичної Громади. (1910 – 1925)

Т-во Медична Громада, що об'єднує українців-студентів медичного виділу львівського університету, повстало 1910 р. Від того часу різно представлялася її доля. Бували хвилини цілковитого припинення діяльності (як час світової війни) — були й хвилини світлі, як хочби роки 1918 – 1924. Чайже Загальні Збори з 30. X. 1918 р. були присвячені опрацюванню пляну санітарної акції на час Великого Листопада, чайже одною з перших жертв листопадових днів був член Медичної Громади Шкондюк, чайже Медична Громада поставила медичний факультет Української Вищої Школи під оглядом організації на тому рівні, на якому він стояв.

Різно пристосовувалася Медична Громада до життя, різні організаційні форми прибирала відповідно до хвилевих конюнктуральних обставин, та завжди ідея була одна: дати майбутньому лікареві деяке мінімум фахового і суспільно-громадянського вишколу, закі піде у вир життя.

Що дотичить початків Медичної Громади, то до 1907 р. не можна було думати про заснування осібного товариства для українців-медиків, бо на ціому медичному виділі львівського університету було їх тоді 5—6 осіб. Щойно в ак. р. 1908/9 гурт студентів на чолі з Іваном Стефановичем (сотник лікар У. Г. А., бувш. нач. лікар самбірської бригади, † 23. XII. 1926), Лукою Шустом († 1912 р.), Евгеном Гайдукевичем¹), Максимом Музикою, Іваном Рихлом і ін., почав думати про заснування осібного товариства для українців-медиків. До того часу належали вони до т-ва „Biblioteka słuchaczów medycyny“, що до 1905 р. об'єднувало медиків усіх народностей. У 1905 р. виступили з нього вшех поляки і заложили своє „Koło medyków“. У „B. S. M.“ остали українці, жиди і тзв. поступові поляки. Біля 1909 р. в цьому т-ві почалися тертя, бо поляки хотіли т-ву надати польський характер і робили старання, щоби в тому напрямі змінити статут. Незабаром після заложення Мед. Громади вони таку зміну статуту в насильний спосіб перевели (мимо того, що більшість голосів на зборах було

¹⁾ Подаю за „Лікарським Вістником“ ч. 1—2 ех 1929, ст. 34.

проти зміни). Тоді українці покинули демонстраційно салю та виступили греміяльно з т-ва.

Статут, що його вносив ініціативний комітет до намісництва, кілька разів відкидали і щойно рескриптом з дня 31. V. 1910 р. XII 1756/7 затвердили.

I. Загальні Збори відбулися 22. VI. 1910 р. Пора була недогідна, бо багато діяльних членів, навіть з ініціативного комітету, покликали на військові вправи, так що на заг. зборах було тільки 17 осіб, хоч медиків-українців було тоді біля 30. Заг. збори відбулися в домівці Академічної Громади при вул. Зиблікевича 3. Зборами проводив Лука Шуст, секретарював Ю. Божейко. Присутні були: О. Барвінський, В. Білозор, Ю. Божейко, Микола Ваврик, Михайло Ваврик, С. Гасюк, М. Козак, О. Кордасевич, Т. Крохмальний, Е. Олексій, І. Посмітох, І. Рихло, М. Сапеляк, Д. Сприс, К. Ступницький, Л. Шуст і В. Щуровський.

Першим головою вибрали О. Кордасевича, містоголовою М. Козака, секр. Ю. Божейка. З огляду на те, що Виділ вибрали перед самими феріями, не мав він часу розпочати ширшої діяльності та обмежився тільки до ведення інформаційного бюра для нововступаючих на університет. Діяльність на ширшу мету започаткував щойно наступний Виділ — з Б. Чабаком як головою, В. Щуровським як містоголовою і Л. Садовською та відтак К. Сосенком як секретарями.

До перших потягнень нового Виділу належить зачислити рішення вступити до Студентського Союзу і рішення просити проф. І. Горбачевського з Праги приняти протекторат над товариством. Проф. Горбачевський протекторат приняв і завсіди матеріально і морально підтримував т-во. Для кращої праці в товаристві створили 3 комісії: 1) для справ санаторії, 2) для створення української лікарської термінології і 3) для уладжування відчітів.

Комісію санаторійну покликало до життя рішення Виділу з дня 20. I. 1911 р. — тоді саме „рішено заложити санаторію для лічення грудних недуг серед української молоді“. У порозумінні з представниками інших студентських товариств звернулася Медична Громада до митрополита Шептицького за матеріальною допомогою. Митрополит поставився дуже прихильно до заходів Медичної Громади, відступив до вжитку на санаторію дім у Підлютому і закупив велику частину інвентаря.

Санаторію вела Медична Громада протягом 2 літніх ферій 1911 і 1912 р. У 1911 р. лікувалося 11 хорих, в 1912 р. — 8. Подань за приняттям до санаторії було більше, але їх мусили відкинути ізза недостачі місць. Кошт удержання і лікування виносив зasadничо 80 корон, але більшість хорих мала знижки. Сезон тривав від 1. VII. до 31. VIII. Лікарями були в I. р. др. І. Зен і др. М. Панчишин, в II. р. др. Занько. Вислід лікування, як вказує звіт др. Панчишина, був у всіх хорих дуже добрий.

Після двох років рішили для ведення санаторії створити окреме загально-студентське т-во „Лічнича Поміч“.

Санаторія, заки її передали т-ву „Лічнича Поміч“, вимагала незвичайно багато праці від членів Мед. Громади. Т-во не мало надто багато членів, не мало великих фондів, бо спиралось тільки на вкладках членів і на евент. жертвах посторонніх осіб. Приходилося при недостачі фахового вишколення орудувати кількома тисячами корон і вести всі доволі складні агенди санаторії. Не диво отже, що були нераз маленькі непорозуміння, які однаке не затемнюють ясного образу цієї сторінки життя Мед. Громади. Піднести треба заслуги Чабака для санаторії. Від нього вийшла ініціатива і він вложив львину частину праці в зорганізовання

ОМЕЛЯН КОРДАСЕВИЧ

I. голова Мед. Громади.

і ведення цієї установи в першому році. Належить тільки дивуватися відкіля в наших попередників найшлося тільки енергії, що поруч справи санаторії, вели інтенсивно ще й іншу роботу, гол. в двох інших комісіях і поза ними.

Комісія для справ української лікарської термінології в складі Чабак, Музика, Щуро-ський і Стефанович мала підготовляти чи творити українську лікарську термінологію. Комісія нав'язала кореспонденційні зносини з Н. Т. ім. Шевченка в Києві, гол. з його медичною секцією, що її головою був др. Черняхівський. Комісія розпочала свою працю систематичним збиранням назв, що вже до того часу находилися в нашій науковій літературі, в підручниках, у медичних збірниках наукових товариств у Львові і в Києві та в популярно-наукових виданнях. Як повела комісія дальнє свою роботу і що сталося з матеріялом нею зібраним, нам не відомо.

Діяльність відчитової комісії з перспективи літ для нас особливо дорога, зogляду на увагу, що її теперішня Мед. Громада присвячує культурно-освітній праці. Коли взяти під увагу обставини, серед яких треба було починати перед війною відчитову діяльність, то треба признати, що медики мусіли мати дуже багато запалу, починаючи її. Відчитову діяльність кожночасний Виділ старався поставити на відповідній висоті і така світла традиція не мало причинилася до того, що останніми роками несповна 50 членів Мед. Громади давало протягом року стокілька десять рефератів по селях.

Офіційним початком відчитової діяльності Мед. Громади належить уважати день 27. X. 1910 р., коли на засіданні Виділу на внесення Музики „рішено почати відчитову діяльність“. У початковій концепції виклади мали відбуватися у Львові; тому однаке, що кожної неділі і свята у Львові давало реферати т-во ім. Петра Могили, члени Мед. Громади ограничилися до провінції. У 1910 р. відбулися 4 реферати; 2 тов. Чабака в Долині: „Гігієна“ і „Інфекційні недуги“, 2 тов. Гасюка в Селиськах і Горбачах: „Перша поміч у наглих випадках“.

Виявилася при тому потреба відповідних таблиць і популярного підручника в українській мові. Тому комісія постановила видати такі таблиці і підручник. Виконанню цього гарного плану перешкодила війна, що так багато планів взагалі в Мед. Громаді перервала в стадії реалізації.

У час воєнних настроїв у 1912 р. Мед. Громада влаштувала власними силами „самаританські курси“, що були тоді модними в цілій Австрії. На тих курсах члени Мед. Громади дали серію викладів з ділянки першої помочі, з особливою увагою на поміч раненим. Вели також практичні вправи в перев'язках, штучному віддиханні і т. д. Курси тривали кілька тижнів, мали велику скількість учасників (блія 80, переважно жінок) та тішилися великим признанням і успіхом.

Відчит'ва комісія дала також ініціативу до співпраці Мед. Громади у журналі „Здоров'я“, що його у 1912—1914 рр. видавало Українське Лікарське Товариство. Члени Мед. Громади працювали в редакції і адміністрації цього журналу та містили також у ньому свої статті (Божейко, Скоморовський і інші).

Виділ Мед. Громади прикладав ще доволі велику вагу до придбання фахової бібліотеки для вжитку членів; однаке скупі фонди т-ва не дозволявали на закупно більшої скількості дорожчих нових видань. Тому значна частина бібліотеки складалася з книжок подарованих товаришами, або куплених оказійно. Не диво, що в таких відносинах бібліотека не стояла на такому рівні як тепер, де виділ завдяки субвенціям може видавати річно близько 1000 золотих на закупно нових книжок.

Крім цього в т-ві йшла нормальна праця, праця над фаховим образуванням членів. У Мед. Громаді відбувалися передригоро-

зальні курси з хемії, анатомії, що на них викладали старші товариши і в цей спосіб підготовлювали молодших до ригорозів.

Товариське життя зосереджувалося у домівці, що на неї т-во видавало більшу частину усіх своїх приходів, на які складалися майже виключно тільки вкладки членів. На вні у ділянці товариського життя виступила Мед. Громада пораз перший у 1911 р. влаштуванням балю медиків. Від того часу щорічне уладжування такої імпрези стало вже традиційним. Перший баль Мед. Громади

БОГДАН ЧАБАК
Й. голова Мед. Громади.

це була у товариському житті у Львові сенсація. Назва баль і заповіджений на запрошеннях обов'язковий балевий стрій, це було тоді для львівського громадянства щось нового. Цей перший баль виробив подібним імпрезам М. Г. уже тривалу марку найбільше елегантних¹⁾.

Члени Мед. Громади були рівночасно членами загально-сту-

¹⁾ Генезу цього можна пояснити, коли візьмемо на увагу одну сторінку психіки тодішнього нашого громадянства. Воно вважало себе так бідним, що діти його могли студіювати теологію, з бідою ще філософію і права а вже ніяк „дорогу“ медицину. Тож і медиків вважали загально і посеред студенства паничниками, хоч вони на загал так само голодували і мерзли як інші студенти. Не диво, що у висліді також у самих медиків виробилося почування їх до деякої міри „аристократичного“ положення. До скріплення цього причинювалося подекуди добре матеріальне положення лікарів в тих часах.

дентських українських організацій. Вони брали діяльну участь у загально-студентському житті, що стало тоді під знаком завзятості боротьби за український університет у Львові. Давали вони гарні докази сильної волі і характеру у цій боротьбі. Коли у 1910 р. після подій, що в них жертвою впав Коцко, наступило на короткий час психічне заломання нашого студентства, тоді власне тільки поміж медиками найшлося двох, що витревали на становищі та не покорилися університетським властям. Наша медична організація, хоч і не дуже чисельна, була на стільки сильна, що рішала нераз при подіях на медичному факультеті. Тут приміром у 1913 р. поляки не зуміли перевести страйку в наслідок спротиву українців, хоч на усіх інших факультетах страйк вповні перевели.

Передвоєнна М. Г. залишила у висліді своєї ледви чотирилітньої діяльності, як цінні здобутки, тривку підставу для організації, правильний напрям праці та вироблення здорового почуття солідарності і національного обов'язку.

З людей, що їх назвища найчастіше стрічалося в протокольних книгах з тодішнього часу належить згадати: Чабак Б., Стефанович І., Музика М., Тарнавський Г., Гайдучок С., Щурівський В., Пачовський О., Рихло І., Сімінович Р., Білозор В., Желехівський М., Барвінський О., Балей С., Малис Я., Парфанович К., Скоморовський В., Філяс О. і ін.

Цей жмуток фактів, це все, що можна було про життя у Медичній Громаді до війни дізнатись зі сухих нотаток та оповідань тодішніх членів. Та вже з них видно, що праця йшла, плани дальшої діяльності начеркнено широко та сміливо, але проведення їх у життя припинила війна.

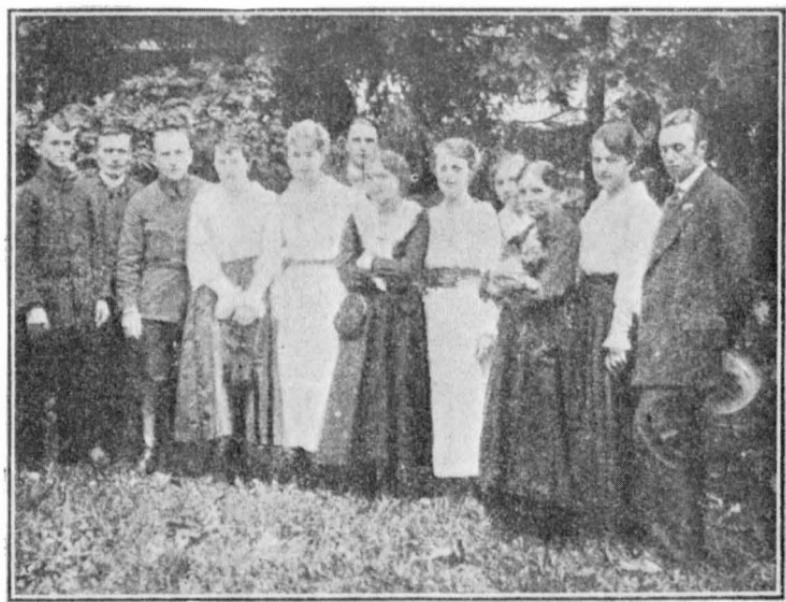
Наступила трилітня воєнна перерва, що допровадила Мед. Громаду до цілковитої матеріальної руїни так, що люди, які хотіли відновити діяльність мусіли всьо зачинати від початку. Та проте діяльність відновили і скликали заг. збори 18. XI. 1917 р.

Звіт виділу здав містоголова В. Скоморовського. Невеселі новини подав він. Перш за все війна забрала 7 товаришів з головою т-ва на чолі. Згинули: Желехівський (31. III. 1917), Куровець, Носковський, Пасічинський, Рогуцький, Сімінович і Щирба. Усе майно т-ва пропало, з давньої Мед. Громади осталася тільки ідея і горстка людей, бо багато членів т-ва ще на фронті. Не диво, що виділ, який мав почати працю складався у більшості з жінок.

Виділ працював не довго, бо тільки до 30. X. 1918 р., коли то наступила нова перерва до 1921 р. Під час того року діяльності уся енергія йшла у тому напрямі, щоби розшукати пропавші частини інвентаря Мед. Громади. Крім цього спеціальна комісія т. зв. індексова дбала про індекси товаришів-фронтовиків, збирала їм підписи і полагоджувала усі формальності, щоби вони по можності не тратили років. З важніших тодішніх потягнень цікавим, у порівненні з теперішніми відносинами, факт, що вислали делегацію до проф. Марковського, щоби просектор був замкнений

у наші свята. Позатим у кругу зацікавлених станула справа санаторії, що її віна комплетно знищила.

Останній документ з того часу, який нам остав, це початок протоколу зі Зборів 30. X. 1918 р. Були вони, як знаємо з оповідань учасників, присвячені надходящим подіям і підготовці до них. Не стало вже часу вписати до книги протоколу з тих Зборів і пропав нам у цей спосіб один з документів, що свідчили про те, що український медик у міру своїх сил старався станути завжди на висоті завдання, яке йому ставила хвилина. Він зновував свій обов'язок і його виповнював, без самохвалби і без перехвалок, як вмів найкраще; нагороди не чекав, бо зновував, що за сповнення обов'язку ні кому не належиться нагорода.

ЧЛЕНЫ МЕД. ГРОМАДИ в 1917 р.

Віднова діяльності після війни наступила 30. III. 1921 р.

Настиали для товариства гарні часи. Мед. Громада об'єднувала тоді усіх студентів медичного факультету Української Високої Школи. На Мед. Громаді лежав тоді теж обов'язок дбати про організацію цього факультету; що Медична Громада добре вив'язалася зі своєго завдання, доказує факт, що медичний факультет стояв під оглядом організаційним найвище зі всіх факультетів У. В. Ш.

Запал до праці був тоді величезний. Не зважаючи на перепони звязані з частими змінами місця викладів, з частими відвідинами органів адміністраційної влади, студії йшли правильно, так що заграницею студенти У. В. Ш. здавали на чужих університетах іспити здебільша з відзначенням.

У зв'язку з тодішніми часами згадуються найбільше на-звища: Т. Воробець, С. Коцюба, Я. Небиловець, Е. Гронський, М. Попович, Ю. Радзикович, О. Філяс, Ф. Мучай, С. Панкевичівна, В. Стасинський і ін.

У домівці Мед. Громади при вул. Марка 20, I. п. був тоді осередок товариського і наукового життя мед. фак. У. В. Ш. Мед. Громада розшукувала льокалі на виклади та вправи, матеріали до вправ, видавала скрипти, тримала зв'язок між професорами, квєстурою і студентами. Ця діяльність була не до вподоби адміністраційній владі і 9. XI. 1924 р. т-во Медична Громада перестало існувати.

Однаке мед. факультет і члени не могли остати без організаційного осередка, тому на місце розв'язаного товариства заснували кооперативу Медична Громада, що письмом з дня 16. XI. 1924 р. повідомила магістрат міста Львова, що „відчиняє канцелярію при вул. св. Марка ч. 20. I. п. Склеп натомість наміряє відчинити з днем 1. січня 1925 р.“.

Відношення кооп. „Мед. Громада“ до т-ва „Мед. Громада“ очеркує докладно ухвала управи кооперативи з 1. XI. 1924 р.: „тому, що кооператива „Медична Громада“ у своїх научних цілях майже цілковито покривається зі завданням бувшої „Медичної Громади“, являється отже її правною наслідницею“. Тому кооператива перебрала усіх бувших членів товариства і старалася перебрати також його майно, оскільки це було можливе, бо бібліотеку і весь інвентар опечатали поліція.

Так знову почалася нормальна праця. Видавали скрипти, рішили вести чайню для членів і т. п. „Медична Громада“ творила тоді організаційну цілість з „Філософічною Громадою“, бо та не була затверджена; її члени перед владою легітимувалися уділовими книжечками „Медичної Громади“.

У 1924 р. зліквідувалися У. В. Ш. і у зв'язку з тим багато її бувших слухачів виїхало за кордон, так що кооператива „Медична Громада“ мусіла опертися тільки на медиках записаних на польський львівський університет. Було їх одначе замало, щоби кооператива могла самостійно дальнє існування і добре розвиватися.

Тому люди, що були згуртовані у кооперативі „Медична Громада“ почали робити заходи до заснування статутового товариства, затвердженого університетом; старання вкінці увінчалися успіхом і 1926 р. починається новий етап у житті Медичної Громади.

Кооператива „Медична Громада“ зріklася своєго майна у користь товариства „Медична Громада“, члени кооперативи стали членами товариства і кооператива на ділі перестала існувати. Кажу на ділі, бо на папері вона існує ще досі.

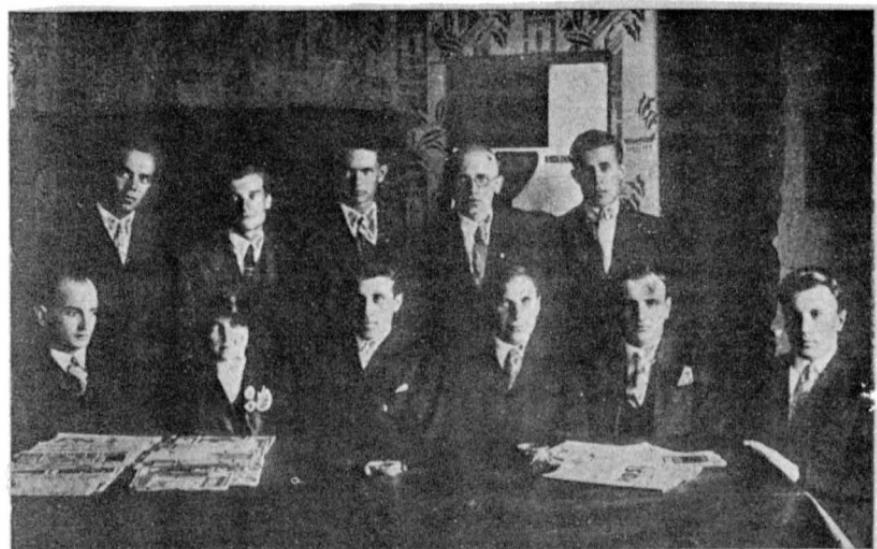
Так до 1926 р. треба було тричі змінити статут, тричі починати перервану працю від початку. Та помимо тих перепон т-во все находило людей, що радо працювали і допроваджували пе-

первану працю до такого позему, на якому була перед її переванням, а то й до вищого.

Десять літ відновленої праці „Медичної Громади“.

(1925—1935)

При кінці 1924 р. невблагані обставини нашої дійсності заломили оту „залізну та незломну волю наших молодих поколінь“¹), що окривала їхні юнацькі пориви, їхні геройські зусилля і змагання — збудувати величний Храм Української Науки, оце ослі-

ВІДІЛ МЕД. ГРОМАДИ в 1929/30 р.

плююче джерело світла, що в нашу тодішню сумну й нероз'яснену сучасність кидало стоянні промінні великих надій, шляхетного ідеалізму й палкого патріотизму. Історія Медичної Громади ясно виказує, як біля цієї високої, всеобіймаючої цілі згуртувалися численні ряди молоді й професорів; вона дає наявний доказ, що можливе є відтворення давніх високошкільних відносин (*universitas magistrorum et studentium*) тоді, коли кермує всіми думками й починаннями єдина воля — завершити культурні стремління Нації.

І з яким жalem невимовним, по літах зусиль, по літах геройського, повного посвяти прямування до визначених мет, приходилося молодим подвижникам ідеї вступати в сірі мури школи, яка ще кричала свіжою памяттю сецесій, роз'ятрювала в душах ясний спогад розбитих трудів.

¹) В. Мудрий.

Коли з початком 1925 р. почали вписуватися українці на медичний виділ у Львові, молодий і енергічний дух не дозволяв попадати в апатію, але наломлював обставини для своїх духових і культурних потреб. Твориться ініціативний гурток, що укладає статут для Мед. Громади та старається виєднати його затвердження у властей. Вислідом тих заходів були I. Загальні Збори Мед. Громади 25. квітня 1926 р. Предсідником зборів був т. Берест Осип, секретарями т. Панкевич Петро і Лев Олександер. Загальні збори передискутували статут зложений ініціативним гуртком, рішили не згадувати в ньому про національну принадлежність членів („Т-во Медична Громада у Львові“) тому, що Сенат терміну „український“ затвердити не хотів. (Ця справа стала опісля предметом щорічних старань виділів, та щойно після дев'ятьох літ вибороло т-во признання національної принадлежності членів). У склад виділу ввійшли тт. Берест О. голова, Макарушка Б. м.-г., Лев О. секр., Осінчук Р. скарбн., Любчак О. бібл., Сай Т. господ.

Виділ зразу занявся відзисканням майна Мед. Громади, що частинно було в санаторії у Підлютім, решту опечатала поліція в домівці У. Л. Т. Наладили цілий ряд організаційних справ, довгими заходами придбали в травні 1926 р. домівку в Акад. Домі, що причинилося до оживлення товариського життя в Мед. Громаді; нав'язали контакт зі старшим громадянством та студентськими медичними секціями в краю і закордоном (Віден, Прага). Активною була участь Мед. Громади в організації львівського українського студ. життя (Студентська Самопомочева Централя і т. д.).

Незавидний був фінансовий стан т-ва. Заходи одержати субвенцію, мимо щирої піддержки куратора дек. Косковського В., мало причинилися до посилення приходів. Розбудова агенд т-ва, така конечна для успішної діяльності Мед. Громади, не могла з цієї причини поступати вперед. І тому кількаразово звертався Виділ до загалу українських лікарів, щоби вступали в спомагаючі члени Мед. Громади, але ці зазиви були безуспішні. (В той час аналогічне т-во жидівських студ. медиків мало 300 лікарів жидів спомагаючими членами¹⁾).

Надходили великі літні ферії і вривалася праця в т-ві. Виділ поручив членам давати відчити на гігієнічні й лікарські теми, ангажуватися в культурно-освітній праці по селах, приєднувати нових членів Народній Лічниці.. При кінці серпня і у вересні уділювало т-во інформацій про мед. студії у Львові; давало оповістки до часописів, письменні відповіді та зорганізувало інформаційні дижури членів у домівці.

Після ферій відбулися 14. XI. 1926 р. другі Заг. Збори Мед. Громади в присутності новоіменованого куратора проф. З. Штайзінга і 65 членів. На них, за почином т. Кархута Василя, знову зак-

¹⁾ Зі звіту т. Береста на Заг. Зборах 26. XI. 1926.

туалізували справу санаторії в Підлютім, що її вела Мед. Громада з т. зв. білій палаті, відступлені на ту ціль Ексц. Мигр. Шептицьким. У воєнних роках її майже зовсім понищили. Тепер Мед. Громада старалася продовжувати наново добре діло. Створили „Комітет будови санаторії“ (Кархут, Сахно, Терлецький), що мав повести цілу акцію. Та серед загалу українських лікарів і старшого громадянства живішою була у той час думка будови українського шпиталю, тому й Мед. Громада відсунула свої плани й приступила до співпраці в тому напрямі; думки про санаторію не кинули в забуття; вона ожива по кількох літах, її знову видвигнули при праці над створенням фонду „Дому Українського Медика“.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ МЕД. ГРОМАДИ в 1932 р.

У 1927 р. Мед. Громада об'єднала майже всіх українців медиків львівського університету та заспокоювала їхні духові й фахові потреби. Виділ старався збільшити книгозбірню т-ва, що мала в той час мало книжок і недоставало у ній новіших видань. До тої цілі Виділ зміцнив акцію приєднування спомагаючих членів. Першими спомагаючими членами Мед. Громади стали проф. М. Панчишин (150 зол.) і проф. З. Штайзінг (15 книжок). Крім того в 1927 р. перейшла на власність Мед. Громади бібліотека українського студ. Т-ва в Празі, що тоді зліквідувалося.

Виділ старався оживити внутрішню діяльність т-ва. Запросив визначних українських лікарів, що виголосили в Мед. Громаді цінні відчiti, закупив ряд допомічних до науки приладів і препаратів. Виділ часто інтервенював у справах членів через своєго відпоручника в Т. П. О. та в „Студентській Громаді“. Для зміц-

нення товариського співжиття членів виконали відзнаки (у синій, золотій і червоній красці).

Виринає також думка пляново зорганізувати зовнішню діяльність Мед. Громади, створенням осібної комісії, що давала би відчити й влаштовувала поїздки з гігієнічними рефератами (Макарушка). Конечність цієї важкої ділянки в зорганізованому житті студентів-медиків, чітко відмітив т. Сахно в своєму рефераті: „Завдання українського студента-медика в суспільній праці”, що його виголосив на III. Заг. Зборах 20. XI. 1927 р. Тоді утворили Культурно-Освітню Комісію (КОК) і надали правильні організаційні форми культурно-освітній діяльності Мед. Громади.

В наступному 1928 р. праця Мед. Громади йшла головно в двох напрямах: 1) праця серед самих членів і 2) праця на громадянському полі.

Для тіснішої співпраці з членами влаштовував виділ часто ширші сходини всіх членів, що на них обговорювали справи т-ва та виголошували відчiti.

Виділ старався виєднати в ректораті дозвіл носити українські студентські шапки, подібні, як носили в той час члени Української Студ. Громади у Львові, але помимо кількаразтніх подань, навіть відклику до міністерства В. Р. і О. П., справу поладили негативно. Однаке студенти-медики, мимо такого поставлення справи, шапки носили, часто попадали в конфлікт з польськими корпорантами, що доводило до різних перипетій з поліцією, бо та потягала виділ Мед. Громади до відповідальності.

І вже тоді виринає думка (Сай) вроčисто відсвяткувати ювілей Мед. Громади (20-ліття існування), влаштувати академію та видати друком історію, але щойно в п'ять літ пізніше завершилася вона чином в оцій книзі.

Зовнішня діяльність Мед. Громади проявлялася у живій участі в загально-студентському українському житті. Від 1. X. 1928 року Мед. Громада приступає до організації і ведення Загально-Студентської Читальні, де делегат М. Г. т. Осінчук співпрацює з делегатами „Студ. Громади“, „Основи“, „Ватри“ й „Торговельника“. Мед. Громада бере теж чинну участь у спільній збірковій акції в Місяці Студента, та нав'язує зв'язки з Центральним Студентським Українським Союзом; відпоручники М. Г. тт. Копач і Коzaк працюють у Комісії праці при Т. П. О.

Мед. Громада енергійно співпрацює у громадянському комітеті будови шпиталю (Любчак, Дядів), жертвую на цю ціль 50% доходу з традиційного балю, заохочує членів до співпраці з акцією комітету.

Виділ нав'язував теж зносини з українськими медичними товариствами в Києві, Харкові й Одесі; на прохання „Українського Медичного Архіву“ Сай і Когутяк виготовлюють з доступних ім у той час джерел короткий начерк історії Медичної Громади, що опісля друкується у тому журналі й у „Студентському Віснику“.

Надійшли знані 1-листопадові події 1928 р. і повторилися давні виступи, практиковані вже нераз передтим. Домівку Мед. Громади, під час нападу польських студ. корпорацій на Академічний Дім, поруйнували дощенту. Ця сама доля стрінула всі домівки й убіакції поміщені в партері Акад. Дому, також мальську виставу учнів Новаківського, що в той час відбувалася в авлі.

Жахливий образ цієї руїни відтворює звіт господаря¹⁾. „В домівці понищили шафи, поломали крісла, побили кліші проекційного апарату, зникли шараги й умивальня, пропала частина книжок з бібліотеки (нові видання) і т. д.; на університеті знищили

ЧЛЕНИ МЕД. ГРОМАДИ в 1934/35 р.

габльотки т-ва, здерли клепсидру з брам мед. інститутів, що повідомляла про сміртъ нашого товариша Панкевича“.

Багато медиків поарештували, тільки частину їх, завдяки кураторові проф. Штайзінгові, звільнili.

Ці справи глибоко відчули медики, тому її події знайшли своє всестороннє і багатомовне освітлення на найближчих IV. Загальних Зборах з 2. XII. 1928 р. в резолюціях, що їх сформулювали Тимчишин і Сай: Загальні Збори „суверно осуджують спричинників усіх шкід, які понесла Мед. Громада та звертаються до університетських властей, щоби рішуче нап'ятнували згаданий злочин студ. корпорацій та дали Мед. Громаді сатисфакцію за

¹⁾ Зі звіту господаря тов. Лещинського.

втрати". Крім цього Загальні Збори протестують:¹⁾ „1) проти того факту, що польські студ. корпорації при помочі палиць не допускали в днях 5. і 6. листопада 1928 р. українських студентів-медиків до викладових саль і лябораторій. 2) Забороняли українським студентам-медикам розмовляти між собою у своїй рідній мові в будинках університету й викидали їх силою з цих будинків".

Придбання сталої домівки, зміщення організаційної стягачості т-ва, упорядкування бібліотеки, поширення участі членів у культ.-освітній праці — це частина завдань, наложених на новий виділ 1929 р.

Розпочалася систематична плянова праця у Мед. Громаді. Перевели перереєстрацію членів, видали нові виказки. На зазив виділу ряд виключених товаришів вписався знову до Мед. Громади. Привели до ладу й відновили касові книги, впорядкували бібліотеку й осібним правильником унормували користування з неї. І вкінці Мед. Громада могла знов по руїні вести правильну працю.

У березні 1929 р. одержала Мед. Громада вже стала домівку, виключно для свого вжитку, без жадних співмешканців. Була це кімната з голими стінами. Щоби заощадити коштів, самі виділові привели домівку до порядку.

Зміцніли давні дружні відносини Мед. Громади з українськими мед. товариствами у Варшаві, Krakovі, Poznані й Вильні, зі студ. т-вом „Буковина" в Букарешті, Студ. Централею та мед. товариствами на Радянській Україні. Зі старшим громадянством удержували зв'язки на терені Україн. Лік. Т-ва, Укр. Гігієн. Т-ва, Просвіти, Сокола, Луга, Т. П. О. і ін.

Визначну участь бере Мед. Громада й у зорганізованому житті львівського студентства. Коли стала актуальною справа одержування автоматичних докторатів, Мед. Громада приступила до спільної акції усіх студ. товариств.

Незавидний був економічний стан Мед. Громади. Мало реальні здобутки давали часті делегації і прохання. Признавання субвенцій тягнулося місяцями, одержані квоти далеко відбігали від тих, що відповідно до скількості членів Мед. Громаді належалися.

Постійна журба за придбання фондів т-ву, недостаточне матеріальне положення членів приневолювали виділ шукати якогось виходу, щоби зарадити лихові. Рішили перемінити Мед. Громаду з фахового т-ва на фахове й самодопомогове. V. Заг. Збори 17. листопада 1929 р. приняли новий змінений статут. На основі його: „Т-во Медична Громада у Львові мало дбати про моральну й матеріальну поміч, як теж про фахову освіту членів". Мед. Громада статутово здобувала тепер право „уділювати членам безвідсоткових грошевих позичок, закладати для своїх членів фундації

¹⁾ З протоколу Заг. Зборів 2. XII. 1928. р. секр. Кушнір.

і стипендії, посередничіти в вишукуванні платних занять для своїх членів" і т. д.

Та затвердження статуту натрапило на дуже багато перепон. Вправді статутовий референт Сенатської Комісії дек. Лоншан особисто був за тим, щоби були самодопомогові т-ва, окрім для кожного виділу, бо краще тоді діє самодопомога, але іншої думки була більшість Комісії.

За почином Мед. Громади українські студенти інших виділів львівського університету стараються засновувати в себе такі самодопомогові т-ва; спільнє засідання українських студентів рішає повести акцію виєднати затвердження Мед. Громади, Правничої Громади, Молодої Громади (для гуман. і мат.-прир.) та Самодопомогового Т-ва Студенток. Мимо кількаразових інтервенцій справа статуту Мед. Громади тягнулася цілий рік. Академічний Сенат затвердив статут щойно 27. січня 1930 р., а до Мед. Громади переслали його щойно 26. червня.

Здобуто нові осяги на шляху удосконалення організаційної споєності т-ва; виготовили правильники Заг. Зборів і засідань виділу та статистичну книгу членів, завели хроніку т-ва (Гарбовський), (яка опісля пропала), домашнім правильником унормували життя в домівці.

Щоби оживити внутрішню діяльність, виділ зъєрнув увагу на прикрашення домівки. Домівку помалювали, відновили й докупили обстановку. Тому, що часті відвідини адміністраційної влади в Акад. Домі фатально нищили майно Мед. Громади, головно книжки бібліотеки, робили старання обезпечити домівку, але жадне т-во обезпеченіть, довідавши, що домівка є в Українськім Акад. Домі, не хотіло такого обезпечення приняти.

З досить добрим успіхом інтервенював виділ у Ректораті в справі стипендій і позичок; також у Т. П. О.

Коли в кругах львівського українського студентства почала думка утворити студ. кредитову кооперативу, Мед. Громада, одна з перших, приступила до організації і реалізації цієї корисної установи.

Стараючися спопуляризувати в кругах українського студентства ситківковий спорт, Мед. Громада жертвує чашу за найкращий осяг у ситківці; цим кроком вводить традиційні змагання за мистецтво українського студентства в ситківці.

До круга давніх дружніх зв'язків Мед. Громади, прилучилися нові зі студентами німцями й болгарами. Головно дружні відносини були між Мед. Громадою і Verein-om Deutscher Hochschüler. Делегати беруть участь в їхньому Stiftungsfest-i.

Безперечно треба признати, що виділ 1929-30 р. поклав великі заслуги для дальнього розвою Мед. Громади, управильнив життя, зміцнив організацію т-ва. Поклав цим тривкі основи, на яких так гарно розвинулася дальша діяльність Мед. Громади її розвивається по нинішній день. Мені, історикові цих подій, присмно навести слова признання.

Висловили їх Загальні Збори 26. X. 1930 р., що приняли звіт голови т. Осінчука Р. і виділових Кузіва, Остапа і Папроцького¹⁾: „з ентузіазмом до відома й висказали виділові повне признання і палку подяку за цілорічну успішну й безкорисну працю для розвитку т-ва та піднесення його престіжу“ — особливо відзначуючи „солідарність та гармонію у працях виділу й велике зрозуміння для творчої громадянської праці для добра та кращого будучого нашого народу“²⁾.

Новий виділ мав уже підготовлене підложжя для дальнішої праці. Розвинули широку фахово-студентську діяльність, збільшили бібліотеку, поправили фінансовий стан т-ва, розвинули велику самодопомогову діяльність, зорганізували в осібну секцію українців студ. фармації. Осібний правильник, виготовлений Папроцьким, нормував самодопомогову акцію, на яку призначили 1/3 фондів т-ва.

Мед. Громада нав'язала зносини з новими студ. товариствами у Львові (У. С. С. К., Обнова, студ. кружок Р. Ш. і ін.), також з Білоруським Студентським Союзом у Вильні, Українською Акад. Громадою в Подебрадах і зі Союзом Українських Студентів Німеччини в Берліні. Весною 1931 р. брали делегати Мед. Громади участь у II. Краєвій Студ. Конференції.

З року на рік меншало число студентів-українців на медичному факультеті львівського університету. Перед Мед. Громадою зарисовувалося жахливе марево ліквідації у наслідок недостачі членів. VII. Заг. Збори 25. X. 1931 р. пройшли під знаком цієї журби за майбутню долю Мед. Громади. Голова Врецьона В. у своїму звіті представив ті перспективи т-ва та для ілюстрації своїх слів подав статистичну таблицю зі зіставленням скількості членів, яку для характеристики відносин наводжу:

Рік	Приняли на I. рік	Усіх членів М. Г.
1925/26	25	61
1926/27	22	83
1927/28	15	97
1928/29	14	113
1929/30	14	101
1930/31	11	99
1931/32	2	69 ¹⁾

Новий виділ розпочав свою діяльність від інтервенцій у компетентних чинників у справі принімань українців на лікарський виділ львівського університету. Порушили її у звіті до ректорату львівського університету (без відповіді), в студентській і громадянській пресі, на Заг. Зборах Укр. Лік. Т-ва, дійшла вона до відома Української Парляментарної Репрезентації і найшла своє

¹⁾ З протоколу Заг. Зборів 26. X. 1930. р.

²⁾ З резолюції Куцика, яку Заг. Збори ухвалили з аплявзом.

³⁾ 1932/33 приняли нових 9 разом усіх 60.

1933/34 6 63.

освітлення на соймовому форумі. Але висліди тих заходів були дуже малі (9 принятих).

У 1932 р. значно збільшилася допомогова діяльність. Розвели акцію за приєднуванням спомагаючих членів Мед. Громади. В тій цілі придбали мистецько виконані грамоти (арт. Дядинюк). Упорядкували бібліотеку та збільшили новими виданнями; архів т-ва передали до музея Н. Т. ім. Шевченка.

Загострювалися відносини між університетом і студентськими організаціями; першою ластівкою нових змін були нові приписи, що обмежували діяльність т-ва. Відтепер треба було по-

ВИДІЛ І КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ МЕД. ГРОМАДИ в 1934/35 р.

відомляти куратора про кожне засідання виділу, а після кожного засідання пересилати звіт. Поліпшився економічний стан Мед. Громади. Добре функціонувала самодопомога; т. зв. „вуглевий фонд“ дозволяв членам користати з мешкань і харчів, платних в 3 роки після одержання диплому.

З комісій живішу діяльність виявив КОК та комісія прогулок і осель, що уладила 2 прогулки й працювала над зорганізуванням (разом з У. С. С. К-ом) літньої, спортивої оселі для українських студентів у Синевідську Вижні. Оселя була підготована як слід, тільки задля малого числа зголосень не могла відбутися.

Більше число принятих фармацевтів (п'ять) дало змогу зорганізувати в Мед. Громаді Секцію Фармацевтів. Провідником її був Гнідеч Іван, секретарем Яцик. Члени секції брали

видатну участь у праці Мед. Громади. Крім того влаштовували сходини секції з відповідними рефератами.

З кінцем 1932 р. зачала проявлятися байдужість членів до культурно-освітньої праці та повільне зменшування активності. Боровся з цими проявами виділ, вони теж стали темою нарад Заг. Зорів б. XI. 1932. На них колишній голова Мед. Громади, тепер делегат У. Л. Т. Осінчук Р. загрівав до участі в культурно-освітній праці, кидаючи клич „За оздоровлення народу й його побуту“. Цей клич стає підставою широкої дискусії, у якій намічується пляни, цілі й засоби культурно-освітньої праці; спеціальна резолюція ухвалює, що всі члени, від III. р. починаючи, обов'язані дати щонайменше один реферат продовж року.

Оживити культ.-освітню працю в М. Г., розбурхати снергію членів, розбудити в них свідомість і охоту до жергенної праці над усвідомленням широких мас народу — оце одно з найважливіших завдань, що його мав сповнити виділ у 1933 р. (голова Копач Р.). Зразу таки розглянули можливості більшого розвою кульг.-освітн. праці. КОК розписав конкурс на найкращий популярний реферат, проголосив протитуберкульозну кампанію і влаштовував реферати та платив членам поїзди до окремих сіл.

Новий молодий порив до праці, що тепер опанував членів, виявив свої наслідки в підсиленій діяльності всіх комісій (спортивно-лікарській, прогульок і осель, посередництва праці) та в усій внутрішній і зовнішній діяльності Мед. Громади. Повна юної живучості розпочала новий період розвою.

1934 р. став роком дального походу вперед. Поширили, пе-сили й додали всесторонність праці Мед. Громади. Розвинули живу акцію приєднування спомагаючих членів. Велику вагу поклали на впорядкування і поширення бібліотеки. Закупили найбільше число книжок (120 — за 1.014.33 зол.).

Медична Громада старалася поширити акцію за збільшення принять українців на мед. факультет, на всі університетські осередки. В тій цілі нав'язали контакт з усіми студ. мед. секціями й тільки завдяки байдужності деяких студ. центрів не набрала ця акція широко закроєних розмірів. На львівському університеті виділ М. Г. перевів докладну статистику принять, евіденцію всіх допомог, стипендій, позичок, зачетів на лікування і т. п.; цей точний матеріял використовували при кожній нагоді для нових домагань.

Жива й активна була участь Мед. Громади в студентському житті. Члени т-ва займали відповідальні становища у виділах загально-студентських товариств (Студентська Репрезентація, Студ. Кружок Р. Ш., Т. П. О. і ін.).

Велике признання серед громадянства здобула собі культурно-освітня праця Мед. Громади; всестудентська конференція для культурно-освітніх справ двічі вирізнила зразкову культурно-освітню працю Мед. Громади.

В 1935 р. вступила Мед. Громада в ювілейний рік своєї 25-літньої діяльності. Чверть століття сповнювала Мед. Громада почесну роль в житті українського студентства. Була початковою школою молодого нарибку лікарського звання, огнищем його фахових і духових зацікавлень, приміром організаційної спаяності і зорганізованої пляновості в змаганні до здобуття визначених мет. Історія Мед. Громади — це явний незбитий доказ усім, що звичайно закидати молоді недостачу пляновости, витревалості й послідовності в праці, це доказ, що українська студентська молодь не тільки палко вміє обороняти нові шляхетні ідеї, але з тим самим юним ідеалізмом вміє сповняти творчу, конструктивну, реальну роботу.

СПИС ГОЛОВ МЕДИЧНОЇ ГРОМАДИ.

- Бордасевич Омелян* (22. VI. 1910 — 14. X. 1910).
- Чабак Богдан* (14. X. 1910 — 25. XI. 1911).
- Музика Максим* (25. XI. 1911 — 25. II. 1912).
- Сімович Роман* (18. III. 1912 — 1. II. 1913).
- Білозор Володимир* (1. II. 1913 — 15. XI. 1913).
- Желєхівський Михайло* (15. XI. 1913 — номер 31. III. 1917).
- Скохоровський Володимир* (18. XI. 1917 — 13. VII. 1918).
- Гнатюківна Грина* (13. VII. 1918 — 30. X. 1918).
- Філіас Осип* (30. III. 1921 — 21. XII. 1921).
- Сташинський Володимир* (21. XII. 1921 — 9. XII. 1922).
- Коцюба Степан* (9. XII. 1922 — 25. VI. 1924).
- Хмілевський Ярослав* (23. III. — 10. XII. 1924, справник коопера-
тиви „Медична Громада“).
- Берест Осип* (шк. р. 1925/26).
- Макарушка Богдан* (1926/27).
- Сагно Ярослав* (1927/28).
- Кущін Роман* (1928/29).
- Осінчук Роман* (1929/30).
- Врецьона Володимир* (1930/31).
- Семжів Володимир* (1931/32).
- Копач Роман* (1932/33).
- Ольшанський Володимир* (1933/34).
- Григорчук Михайло* (1934/35).

З історії „Білої Палати”...

Оповідання мое зачеркує кілька років перед великою світовою хуртовиною.

Гамором і веселим криком відбився від зеленню встелених гірських стін і скалистого провалля приїзд гуртка молодих лікуванців у молоду кліматичну оселю в Підлютому. Над шумливими водами сріблистої Лімниці, серед розкішної руні зелених смерекових лісів стояла „санаторія“ Медичної Громади й білим рефлексом чепурних своїх стін відбивала від пестрого, шмарагдом тканого оточення. Недаром звали її „Білою Палатою“. Цей білий притвір здоров'я — це дарунок ласкавого князя галицької Церкви, митрополита Шептицького, що віддав його для хосennого вжитку щойно заснованого т-ва українських студентів медицини. А вони, ці молоді медики, надхнені ідейним запалом праці, мовчазні стіни палатки перекинули в скромну санаторію і гостинно отворили її двері для вбогого, працею і недостатком утомленого українського студента.

Не від речі підкresлити, що діло не прийшло легко, але було наглядним завершенням великої праці і жертвенних трудів багатьох членів молоденької Мед. Громади. В ефекті: літком 1911 р. відпоручник Мед. Громади т. Чабак з промінним від радості лицем відчиняє нашу маленьку святиню здоров'я для 11-ох убогих студентів-лікуванців, що за дешевенькою оплатою приїхали сюди рятувати своє молоде цінне для народу здоров'я. Побіч студентів найшloся теж кілька бліденських дитячих ще лиць гімназійних учнів. Усі вони найшли приют у гостинних стінах санаторії і перейшли під крила опіки санаторійних лікарів д-ра Панчишина й д-ра Зона.

Кліматичні умовини Підлютого: чистий, бальсамом живичних ароматів закрашений високо-гірський воздух, прегарні можливості гірської інсоляції, високі вартості місцевої води з одної, та дбайлива опіка й поживний харч з другої сторони склалися на хосенний ефект кількатижневого лікування гостей нашої санаторії. А життя у санаторії йшло гарне. Погідний настрій стояв у гармонії з чарівною красою гірської країни. Закопчені міським димом груди повними гавстами хлептали свіже, оживне, смерековими олійками насичене повітря, ясне сонце на струнах золотого сяйва блідим лицям слало теплий, здоровий цілуй ласкавого

Геліоса, затишні, скалисті плаї манили до проходів у смерековий ліс. Спокійна, дружня атмосфера та шире відношення санаторійної опіки й прислуги вертали лікуванцям душевну рівновагу й скріплювали втомлений і, ясно скажім, загрожений туберкульозою організм. Серед милого оточення швидкою ходою тікав час. У день від'їзу здорові й бадьорі розміщувалися наші лікуванці на „льорах“, що звезти їх мали на доли, й з правдивим жалем розставалися з затишною гірською оселею, востаннє звертали свої опалені, бронзові лиця в той зелений рай, де стільки міліх хвиль провели, звідки везли стільки чарівних спогадів і багато здоров'я та життєвої дужкості. Очевидно, що з другої сторони отtake літнє дозвілля гуртка українських студентів не було без значіння для культурного розвою і освідомлення цієї частки бойківської околії.

Свідомість потреби оттакої санаторії для вбогого студентаства та її значіння, що стало вже після першої проби таким очевидним, веліли Мед. Громаді всіми силами берегти цінного до-бутку й змагати до закріплення та дальншого розвою першої у нас цього роду санаторійної установи. Зі словами: *feci, quod potui, faciant meliora potentes* передавав виділ Чабака виділові Музики провід санаторійних справ.

І знову зимовими місяцями пішла інтенсивна підготовка до прийдешнього літнього сезону. Ясно, що в першу чергу йшли змагання за збагачення санаторійного фонду. Аджеж не брак людей чи ініціативи, але жорстокий брак гроша й матеріальних можливостей спинував розвій нашої санаторії і в ніщо розбивав найкращі пляни. Чиж не брак грошей казав попереднього літа розглянути лише 11 подань на лікування в Підлютому та решту подань зі ширим болем у серці повернути менше щасливим петентам? Розширений статут Мед. Громади, що в його § 5 а) приходить пам'ятні слова: „ціллю т-ва є дбати про піднесення гігієнічних умовин життя серед української академічної молоді“, а § 8 впроваджує окремий санаторійний фонд, дає спромогу насилити акцію Мед. Громади й розширити рямці санаторійної пропаганди. З гарячим закликом підмоги для санаторії письмом, друком і словом звертається наше т-во до українських установ і громадянства, зі спеціальними бльочками йдуть медики між українське суспільство й збирають жертви на корисну й велику ціль, провід т-ва влаштовує презентаційний баль, миколаївський вечір і інші імпрези, з яких увесь дохід привертає в санаторійний фонд. Гідною справжнього подиву стає праця тодішньої Мед. Громади, що сама начислюючи що-лиш 1 рік існування, береться за таке велике діло й стільки самопожертви й енергії в нього вкладає. Енергія й жертвеність були потрібні теж для самого т-ва, що було ще незвичайно вбоге в касу й бібліотеку та кромі живої ініціативи збірної праці й послідовного морального вдоволення не давало своїм членам жадного надбання. Тимчасом енергійні заходи Мед. Громади біля добування фондів на сана-

торію не приносять бажаних успіхів; рожеві перспективи її розвою, що родилися в буйних головах молодих санузіястів і далекосяглі плани широкої розбудови санаторійної установи виявляють у зустрічі з дійсністю свою нереальність, головно супроти байдужої постави рідного громадянства. На гарячий апель до загалу відзываються лише поодинокі ідейні люди. Справжніми добродіями для санаторії були: митр. Шептицький і пп. Мишуга й Лиценюк. За їхні щедрі дари склала їм Мед. Громада приподіну подяку. Саме їхня допомога створила можливості дальшого ведення санаторії.

Отож літом 1912 р. знову вантажні „льори“ гірської залізнички вузькими рейками везуть у долину Лімниці гурток молодих лікуванців. Цим разом лікарський провід у санаторії держить д-р Занько. Успіхи лікування і цим разом були повні. Велике число подань ~~л~~ етатньо виказує потребу такої установи й виправдує усі заходи біля її поширення. Тимчасом Мед. Громада, побіч згаданий одиниць, не мала ніякої сталої фінансової допомоги й санаторія, що її ведення забирало річно щонайменше 3000 корон, станула перед жорстоким й неодмінним марсевом ліквідації. Краєвий виділ постійно відкидав усі подання за субвенцію для санаторії, львівський магістрат ніколи не давав на вуличну збірку, рідне громадянство, не добавчуючи потреб хорої української молоді, мовчало в ледяній байдужності. На заклик у „Ділі“ вплинуло на санаторійний фонд лише... 2 корони (!). Марсево ліквідації санаторійного заведення стає щораз виразніше. Сама думка про неї незвичайно болюча для людей, що стільки мрій, праці й серця вложили в справу цього одинокого українського дому здоров'я. Люди ці рішуче виступають проти проєкту цілковитої ліквідації заведення і піддають думку покликати для санаторії до життя окреме, на власних статутах сперте, т-во (Білозор).

Цей проєкт находить реальне оформлення на надзвичайних загальних зборах Мед. Громади в дні 22. лютня 1913 р. Збори рішають вилучити санаторію з круга діяльності Мед. Громади й створити для неї окреме т-во, складене з представників різних студентських і громадянських установ. Окремій комісії передали реалізацію цього плану (Білозор, Чабак, Музика, Барвінський, Сіминович, Желехівський, Шурловський). Вона в порозумінні з Українським Студентським Союзом і митр. Шептицьким скликує у справі санаторії окрему конференцію. Конференція відбулася для 30. травня 1913 р. в митрополичій палаті. Взяли в ній участь: д-р Степан Федак, як представник громадянства, т. Коновалець, як делегат У.С.С. і т. Ф. Федорців від Академічної Помочі. Мед. Громаду заступав т. Білозор. Тут-же склали проєкт статуту для окремої санаторійної установи, що приняла назву „Лічнича Поміч“. Підписалися під ним митр. Шептицький і д-р Федак.

Слід замітити, що Медична Громада, виділюючи санаторію

з круга своєї діяльності та передаючи її окремій організації, зрікалася лише нічим неоправданого, тяжкого обов'язку самостійного роздобування матеріальних фондів для санаторії; труди ведення санаторії і піклування нею на дальше радо оставляла при собі.

Тимчасом надходило літо 1913 р. Проект статуту „Лічничої Помочі“ оставав покищо тільки проектом і Біла Палата в Підлютім даремне ожидала гамірних гостей. Провід Мед. Громади робив ще останні енергійні зусилля, щоби й цього року вислати найбідніших хорих українських студентів у гори на лікування, щоби просторі комнати санаторії й цим разом сповнили своє істотне завдання. Але все даремно! Так санаторійній комісії, як і касі Мед. Громади взагалі далеко не доставало фондів на оживлення Білої Палати. Значить, літом 1913 р. санаторії в Підлютому не ведено. Медична Громада не оставила справи санаторії на мертвій точці. За ініціативою нашого т-ва скликали літом 1913 р. основуючі загальні збори „Лічничої Помочі“, що одобрили проект наміченого статуту й формально заснували згадану установу.

Прийшлося Мед. Громаді передати створену собою санаторію з усім її інвентарем у нові руки. Мимо великого прив'язання і пієтизму для тої своєї санаторії передали її щиро й радо, бо в повній свідомості, що таке поставлення справи вийде для санаторії лише в користь, а ціла реорганізація запевнить кращий розвій цій так дошкульно потрібній у нас санітарній станиці.

Такі були в цей час думки та сподівання. Життя пішло своїм руслом, не звернуло уваги на знівечені надії ідейних одиниць та на їх місце принесло важніші події, в яких обличчі справа санаторії стала маловажкою і незамітною. Прийшов серпень 1914 р., перейшли всі дальші криваві місяці чергових років з усім своїм великим і жорстоким змістом. Біла Палатка над Лімницею вслухувалася у шум розшалілих вод гірської ріки та від часу до часу здрігалася від гуку гарматніх стрілень і в відповідь гремучим привітам лячно видзвонювала потовченим склом зацвілих вікон. Врешті й для її самотньої нудьги прийшов кінець: від великої пожежі, що палала на цілій нашій землі зайнялися її сухенькі дерев'яні стіни. Вона, як і багато з тих, що їм служити мала в мирний час, впала жертвою світової пожежі, спопеліла, як багато наших плянів-надій...

Коли повоєнний провід Медичної Громади забажав привернути санаторії життя, показалося, що її вже немає. Її зарища заросли зеленим килимом з пестрими гірськими цвітками...

*
**

Нині думка про санаторію для українських студентів знову жива. Живою вчинила її дошкульна конечність такої установи, привернули їй життя нові люди в давньому т-ві. Зусилля відновити санаторію в Підлютому густо переплітають історію повоєнної Медичної Громади, виказуючи широке розуміння обов'язків українського медика серед кожночасних членів нашого т-ва. По-

кищо були це вербальні пляни й паперові мрії. Ювілейний рік стає для реалізації пляну санаторії українського студента зворотною точкою. При Мед. Громаді заснували Фонд Дому Здоров'я Українського Медика. Роздобути цей дім, уладити в ньому санаторію і отвором покласти її двері для вбогої туберкульозної української молоді, повести її успішно під проводом умілих сил — це нове громадське завдання, чергова мета Медичної Громади. Реальне й швидке завершення цього пляну стане хиба найтревалішим живим пам'ятником 25-літнього ювілею організації української лікарської молоді, пам'ятником гідним такої живої і повної змісту історії Медичної Громади.

Буйні дні.

(Спогад рядовика У. В. Ш.).

На початку був дисонанс.

В кілька тижнів після матури, весною 1923 р. відбулися сходині абітурієнтів. На тих сходинах промовляли студенти українського львівського університету. Палко накликували вписуватися масово на український університет, бойкотувати польські університети, в першу чергу львівський. Більшість зібраних там абітурієнтів не треба було й переконувати; самі ж таки промовці не були мабуть як слід переконані, бо майже всі вони з новим академічним роком опинилися на тому ж виклятому, польському, львівському університеті.

Осінню 1923 року я вписався на медичний факультет У. В. Ш. Від того часу проминуло вже 12 років. Та в мені, ще досі живе спогад тих буйних днів, чітко й незатерто виштампований в моїй пам'яті; буйних днів творчої молодості, що рвалась посполу з нашими професорами будувати українську високу школу у Львові.

На жадному викладі, пізніше на польському університеті, не сиділося так зосередженим, ковтаючи кожне слово лекції, як тоді, хочби на викладах описової анатомії. Малесенька прийомна професора, в якій нормально могло зміститися 8—10 осіб, щільно набита студентками й студентами. Хто сидить на плетених кошикових фотеликах, хто підпирає стіни. Професор хоча невиспаний (тоді працював нераз поза 2 год. ночі), коротко, зв'язко й цікаво веде лекцію. Втім на ньому після непроспаної ночі, начеб і не слідно. Його оживлює той сам дух, що його слухачів.

Те саме на викладах фізики пок. П. Холодного, фізіології, біології, хемії... Ці виклади не відбувалися в одному місці. Місце й час заповідали з викладу на виклад. Та ще й перед викладом на день, або пів треба було впевнитися в Медичній Громаді. (Медична Громада містилася тоді на вул. Бляхарській 11/І, потім Руській 3/ІІ. Був це центр дуже товарисько зажитий.)

Така обережність була конечна тому, що вряди-годи влітала на виклади поліція. Легітимувала учасників, декого провадила на комісарят, перед обличчя славнозвісного комісаря Кайдана, що завдяки польському визначному письменникові Жеромському („Przedwiośnie“) попав до літератури.

Неділями й святами вполуднє першорічняки мали потіху

ї науку. Після „дванадцятки“ в Преображенці, старші студенти (не без участі молодших), прали „хрунів“, цебто тих студентів, що зламавши карність пішли на польський університет. Шум, гук, свисти лунали краківською вулицею. Малі, зіщулені „хруні“ давали драпака, аж курилося. По них били не тільки палиці, але й муляло почуття національного злочину. Та й громадянство рідко виправдувало тоді їхні шкурні мотиви.

Тоді був серед молоді величезний підйом духа й гармонійна однозгучність з більшістю т. зв. старших. Крізь запону 12 років, що з часом загущує до різкості сильвету, тодішні кольористі образи, я переживаю здається вдруге реакції громадянства на різні політичні акти того часу. І коли я тепер переглядаю список товаришів лікарів та находжу знайомі призвища, перед моїми очима являються вони з духововою печаткою, з якою стрінув неодного з них тоді, юнаком.

Хоч, уже й тоді були прояви тих змін, що опісля викривлять до щенту те правильне спершу становище громадянства. Наслідки відчуваємо боляче тепер, коли саме ті, що тоді ламали фронт, входять як шановані громадяне, на засиджених становищах у життя. Капітулянти по психіці вже тоді, тепер лише послідовно стосують в житті свою етичну мірку. Дійсно обидний реванж за колишнє „прання“...

Були теж розваги. Карнавал 1924 року був розгульний. Нераз по три ночі підряд, з забави на забаву. Визначалися медики й техніки. Була охота й розмах. То були... буйні дні...

Пролітком дістав' анatomічну працю. Робив ногу. М'ясні, нерви, артерії, вени. Працювали у чвірку, в підземеллі, при електричній лампі міці 100 свічок. Кімнатка, яких 2 і пів на 2 і пів метра. Заходилося туди дуже штудерно, щоби хто не попав на слід. В сусістві бігали, гризлися щурі, вгорі над нами лопотів, скретотів трамвай по шинах. Ми працювали денно 8 і більше годин. Боліли після цього очі, як вийшов на світло травневого дня. В липні працю віддали й розібралися на ферії.

З початком чергового академічного року 1924/25 підйом серед студентства помітно впав. Багато з тих, що досі цупко трималися, покинули У. В. Ш. Мов ті щурі з тонучого корабля. Трохи виїхало за границю.

Я взявся за науку. Хотілося здати I. ригороз і виїхати до Праги (на нашому університеті було лише 5 семестрів медицини). В гризні комунізуючих елементів серед студентства пройшла зима. Весною У. В. Ш. почали ліквідувати. Бойкот знесли.

Ми медики — розбрілися. Хто на медицину львівського, польського університету, хто за границю, хто на інший факультет. В тому році приняли нас у Львові на перший рік 28; рекордове число.

Діло, нашими руками будоване, розсипалося у забутті.

Хоча...

І тут вічно живий, закон непропащої енергії!

Культурно-освітні змагання Медичної Громади.

Два з половиною десятки літ діяльності Медичної Громади зарисовуються на тлі бурливого часу й змінливих політичних дійсностей. Вони не раз брутально перекреслювали почате, зміняли форми та граници кожночасних можливостей праці, не зламали однаке її до-щенту, не заморозили животної активності молодих людей, що з роками чергували свою стійку на означеній станиці. На виконання й на форму виконання всякого діла складаються завжди: люди, імпульсивна інтенція (ідея) й обставини діяння. — Двох перших моментів Мед. Громаді не бракувало. Одна стійна ідея і люди гідні її нести й в чин привертати завжди були в цьому т-ві. Ідея і люди з'єдналися в один живий динамічний фактор, що понад обставинами а частіше в супереч їм бралися творити чин. В антрактах великих світових подій, до яких віщим духом на десятки літ уперед вилітають духові генії народу, йде муравлина праця на арені життєвої дійсности. Її окреме й безперечно велике значіння для нашого недержавного й організаційно молодого народу зрозуміла Мед. Громада вже перед двадцятьп'ятироками й запрягла свої сили в золоте ярмо культурно-освітньої праці. Культурно-освітні завдання організації українських медиків специфічні й інші, ніж у других студентських чи громадянських товариств; вони значенні рямцями званнєвого покликання. Ясне, що культурно-освітня праця медиків буде перш усього пропагандою суспільної гігієни й змагання за здоров'я і дужість народу. На цих принципах сперла Мед. Громада організацію своєї збірної праці починаючи від відчitової секції з 1910 р. до культурно-освітньої комісії, що є сьогодні чи не найживішим мотором усієї діяльності т-ва. У культурно-освітніх змаганнях Мед. Громади є перерва, антракт, що в ньому йшла чи не найважніша дія, в якій неостанню ролю держали й члени нашого т-ва; давні національно-гігієнічні просвітителі народу йшли печаттю власної крові стверджувати гасла гоштів правд. Завданням цих стрічок є вивести образ культурно-освітньої праці Мед. Громади в усі часи її існування. При перегляді полінілих рядків секретарського письма треба поміж пожовклими листками протокольних книг найти відгомін кожночасного життя в Мед. Громаді, оживити в творчій уяві людей, що тоді діяли.

Дня 27. жовтня 1910 р. сходини виділу Мед. Громади, що стояв тоді під проводом т. Ч а б а к а вперше розглядають справу культурно-освітньої праці українських медиків та у висліді складають відчitову комісію, якої організацію поручили т. М у з и ц і. Це потягнення слід уважати формальним початком нашої культурно-освітньої праці. В перших місяцях праця відчitової комісії йде пинявим кроком, може й зогляду на те, що санаторія в Підлютому абсорбувала всю увагу й висмоктуvalа сили молоденького т-ва. Алеж-бо й цю санаторію для туберкульозної української молоді, ведену власними силами Мед. Громади, слід затягнути в білянс найкращих громадських досягнень т-ва. У цей час падуть 2 перші відchiti зорганізовані Мед. Громадою (тт. Ч а б а к і Г а с ю к). В самому Львові не виголосили жадного викладу, бо чомусь по словам відchитового референта з 13. травня 1911 р. „не можливо було дістати відповідної салі“. Але небавом культурно-освітня акція наглядно насилюється. Наша відchitова комісія находить порозуміння з просвітнім кружком при Академічній Громаді й подає йому дружню долоню до спільної праці. З управою Просвіти йдуть переговори в справі видання друком популярної праці д-ра Панчишина й масового поширення її між народом. Одночасно перші піоніри йдуть з гігієнічними рефератами на село.

Поволі культурно-освітня праця т-ва виходить з початкового періоду невправности й роздроблення; спонтанічну ініціативу поодиноких товаришів заступає пляново й систематично поведена збірна гігієнічна кампанія. Маю на думці в першу чергу гігієнічні курси поведені Мед. Громадою в кружку У. П. Т. ім. Ганни Барвінок. Успіх курсів був гарний, прелегенти виявили попри моральну готовість ще й зрілість до цього роду праці. Вдоволена управа кружка самочинно склала з вдячності 50 корон на санаторію Мед. Громади. З цього часу датується теж серйозна організація боротьби з туберкульозою серед українського суспільства. Далеко перед тим заки ще зродилося Українське Гігієнічне Товариство та взяло на себе це важливє й відвічальне перед історією завдання, піднімалась цього з власної волі й свідомого обов'язку Мед. Громада. З весною 1913 р. веде вона в порозумінні з львівською філією Просвіти ряд гігієнічних і протитуберкульозних викладів по усіх читальнях Львова, його передмістів і сіл львівського повіту. У цій екстензивній ударній кампанії взяло участь чимало товаришів. Поодинокі тематичні матеріали нашли своїх референтів. (М. Ж е л е х і в с ь к и й: анатомія і фізіологія; В. С ь в і д е р с ь к и й: гігієна і бактеріологія; О. Б а р в і н с ь к и й: венеричні хороби; В. Б і л о з о р: туберкульоза й боротьба з нею, поміч у наглих випадках; А. Г а в р и л ю к: шкідливе ділання алькоголю і нікотини). В травні 1913 р. складається у львівському магістраті подання за дозволом на зорганізування і проголошення першого на наших землях дня боротьби з туберкульозою. Про вислід цих старань докладних інформацій нема. Обговорюючи довоєнний пе-

рід культурно-освітньої діяльності Мед. Громади, не вільно поминути ще одного прекрасного плану. Йшло тут про організацію свого роду академічних лікарських викладів для української інтелігенції міста Львова. Такий гігієнічний вишкіл провідних шарів нашого народу був тоді й не заперестав до сьогодні бути дошкульною потребою. Спонука до нього вийшла з рядів Мед. Громади й нашла похвальнє одобрення українського лікарського світа. Пішли навіть перші організаційні праці; трудів викладання у поодиноких своїх спеціальностях піднялися лікарі зі Львова й провінції: др. Б е р е ж н и ц ь к и й , др. Г а с ю к , др. Г а р м а т і й , др. К о с , др. О з а р к е в и ч , др. С м о л и н й інші.

Попри систематичну викладову акцію, що її повела Мед. Громада між народом, заклопоталася вона теж видавничу формую гігієнічної пропаганди. Медики беруть участь у редакуванні журналу „Здоровле“, що виходить тоді під редакцією д-ра О з а р к е в и ч а та поміщують там популярні статті з ділянки гігієни й профілактики. Популярних гігієнічних видань було тоді дуже мало. У зрозумінні цієї недостачі Мед. Громада взялася разом з Українським Лікарським т-вом за виготовлення популярного підручника ратівництва та практичних образів наглої допомоги спеціально для частин українського сокільства й січей. Для львівської Січі влаштували теж самаританський курс, що обнімав цілий ряд теоретичних викладів і практичних показів. Провадив його т. Білозор.

Вибух світової війни задержав постепенно наростаючу культурно-освітню працю Мед. Громади. Одних медиків покликала мобілізація, інші йдуть як добровольці до У. С. С., життя в т-ві замерло. Однаке ще під час війни після трилітньої перерви Мед. Громада відживає. Знову збираються люди: кілька давніх членів, кілька молоденьких адептів ескулапової штуки та у більшості студентки. В листопаді 1917 р. збирається загальний збір т-ва, що на ньому розмірковують нові, достроєні до хвилі шляхи діяльності Мед. Громади. Очевидно культурно-освітня праця потрібна й тепер, війна принесла погубні пошесті, що стали справжнім супільнім лихом і в цей час завданням медиків було гігієнічно освідомити рідне населення. При воєнній Мед. Громаді повстає просвітня комісія. Вона нав'язує контакт з нашими освітніми установами й висилає до них сталих своїх відпоручників. Делегатом до Просвіти стає т. М. Туркевичівна. Мимо запалу й охоти відчітова акція йде пиняво. Недокладні протоколи згадують реферат про пошесні хороби на Городецькому. Зрештою позначаються змагання за віднову санаторії в Підлютому. Цікаво, що в цей час, коли в Мед. Громаді чисельно переважають товаришки, які між іншим гідно старалися заступити перебуваючих у службі Марса товаришів-медиків, позначається в нашему т-ві живіше зацікавлення мистецтвом і літературою. (Приготування до вистави драми Сілецького).

Приходять пам'ятні роки 1918. і дальші. Уся діяльність М. Г. знову вривається. Що тоді робили медики, це темою іншої статті у цій збірці.

Після визвольних змагань у 1921 р. відновлюють М. Гр. студенти-медики Української Високої Школи у Львові. Життя бурить: часті сходини, студентські віча, грімкі протести проти політичного насильства, врешті невтомна праця над удержанням Українського Університету. Мед. Громада успішно співпрацює з медичним факультетом У. В. Ш.: підшукує викладові салі, організує просекторі, посередничає між професорами і студентами, розшукує фонди. Культурно-освітня праця має тоді окремий характер. Ненормальні політичні відносини не сприяють спокійній відчітовій акції. Перед українськими медиками інші завдання. Видавнича комісія Мед. Громади опрацьовує скрипти, готовить медичні підручники, старається і свою цеголку вложить в будову храму української науки. Черговим завданням медиків була праця над заложенням українського шпиталю. Три відпоручники Мед. Громади засидають у гродянському комітеті будови цього шпиталю. Участь медиків у цій акції не голосовна. Усі медики вступають поголовно в члени Народної Лічниці. Зі щирим запалом пропагують вони між українським суспільством ідею рідного шпитальництва й збирають жертви на український шпиталь у Львові. Кожні ферії стараються медики використати для цієї важливої акції.

В 1924 р. адміністраційна влада розв'язала наше животне т-во. Однаке українські медики не остали без свого організаційного центру та об'єдналися в створеній до цього кооперативі Медична Громада. Загальні збори кооперативи з грудня 1924 р. звертають увагу на конечність культурно-освітньої праці медиків і заґрівають членів до масової кольортажі гігієнічних видань серед українського простолюдя. При М. Гр. повстає драматичний гурток (під проводом т. Б и блука). Займається він підготовкою театральних вистав для передмістя Львова. Йдуть теж праці у видавничій комісії (скрипт остеології і біології). Тимчасом створена зусиллям ідейних умів і жертвенністю рідного громадянства. Зняли бойкот польських університетів і більшість наших медиків туди зусиллям ідейних умів і жертвенністю рідного громадянства У. В. Ш. перестала існувати. Зняли бойкот польських університетів і більшість наших медиків туди пішла продовжувати студії. Рівночасно з ліквідацією У. В. Ш. завмерло життя і в кооперативі Мед. Громада. Для організації українських медиків створилися нові можливості існування і нові перспективи культурно-освітньої праці.

Медична Громада відживає як т-во затверджене сенатом університету Яна Казимира й в цій формі існує воно від цвітня 1926 р. до сьогодні. Нова Мед. Громада продовжує традицію попередніх та веде дальнє й наглядно насилює культурно-освітню акцію. Загальні збори з листопаду 1926 р. створюють знову санаторійну комісію (Кархут, Сахно, Терлецький), що змагає до ре-

алізації пляну. Однаке порозуміння з У. Л. Т. казало Мед. Громаді відсунути справу санаторії та покищо надалі заняться пропагандою українського шпиталю у Львові. До комітету будови цього шпиталю побіч лікарів увійшли медики. Кожню нагоду, кожні ферії, чи свята старалися привернути в користь шпиталю. Від цього часу доходи з усіх імпрез Мед. Громади (балі, вечериці) йдуть у переважній більшості в касу українського шпиталю. При нагоді поїздок у просвітніми рефератами збирали теж добровільні жертві на цю ціль. За кілька місяців зібрали медики на шпиталь поважну, як на наші зубожілі відносини суму 300 зл. п.

Одночасно наладнується в Мед. Громаді культурно-освітню працю. На загальних зборах Мед. Громади в дні 14. XI. 1926 р. паде спонтанічна ухвала, що зобов'язує кожного члена т-ва до виголошення бодай одного відчitu в рік. I від цього часу культурно-освітня праця в М. Гр. стає не лише побажаною заслугою, але шляхетним і добровільно принятим обов'язком цього маленького медичного суспільства. В першу чергу йдуть реферати з протитуберкульозної, протиалькогольної та протинікотинної ділянки в легкому й популярному оформленні медиків-прелегентів.

Культурно-освітня праця медиків поволі стає одною з найкращих сторінок діяльності Мед. Громади. Для її плановості й систематичності зворотне значення мають загальні збори з листопада 1927 р., що на них т. С а х н о держав реферат про завдання українського студента-медика в суспільній праці. Вислідом оживленої дискусії після цього реферату було створення культурно-освітньої комісії (популярно званого Кок'а), що до сьогодні усією веде культурно-освітню діяльність Мед. Громади й має за собою поважний білянс громадської праці. Цей перший Кок, що спочивав я руках тт. С а я, Я р е м ч и ш и н а й П о л і т и л а виказав, як на початок велику ініціативу й витревалість у праці. Відбули 22 засідань, що на них розмірковували способи організації й методи праці. Багато уваги присвятили боротьбі з туберкульозою і алькоголізмом. А був це час, коли не існувало ще й не діяло Українське Гігієнічне Товариство. У цьому діловому році (1927/28) — дали члени М. Гр. понад 40 популярних, у більшості протитуберкульозних викладів. Крім цього виготовили 15 рефератів до друку. У цей час нав'язує М. Гр. переписку з науковими медичними видавництвами на Радянській Україні. Чималим зацікавленням товаришів тішаться тамошні медичні журнали, як: Медичний Архів з Харкова, Медичні Вісті з Київа, Профіляктична Медицина й т. і. У Медичному Архіві навіть друкує Мед. Громада статтю свого члена (т. С а й). З живою увагою слідять наші медики розвій рідної медицини. Сьогодні всі взаємини Мед. Громади з українськими медичними центрами на Радянщині перекреслені. Брутальний терор червоної Москви навіть наукові станиці привернув в експозитури власної пропаганди. Великим пієтизмом оточує М. Гр. всі пам'ятки наших визвольних змагань. Доказом цього хочаби перебрання Мед.

Громадою в опіку двох стрілецьких могил, щорічне складання вінців на Зелені Свята й часті жертви на українських інвалідів.

Гарним успіхом увінчалася праця Кок'а в ак. р. 1928/29, — під проводом енергійних товаришів (Мігоцький, Коржинський, Клюфас, Воронка). З осягів цієї праці належить підкреслити 120 відбутих рефератів і взірцеву організацію освітньої роботи. Тематичний поділ цих рефератів такий: 44 про туберкульозу, 22 про алькоголізм, 6 — про основи гігієни, 4 — про епідемічні недуги, 2 — про нікотинізм а решта на загальні теми. Найбільше заслуг для культурно-освітньої праці має тодішній секретар Кок'а т. Коржинський. Не занедбували теж викладів у нутрі т-ва. Відбули їх 5 з ділянки популяризації медицини і на інші теми. Сама організація культурно-освітньої праці стає вміла й справна. Причинюється до цього може й курс просвітянської роботи, уладжений т-вом Просвіта. В цьому курсі взяли наші медики численну участь. Для вжитку прелегентів створили при Кок'ові окрему популярно-медичну бібліотечку. В ювілейний рік Просвіти (60-ліття) вступили всі члени Мед. Громади поголовно в члени цього т-ва, а кромі того зложили йому грошевий дар (42 зл.). Невідказувалися медики й від усякої іншої громадянської праці, завжди находили час чи то на коляду й писанку для Рідної Школи, чи на підготовку сокільських свят. Мимо цього, що комітет будови шпиталю приспав на часок у своїй діяльності, медики дальше пропагували його й збирали жертви.

В наступних роках праця Кок'а була дальше жива й різноманітна, дарма, що позначується певне постепенне ослаблення у відчitовій акції. І так у 1929/30 р. виголосили 92, в 1930/31 45, в 1931/32 р. — лише 28 (!) популярних рефератів. Досвідні культурно-освітні працівники й перші організатори Кок'а поволі кінчують свої університетські студії й опускають ряди Мед. Громади. Либонь у цьому слід шукати справжньої причини такої мінімалізації гігієнічних викладів. Все ж таки М. Гр. і за ці 3 роки не дармує, але пробує різних інших форм культ.-освітньої праці. В цей час постає Укр. Гіг. Т-во й уряджує перший протитуберкульозний курс (від 26 — 30 січня 1930. р.). Наші медики беруть у ньому чинну участь як демонстратори. Дальшим супільним досягненням Мед. Громади є перебрання санітарного нагляду над Академічним Домом. Тоді також робить Кок заходи для ведення сторінки здоров'я в якомунебудь популярному українському часописі. Цей план незвичайно корисний для гігієнічної пропаганди й до нього вертає Мед. Громада сьогодні. Попри окремі гігієнічні виклади виголошувані медиками по читальнях Просвіти й кружках Рідної Школи провадить М. Гр. ще й систематичні курси першої допомоги у випадках наглого захорування.

Приступаючи до характеристики двох останніх років культ.-освітньої праці Медичної Громади, зі справжньою радістю підкрес-

люємо, що не стояли вони під знаком чергової павперизації, на-
впаки були найкращим завершенням усіх дотеперішніх змагань
М. Громади. До Мед. Громади приходять нові люди й з юнацьким
запалом стають до варстату суспільної праці, що-більше на арені
М. Громади йде шляхетний, товариський змаг за першенство
в праці для рідного народу. Душою Кок'я в 1932/33 р. ак. стає
т. Грушевич Микола. Його невтомна праця і витривалість
у починах остануть прикладом для всіх чергових провідників
культ.-освітньої праці. Від його часу позначується в цій праці живе
темпо й енергійне змагання до максимуму. На кожний ширших схо-
динах М. Гр. лунають гарячі заклики до праці, падуть переконуючі
аргументи її конечності; що кілька тижнів виготовлює Кок точні
буллетені своїх досягнень, кожний член М. Гр. має свою сторінку
в книгах меткої комісії. Люди, що остають байдужі для загальних
стремлінь і не беруть участі в культ.-освітній праці випадають
гейби поза дужки нашого життя і попадають у чорну книгу т-ва.
На щастя таких людей небагато. Провід Кок'я держить теж точну
евіденцію принадлежності товаришів до других українських това-
ристств, спеціальний акцент ставляють на обов'язкове членство
у Просвіті й Р. Ш. І так у цьому році на всіх 50 членів М. Гр. 41 на-
лежить до Просвіти. При такій розумній організаційній й запальній
активності! осяги праці мимо знаменного зменшення членів т-ва
є незвичайно гарні. Вказують на це бодай самі підсумки викладів.
В 1932/33 р. ак. виголосили їх 140; в наступному році, коли
енергетичне насилення незначно змаліло, теж дещо понад сотню.
Цікаве, що між темами цих рефератів було теж чимало історич-
них, літературних й організаційних. Свідчить це про широку скалю
життєвих інтересів українського медика. В грудні 1932 року бе-
рутуть члени М. Гр. громіяльну участь в ударній протитуберкульоз-
ній кампанії; лютень 1933. р. роблять на ділі місяцем протиалько-
гольної боротьби та видатно спомагають змагання т-ва „Від-
родження“.

До речі відродженецька ідея, як уже з перших сторінок цієї
статті виходить, від давна дорога українським медикам. Уже дав-
нішими роками самочинно пропагувала М. Гр. абстинентську ідею.
В останніх часах пляново співробітничає на цьому фронті з заслу-
женим т-вом „Відродження“. Доставляє йому відповідних прел-
гентів, переводить виставки й розпродує відродженецьку літера-
туру. В останніх протиалькових місяцях і в ювілейній кампанії
Відродження наглядно позначилася співпраця Мед. Громади. Спів-
працю з Відродженням, повітовим союзом кружків Р. Ш., Просві-
тою, Укр. Гіг. Т-вом, Укр. Лік. Т-вом і Т. П. О. веде Кок при по-
мочі сталих зв'язкових. Для кружків Р. Ш. перевели З обширні са-
нітарні курси. Широким руслом плила в цьому році громадянська
праця членів Мед. Громади. Для ілюстрації подаємо кілька рубрик
із звіту Кок'я за 1932/33 р. про багатогранну громадську діяльність
наших медиків.

а) виголошенні виклади	140
б) переведені гутірки й голосні читання	30
в) підготовка театральних вистав	20
г) організація академій і концертів	15
д) організація фестинів	6
е) участь т-шів у збірках і коляді на Р. Ш.	28
і) переведення загальних зборів	13
к) оснування нових товариств	3
л) участь у шкільному плебісциті	3

Важним засобом пропаганди гігієни являється теж кольпортаж дешевеньких популярно складених гігієнічних видань. За цей рік розпродала їх М. Гр. на загальну суму 120 зл. Слід теж замітити, що М. Гр., станула згідно з принципами лікарської стики понад площиною усіх партійних міжусобиць та взяла фахову санітарну участь у святі Українська Молодь Христові. Санітарні станції зорганізовані нашими медиками в день многотисячної маніфестації прикладно виконали своє важке завдання. Побіч цього традиційно переводить Кок у діло всі почини попередніх управ.

В ак. р. 1933/34 культ.-освітня праця М. Гр. йде тими самими шляхами й змагає до задержання минулорічного темпа. Кок працює в складі: Прокопович, Григорчук, Ленець. Побіч великого числа рефератів ведуть вмілій зложений з 9 прелекцій та ілюстрований проекційними образами курс санітарної допомоги на Городецькому, переводять в лютні 1934 протитуберкульозну кампанію у львівських школах Р. Ш., беруть участь у підготовці посвячення Народної Лічниці. Інновацією є курс історії наших визвольних змагань поведений меткою фармавцевтичною секцією для загалу членів Мед. Громади. На запрошення управи др. Шуро вський виголосив відчит про участь українських медиків у визвольних змаганнях. — Провід т-ва не перестає змагати до активізування усіх членів М. Гр. і завзято бореться з усікими проявами байдужності. Членів М. Г. зогляду на фактичний „нумерус клявсус“, щорік меншає, а поле суспільної праці для українських медиків широке.

З багатим пляновим матеріялом і юнацькою енергією приступає до праці культ.-освітня комісія ювілейного року під проводом т. Беча. За теренового діяння вибирає вона не так близькій приступні читальні Львова й передмість, але в першу чергу численні занедбані села всього львівського повіту. І до цієї чорної, важкої праці змобілізували весь ідейний актив М. Громади. З технічною допомогою приходить тут Мед. Громаді повітовий союз кружків Рідної Школи. Кожного тижня дає він для медиків п'ять поїздок у повіт, за те ці медики побіч своїх гігієнічних викладів і курсів переводять на місці загальні збори кружків Р. Ш., побачують листрації читалень і виголошують рідношкільні реферати. В кожну осінню чи зимову неділю сірими ранками роз'їжджаються медики по

львівському повіті, часто-густо кільканадцять кільометрів болотистої дороги топтають власними ногами; вертаються у Львів пізними вечорами втомлені, але вдоволені й закріплені на дусі. Інколи буває, що медики є одинокими від кількох літ гостями в сільській читальні.

Чимало українських студентів байдуже ставиться до культурно-освітніх змагань. Їм веселіше в блискучих кофейних салах, чим під низькими крівлями мужицьких читалень; але побіч цих лицарів дансінгових паркетів є ще залізні лицарі будня, є ентузіясти праці, що задивлені в міраж прийдешнього сірим щодennими трудом і чорною працею будуяте фундамент народньої могутності, що приспані етнічні маси перетворюють у кріпку модерну націю. Не крикливими гаслами, що мов ті векслі без покриття, не кривавими газетними полеміками, не безсоромною прилюдною ліцитацією абстрактного патріотизму, але крицевим зусиллям праці від основ і невтомним трудом культурно-освітніх працівників росте й на перекір людям злобі волі кріпшає український національний організм.

На фронті цієї плянової культурно-освітньої праці не для слави й заслуг, але зі свідомого обов'язку вже від 25 літ діє Медична Громада.

Бібліотека Медичної Громади.

Одним із важких завдань Мед. Громади було дбати про фахову освіту членів. Щоби належно сповнювати це завдання прикладали велику вагу до уладження і поширення бібліотеки, що мала заспокоювати наукні потреби медиків. Бібліотека була небайдужим засобом корисної професійно-фахової, пізніше й культурно-освітньої та спортивно-лікарської діяльності Мед. Громади.

Доціннюючи конечність і значіння книгозбирні виділ з 1910—1911 р. зайнявся збіркою книжок. Делегати Мед. Громади зверталися листовно а то й особисто до лікарів за піддержкою в цій справі. Відгукнулися на цей зазив між іншими: д-р Бережницький І., проф. Грушевський М., д-р Дмоховський Ст., П. Мілович, П. Телішевський, д-р Чачковський О. Так само старші медики між ними: т.т. Гасюк С., Коцовський М., Кордасевич О., Музика М.. Сіминович Р., Талер М. подарували іспитові книжки до бібліотеки товариства.

В 1911/12 році старання над збільшенням бібліотеки поручили спеціальній бібліотечній комісії, що в її склад увійшли Дудикевичівна, Сіменович, Парфанович, Барвінський і Желехівський. Вона знову повела збіркову акцію серед лікарів. Закупили ряд нових іспитових підручників та передплачували „Діло“, „Руслан“, „Народне Слово“, „Громадський Голос“ і ін.

В 1913 році виділ т. Білозора широ занявся збільшенням бібліотеки; купили шафу на книжки, крім вичислених часописів запреноумерували фахові журнали „Münchener Medizinische Wochenschrift“, „Kosmos“, „Deutsche medizinische Wochenschrift“, „Handweiser für Naturfreunde“ і ін. Ухвалений правильник управильновав користування бібліотекою.

Багато дискутують у справі бібліотеки загальні збори з 25. XI. 1913 р. Вони ухвалюють внесення, що відносяться до способів збільшення і збагачення бібліотеки. В тому році впорядкували бібліотеку, справили докладний інвентар (Маковський, Ганкевич) книгу довжників і т. д.

Воєнне лихоліття перервало діяльність Мед. Громади. Після її відновлення справу бібліотеки видвигають на зборах, „бо Мед. Громада лише тоді може добре розвиватися, як буде мати відповідну бібліотеку“. Влаштувані в 1918 р. вечерниці медиків, дають великий прихід, що його в цілості віділ призначає

на бібліотеку. Опісля події знову перервали діяльність Мед. Громади, члени її вірні національному обов'язкові, книжки замінили на крісні й в сірих вояцьких шинелях чи в білих санітарних плащах пішли на геройські поля бою.

В 1921 р. бібліотекар Небиловець енергійно береться до ратування розтраченої бібліотеки — містить в часописах та розсилає листами заклики до товаришів, щоби віддавали книжки. Було вже тоді в бібліотеці 237 книжок, бракувало 52. Інтенсивна санацийна акція т. Небиловця, оздоровила бібліотечні відносини, а закуплені 58 нових іспитових підручників і книжок, були цінним вкладом.

І знову черговий катаклізм робить великанське спустошення у бібліотеці. Ревізія в 1922 р. приносить нові образи руїни; розбиті шафи, масу понижених і втрачених книжок. Але знову успішна, дбайлива й совісна праця бібліотечної комісії (Небиловець, Гранківський, Радзикович) приводить лад, нормує відносини, направляє шкоди. — Книгозбирня збільшується. Поважним і цінним набутком був подарований тов. Сташинським 14 томовий Брокгауз.

За час існування кооперативи „Мед. Громада“, це було в часах Української В. Школи, бібліотека була великим і корисним допомічним засобом до медичних студій. Коли зважити матеріальний стан широких шарів тодішнього мед. студенства, то безперечно аж надто виразисто можна буде відмітити її значіння для студій на мед. факультеті.

Після розв'язання У. В. Ш. і закриття діяльності кооперативи Мед. Гр. у відновленому товаристві бачимо надзвичайно дбайливе піклування бібліотекою. Бібліотека кооперативи М. Гр. передана відновленому т-ву була мала, мала вже багато перестарілих книжок, бо цінні й вартісні книжки попропадали або понищилися під час численних перипетій зв'язаних зі студіями на У. В. Школі. Перший Виділ відновленої Мед. Громади не має фондів на доповнення бібліотеки. Тому знову звертається до загалу українських лікарів зі зазивом складати жертви й датки на бібліотеку Мед. Громади. Перевели збірку у Львові. Жертвовавцями були: др. Балей, др. Бережницький, др. Гриневецький, др. Куровець, др. Музика, др. Надрагова, др. Овчарський, др. Пелех і др. Щуровський. Помимо усіх зусиль і старань бібліотеку не багато можна було збільшити. Книжки зліквідованого т-ва українських студ. в Празі, що їх одержала М. Г. за згодою Н. Т. Ш. в 1927 р., великої вартості не мали, бо були переважно старі.

Виділ в 1928 р. багато старань докладав, щоби збільшити якнайскорше бібліотеку, бо справа була пекучою потребою дня. Зі скіпих фондів закупив кілька десять нових книжок, так що бібліотека мала вже 213 іспитових книжок, в архіві було 217. Крім книжок члени користувалися мікроскопом, препаратами правильної (60) і патологічної (70) гістології. Під час демолювання домівки в листопаді 1928 р. великанських шкід дізнала бібліотека:

шафи порозбивали, усі книжки викинули на долівку, подерли й потратували ногами, багато цінних і вартісних книжок пропало. Відновленням бібліотеки зайнявся щиро бібліотекар т. Воронка. Він упорядкував бібліотеку, впровадив і виготовив докладні каталоги та поділив книжки на 5 відділів: А — іспитові підручники, Б — іспитові скрипти, В — книжки загального змісту, популярній реферати, Г — періодики, часописи й журнали, Д — старі підручники. Для улегшення культурно-освітньої праці КОК-а, започаткували ведення осібної популярної бібліотеки.

Бібліотечна справа не могла станути вже на одній платформі розбудови, але кілька разів до року треба було направляти інвентар, ушкоджені книжки, доповнювати здекомплектовані твори. Український акад. дім був улюбленим місцем хронічних розшуків і ревізій, що кожного разу залишали по собі великі матеріальні катаклізми й руїнації в домівках товариств, які тут жили. В 1929—30 і дальших рр. бібліотекар, власне з уваги на добро й обави за цілість бібліотеки мав ухвалою виділу поручене: „роздати важніші та дорожчі підручники товаришам у переховання, щоби книжки ці під час ревізій не пропали або не понищилися“.

Дальшим етапом розвою бібліотеки Мед. Громади було утворення в 1931 р. двох нових відділів: 1) фармацевтичного й 2) спортиво-лікарського. Перший віддали до користування утвореній в той час і збільшенні більшим числом членів, фармацевтичній секції, — другий був вислідом сталої уваги й зрозуміння спортивного виховання лікаря, яке виказувала Мед. Громада ініціюваннями спортивними нагородами та активною участю студ. медиків у спортивному житті. Крім спортивних книжок, книжок на питання спорт. гігієни й теорії спорту, запреноумерували нім. спортиво-лікарський журнал „Leibesübungen“.

Рік річно доповнюється бібліотеку новими виданнями. Управа бібліотеки й виділ іде завжди на руку інтересам і зацікавленням членів, так що бібліотека якнайліпше сповнює своє завдання. Сьогодні, книгозбірня Мед. Громади, це найбільша студент. медична бібліотека у Львові. Якістю, добором і скількістю книжок вона грубо перевищує бібліотеки усіх інших мед. студ. товариств у Львові. Вона обіймає 840 книжок, розміщених у 3 шафах, крім цього збірку гістологічних препаратів і різне приладдя потрібне до вправ.

Бібліотека Мед. Громади це ясний образ і вислід послідовної, зорганізованої праці в тому напрямі. Зложилося на це дбайлива праця бібліотекарів і передбачлива діяльність виділів. Бібліотекарями Мед. Громади були (від 1910—1935) т.т. Ваврик М., Стефанович І., Дудиковичівна, Маковський Ю., Ганкевич Л., Скоморовський В., Небиловець Я., Пікас М., Любчак О., Литвин Е., Воронка О., Миговичівна І., Кузів Р., Семків В., Сологуб Т., Фіголівна М., Бурачинський М., Мриц Б., Кордубівна С.

Для ілюстрації старань виділів, збільшивши книгозбірню, як

теж для ілюстрації бібліотечного руху подаю оцю статистичну табличку, зготовлену на підставі бібліотечних нотаток останніх літ:

Академ. рік	Куплено книжок	Видано на бібліотеку	Користало з бібліотеки	Позичено книжок
1925/26	7	168·50	42	102
1926/27	10	427·80	50	156
1927/28	24	497·09	60	180
1928 29 ^{*)} 1929/30	63	1.030·20	72	208
1930/31	42	787·80	77	223
1931/32	37	730·75	56	211
1932/33	54	647·36	75	230
1933/34	120	1.014·33	73	205
За 9 літ .	357	5.303·73	505	1.515

^{*)} У бібліотечних записках оба ці роки зраховані разом тому, що майже той сам виділ оба роки вів діяльність М. Гр.

Товариське життя в Медичній Громаді.

Медична Громада є в першу чергу фаховим і самодопомоговим товариством. Фаховим було воно все, від початку своєго існування та ніколи не затрачувало цієї цікавості. Характер самодопомогового т-ва мало воно на початку, має його й тепер. Був однакож час, коли з різних причин не могло воно провадити самодопомогової акції. Та крім цих двох, домінуючих, завдань Мед. Громада поклала собі ще одно: зосереджувати всеціло товариське життя українських студентів медицини (згодом і фармації) львівського університету. Це бажання було випливом ідеї, що присвічувала й першим основникам Медичної Громади й тим, що після часового небуття відновлювали її. Вислів цього бачимо в першім статуті Мед. Громади, де за одну з цілей поставило собі т-во: бути осередком товариського життя українських медиків (§ 5, в). Зрозуміння ваги товариського життя було все, воно різно проявлялося, залежно від моральних і матеріальних засобів, що ними т-во розпоряджувало в поодиноких періодах своєго буття.

Зараз по своєму заснуванню Медична Громада старалася влаштовувати ширші товариські взаємини між своїми членами. Початки однакож були не легкі; т-во щойно повставало, зачинаючи з нічого, не мало ніяких фондів. Багато праці вимагало наладнання інших, важких агенд. Не багато було членів-основників, які, щоправда, якістю заступали скількість. Всетаки т-во придбало власну домівку, що в ній дижурували члени виділу. Коротко: приспособлено місце, де можна було сходитися членам в хвилях, вільних від занять для відпочинку серед товариської гутірки. Дальше розпочало т-во передплачувати кілька часописів, щоби й тим притягнути членів до домівки. Уряджування ширших сходин це теж один зі засобів, що позволяли зжитися нашим медикам. На тому менше-більше кінчиться праця виділу в тій ділянці в першому році існування т-ва. Товариське життя скріпилося вже в другому році; дотеперішні рямці товариського життя були за вузькі. Їх поширили тим, що для загалу молодих таке принадне, чого вони так домагаються, а саме уладжуванням вечорів з танцями. Цю постанову виділу переводила в життя окрема забавова комісія (Пачовський, Козакевич, Мотлюк, Гайдучок, Залужний, Парфанович, Желехівський, Сорохан). Вислідом її праці було влаштування забави смолосхідної.

триків, вечора на св. Миколу і балю медиків. Усі вони відбулися десь перед 25. II. 1912 р. та дали біля 1100 К доходу. Успіх був, як бачимо, великий. Тим започаткувало т-во свої балі, що згодом добули собі популярність серед загалу молодого і старшого громадянства. (Балевий комітет зложили ще в минулому році, баль однаке, як виходить з протокольних книг, не відбувся). Так гарно започатковану акцію забав, континуували дальше, та давали що року (в 1913 і 1914) вечерниці, що гарно вдавалися. Кожні вечерниці дбайливо приготовляв вечерницький комітет, відбуваючи цілий ряд засідань, що безумовно причинялися до більчого пізнання і товариського співжиття членів. Забави позволяли також нав'язувати товариські взаємини з іншими людьми, молодими й старими. (Для цікавості додам, що вечерниці з 1913 р. принесли були дефіцит; це була перша, і як дотепер, одинока того роду дефіцитова імпреза).

Показалася потреба завести якісь нові форми товариських розваг крім дотеперішніх. У 1914 р. літом намітив виділ на наступний шкільний рік чайні вечорі, получені з відчитами, крім цього прогульки у більчі й дальші околиці Львова. Намітив, але світова війна не дала їх здійснити, забираючи більшість членів на іншу забаву, що з неї не всім довелося вернути.

На коротко оживилося товариське життя в Мед. Громаді під кінець світової війни (шк. р. 1917-18); загомоніла домівка, наново уладжена й засоблена в кілька часописів. Вислідом було урядження цілого ряду імпрез: 2 чайних вечорів, вечерниць (комітет: В. Скоморовський, І. Гнатюківна, О. Кривокульська, В. Кривокульський, Телішевська) і врешті 16. III. 1918 р. рват у Народнім Домі, що випав дуже вдало (дохід 1100 корон). З кінцем шк. року 1917-18 почали приготування вистави драми С. Сілецького (тодішнього містоголови) п. з.: „Два світи“. Мали її виставити з початком шк. року 1918-1919; перед вакаціями розділили ролі між товаришами. Але не судилося цій імпрезі побачити світа. Прийшли бурхливі листопадові дні, що перервали діяльність Мед. Громади.

Перерва тривала аж до 1921 р. Медична Громада зачинає переживати свій найкращий час, за яким тужно згадують усі, що його пережили, та з німим захопленням і заздрістю ті, що лишили про нього. Це час У. В. Ш., час великого підйому духа, надзвичайно сильної солідарності й спільноти серед студентів взагалі, тим самим, а може ще й більше, серед медиків. Ці всі ціхи відбиваються й на товариськім життю в Мед. Громаді. Старанно уряджена домівка, з рядом часописів, стає осередком, де буйно кипить життя медиків — студентів українського університету у Львові, стає тим привітним місцем, де можна найти щиру атмосферу й приемний відпочинок по важкій праці. Праця дійсно була важка: не лише наука забирала стільки часу, але й безліч справ, зв'язаних з правильним функціонуванням цілого викладового й адміністраційного апарату медичного факультету, що з ним т-во творило тоді майже нерозривну цілість. Тому й не диво, що товариське

життя мало змогу добре розвиватися, тим більш, що й членів було тоді багато. Товариське життя в Мед. Громаді проявлялося тоді в звичайних формах: зустрічі членів що днини в домівці, гутірки, інколи знимка, час-до-часу ширші сходини і т. п. Новою культурною розривкою стали шахи. Побажаною новиною було теж започаткування прогульок. (В архіві Мед. Громади зберігається з власноручними підписами список учасників прогульки до Янова, що відбулася 27. червня 1924 р.). Влаштовували теж традиційні вечериниці; вповні удачні вечериниці, що залишили милі спомини всім учасникам, були в 1923 і 1924 рр. Удачною імпрезою, що в її урядженню брали участь також члени Мед. Громади, був рват 4. VI. 1924 р. (після концерту акад. хору „Бандурист“) під протекторатом наших тодішніх ректорів. У комітеті рвату були з медиків: В. Коцюба, Ф. Мучай і С. Перейма. На закінчення згадки про цей період т-ва подам характеристику Мед. Громади з її тодішніми провідниками, що вказує, який дух панував у тих часах: „Виділ старався не вводити партійних спорів до т-ва, тому воно представляється ще найкраще з товариств“ (з промови голови на звич. загальних зборах 25. VI. 1924 р.). Таке наставлення виділу могло тільки додатньо впливати на цілість товариського життя.

Останній період життя Медичної Громади, як т-ва українських медиків і фармацевтів львівського університету, триває й досі. І тепер вона поставила собі за одну з цілей бути осередком товариського життя (§ 5 статуту), намічуючи ряд способів, котрі помагали би його здійснити: уряджування культурно-літературних імпрез, як відчитів, представлень, забав, прогульок і т. п. (§ 6. стат.). У зрозумінні, що для успішного розвитку товариських взаємин потрібна відповідна домівка, кожночасний виділ присвячував тому багато уваги. У висліді в 1929 і 1930 рр. мали мі чи не найкращу домівку в Акад. Домі з поміж усіх товариств. Відносини приневолили однаке змінити її й т-во перенеслося до теперішньої гарної і вигідної домівки (Чарнецького 26).

Товариське життя в двох перших роках не було так різноманітним, як пізніше. Принагідні зустрічі в домівці для розмови, читання журналів чи гри в шахи, час-до-часу сходини, раз у рік баль (5. II. 1926, 11. II. 1927) — оце здається й усе. Але з часом слідний поступ: гарно впорядили домівку, заложили читальню (святочне відкриття її було 12. травня 1929) з рядом журналів і часописів, установили часті (по змозі щоденні) дижури в домівці. Попри те впровадили нові форми культурних розривок. „Для затіснення товариських вузлів“, як кажеться в протокольних книгах, започаткували під кінець 1928-29 шк. року „живу газетку“ (раз у тиждень), що однаке втрималася тільки трохи більше як рік. Щойно в останньому році відновили її і є надія вже на довше. Відновили також акцію прогульок (в 1929 р.) у більшій дальші околиці Львова. Прогульки відбуваються стало по кілька разів в рік, звичайно в літній порі; зимові прогульки (на лещатах) задумує виділ зорганізувати в найближчому сезоні. Щоби заспокоїти есте-

тичні й культурні потреби членів, старалися проводи Мед. Громади уdogднити відвідини театрів відповідними знижками. З початком 1929 р. придбали знижки до українського театру під дирекцією Й. Стадника, з початком 1930 р. роздобули знижки в міських театрах. З тих уdogднень члени масово користали. Від 1932 р. робили збірні прогульки на різні мистецькі вистави. Висловом заинтересування шахами було зорганізування в цьому році шахового турніру, що рішенням виділу з 17. IX. 1933 р. „є подуманий як стала внутрішня імпреза“; він має відбуватися кожного року, а кожночасний переможець дістане нагороду.

КОМІТЕТ ВЕЧОРНИЦЬ МЕД. ГРОМАДИ в 1935 р.

Крім цього уладжувало т-во традиційні балі, від 1932 року (згідно з ухвалою студентства) вечорниці. Такі імпрези були по одній кожного року, за виїмком 1929 і 1930 рр. (причина: заг. студ. жалоба) і все потверджували свою добру „марку“. Гарний їх успіх є заслугою комітету Мед. Громади та „Комітету Пань“, що в його склад входять головно жінки лікарів і мами медиків. Взагалі слід підмітити поміч і симпатію, з якою відноситься до наших забав український лікарський світ і загал громадянства. Крім цих великих забав, уряджували також менші імпрези (з танцями й без): в 1930 і 1935 рр. чайний вечір і дансінг (останній влаштувала секція фармацевтів).

Додам, що на загальних зборах у 1931 р. утворено при т-ві 2 комісії: 1) прогульок та осель, 2) імпрез, що взяли всю працю в даній ділянці в свої руки. Ця новість показалася доцільною, тому існування секцій і на будуче запевнене. Комісія прогульок та осель

зорганізувала на спілку з У. С. С. К-ом літню оселю в Карпатах у 1932 р., однаке без успіху.

В останніх роках чим раз то більше звертають в т-ві увагу на скріплення щоденого товариського життя, що поволі й не за-мітно, але дуже багато причиняється до близького життя членів. Щоденно є тепер у домівці дижури, відповідно дібрані (професійні й непрофесійні) журнали та часописи, що поруч зі шахами є стало до диспозиції членів. Взагалі на товариське життя дивимося не тільки під кутом приємностей, але й під кутом користей. Збірне товариське життя збільшає ефект праці членів тепер, посередньо й на майбутнє, бо привчає їх до такогож життя й по скінченню студій.

Оце короткий нарис-хроніка товариського життя в Медичній Громаді, списана майже виключно на підставі її протокольних книг, тому може й немає в ній тої безпосередності й повноти, коли говориться про давніші часи.

Якщо кинути ретроспективний погляд на цілість товариського життя в нашім т-ві, то бачимо, що воно все мало належне місце в Мед. Громаді. Коли воно не завжди таке, як хотілося би, коли після гарного розквіту наступає нераз спадок, то це вже наслідок долі, що казала нашому товариству припинювати діяльність звичайно саме тоді, коли воно якраз приходило до сил. Але як воно не було би, висліди праці всетаки гарні. Навіть студенти-чужинці звертають увагу на цю спільноту й солідарність, що ціхує українських медиків, що є чи не найкраще зажитими зі собою поміж всіми національностями на мед. факультеті львівського університету. У тому львина заслуга Медичної Громади. Маємо однаке на увазі, що зробили багато, але не все!

Медики в українському тілови- ховному русі.

Основання Медичної Громади у Львові припадає якраз на час, коли серед українського громадянства в Галичині завдяки діяльності „Соколів“ і „Січей“ та інших вже тоді існуючих наших руханково-спортивних товариств зробили вилім у тому китайському мурі, яким наше громадянство відмежовувалося від тіловиховного руху. Провідники українського тіловиховання, головно проф. І. Боберський звернули увагу нашого громадянства на стремління та досягнення інших європейських народів у ділянці тіловиховання та вказували шлях розвою нашому тіловиховному рухові.

Відродження ідеї рівнорядного розвитку духових і фізичних прикмет одиниці, Відродження старогрецької ідеї „калокагатії“, яке прийшло після схоластичного наставлення середньовіччя — оперли на зовсім нових засновках. В основу нових поглядів лягли надбання лікарських наук, головно фізіології та патології. На переломі XVIII. і XIX. віків повстають підставові системи новітньої руханки: система німецької руханки (Гуте-Мутс, Ф. Л. Ян) та система шведської руханки (Г. Лінг). Ці системи мали вплив на розвій тіловиховання в інших народів Європи і мусіли також впливати на наш тіловиховний рух. Зацікавити мусіли вони лікарів та медиків, останніх хочби тому, що самі будучи молодими брали живу участь у різних тіловиховних вправах.

Приглядаючися докладніше діяльності українських медиків на полі тіловиховання мусимо звернути увагу на ось що: світова війна та наші визвольні змагання перервали на довгий час діяльність молодого товариства; члени-медики пішли в сірих одностроях у стрілецькі рови. Багато з них не вернуло, багато не змогло докінчити своїх лікарських студій із за тяжких своєрідних повоєнних обставин і тому не найдемо їх сьогодні поміж українськими лікарями. Так сталося зі Степаном Гайдучком та Тимошем Білостоцьким. Колись студенти медицини — тепер професори руханки. Але добуте медичне знання не пропало. Використали вони його при своїй тіловиховній праці.

Та ось лікарі, що вже як студенти медицини, члени М. Г., працювали над розвитком нашого тіловиховання: Степан Ко-

цю б. начальник Сокола-Батька, автор підручника „Будова руханкових приладів“ і ряду поучників та Іван Мриц, один з найкращих лещатарів, автор підручника „Наука їди на лещатах“. Дальше члени М. Г., визначні змагуни: І. Круль — мистець у стусані кулею, Р. Рак — визначний спрінтер, В. Семків — мистець у меті диском. За ними, під сю пору, ряд діяльних медиків — змагунів та організаторів українського тіловихового руху.

Коли в 1911 р. проф. І. Боберський звернувся до українського громадянства зі зазивом придбати для себе власну площа у Львові, товариство Медична Громада — вповні доцінюючи значення площі для правильного розвою тіловиховання — складає від себе датки та уряджує збірки між своїми членами на цю ціль.

В 1930 р. повстає українська спортивно-лікарська порадня. І зараз твориться при М. Г. окрема спортивно-лікарська комісія, що її члени співпрацюють з лікарями в порадні й переводять потрібні поміри та спроби.

В 1931 р. фундує М. Г. чашу — мандрівну нагороду для українського студента-першуна в ситківці.

Ось короткий нарис праці, яку члени М. Г. вложили у розбудову українського тіловиховання. Але крім цієї праці, так скажати б праці на зовні, зайнлялися члени М. Г. ще й працею над здобуттям та поглибленням відповідних фахових відомостей, щоб відтак особистий досвід, добутий при вправах та змаганнях, отримати з теоретичним знанням та давати українським руховикам і змагунам потрібні вказівки.

Ця ділянка лікарської праці лежала донедавна облогом. Першим і дуже важним кроком у тім напрямі було оснування українським гігієнічним товариством української спортивно-лікарської порадні. Перед українськими лікарями та медиками лежить завдання поширити працю порадні та в цей спосіб хоч у частині усунути недостачі українського тіловихового руху.

Лікарі і медики у визвольній війні.

Вислід війни не залежить від самого тільки боєвого вишколу і оперативного проводу армії. Велике значення має психічне наставлення, технічні і матеріальні засоби, організація фронту і запілля. Боєва вартість українсько-галицької армії не була гірша як у противників, не дописали однаке другі чинники і вони рішили про вислід визвольної війни. Недостача традиції, недостача скристалізованого державного світогляду, почування історичної меншевартости, занархізування суспільних відносин, ломали видержливість української армії і в критичних хвилинах зменшували її боєздатність. Українська галицька армія боролася на фронтах без передишки майже без свіжих доповнень, продовж двох років, її забезпечення було недостаточне. Українські політичні круги не передбачили грядучих подій, хоч другі народи Австрії заздалегідь підготувалися до самостійного державного життя. Загал обхопила перевтома війною.

Винесені історичною хвилею провідники, мимо найвищих зусиль, не вспіli загорнути тодішнє життя в організовані рами. У переломових часах треба на провідних місцях творчих характерів і фахово вишколених, робітливих, пильних співробітників. Такі люди поконують найбільше складні обставини і доводять начате діло до успішного висліду. У нас було багато ідейних, завзятих фанатиків, відважних героїв-лицарів, за те мало рішучих людей, з вірою в можливість побіди, свідомих ясно накресленої мети. Блукання, хиткість, недостача ділово вправних рук до праці, на тлі тодішньої важкої дійсності, спричинили невдачі.

Усе те проявилося наглядно в санітарній ділянці. Після перебрання влади у Східній Галичині Українською Національною Радою майже усі поляки відмовилися виконувати державну службу. Уся вага і відповідальність спадала на українців. Підготованих до того було не багато. Лікарів українців на просторах Зах. Об. У.Н.Р. було за мало до того, щоби обсадити найконечніші місця цивільної адміністрації а ще менше для обслуговження армії. Санітарні відносини в краю вимагали рішучих заходів. Ширілися епідемічні хороби, особливо т. зв. еспанка. Зрушені з фронтів війська і звільнені з тaborів полонені вертали до домів. Усіми шляхами прямували вони на батьківщину і запокиляли хорими і трупами місця постою.

Зруйновані в часі світової війни міста і села і беззахисне населення шукало у нової влади помочі.

Бої у Львові та відтак на широкому фронті давали велику скількість ранених. Шпиталі у прифронтовій полосі були в часі війни під військовою управою; з розпадом австрійської армії вони самочинно ліквідувались. Військове майно розбирали демобілізовані або воно нищилося невикористане внаслідок непоінформованості центру про його розміщення. Місцеві установи запопадливо берегли все для себе а безвідповідальні свої і чужі злочинці спекулювали державним майном коштом фронту і запілля. Треба було все організувати від основ серед незвичайно важких умовин.

ІВАН РИХЛО.

Щеплення У. С. С-ів на фронті в 1915 р.

На верху санітарної служби став др. Іван Куроєць, зразу як начальник санітарного відділу при секретаріяті внутрішніх справ. Заслужений громадянин, невтомний робітник і організатор працював запопадливо, розуміючи вагу становища. Як у кожне діло так і тут вложив всю свою енергію. Строгий для других давав найкращий приклад самопосвяти. В короткому часі зорганізував санітарний відділ секретаріату, наладив службу по-вітових лікарів і справу шпиталів, приєднуючи до праці фахові сили. Навіть лікарі поляки на становищах директорів шпиталів і по-вітових фізиків підчинилися його проводові. За допомогою Червоного Хреста, закордонних місій і уповажненого української влади при австрійській ліквідаційній комісії у Відні, др. Ярослава Оку.

н е в с ь к о г о , розвинув широку акцію постачання ліків, перев'яzoчного матеріалу і шпитального виряду. Після розвалу і безладдя апарат почав працювати.

Головну вагу звернули на поборювання і опанування пошесних хоріб. Ще за австрійських часів від зими 1915/16 р. у східних галицьких повітах прокидувався висипний тиф. Австрійська влада мимо наладнаного апарату і відповідних матеріальних засобів не вміла зарадити лихові. Пошестя тліла дальше і спалахала кожної зими і осени. У 1918/19 р. в наслідок аномальних відносин, висипний тиф обхопив майже всі повіти і зростав з кожним місяцем. Крім того ширився черевний і поворотний тиф, віспа; траплялися випадки сапу і сказу. Головною причиною поширення епідемій були мандрівки полонених і поворотців з фронту. Зі всіх сторін, усіми шляхами йшли вони завоювлені від села до села і розносili пошестя. Щоб зарадити лихові треба було численної граничної стояжі, карантинних бараків, вишколеного персоналу і дезинфекційних засобів. Бльокована сусідами Галичина у вирі кровавих боїв не могла побороти недостачі. Міжнародній комітет для поборювання пошесних хоріб у Будапешті і Червоний Хрест у Швейцарії на зазив і прохання української влади присилав до Станиславова своїх відпоручників. Гості висказували спожаління, обіцювали поміч але безуспішно.

У лютому 1919. р. державний секретаріят у Станиславові по кликав до життя державну раду здоров'я у такому складі: др. І. Куро вець відпоручник секрет. внутр. справ, полк. др. Андрій Бурачинський і отаман др. Ростислав Білас відпоручники військового секретаріату, сотн. Остап Прийма від українського Червоного Хреста, др. Жуковський Олександер від секрет. залізниць, др. Янович Володимир повітовий лікар, др. Добруцький Густав директор шпиталю в Станиславові, др. Кубішталь Станислав міський лікар, др. Розмарін Гнат, сот. Бородавич Остап ветеринарний референт і аптекарі Теодорович Т., Ляндес Адольф, Петриківна Софія. Установа на тодішні відносини заважка не проявила помітної діяльності. З рамени державного секретаріату внутрішніх справ і військового вислано санітарних інспекторів полк. др. Анд. Бурачинського і підполк. др. Амброзія Целевича в поїздку по всіх повітах. Вони провірювали місцеві відносини і на основі їх звітів централі і місцеві чинники організували поміч. При допомозі українського Червоного Хреста оснували епідемічні лічниці і розсилали летючі санітарні кольони. Епідемічні лічниці розмістили в найбільше загрожених місцях як ось у Теребовлі, Скалаті, Олієві, Тернополі, Чорткові, Заліщиках, Борщеві, Паликоровах біля Бродів. Крім того військові і повітові шпиталі мали епідемічні відділи. У Станиславові оснували державний бактеріологічний інститут. Управу інституту обняв др. Максим Музика, працювали в ньому також мед. Крі-

в о к у лъ съ к а Ольга і К р и в о к у лъ съ к и й Степан. Цей інститут, як одинока установа теоретичної медицини, мусів на випадок потреби виконувати також досліди з інших ділянок, приміром судово- медичні і інш. Обсадили місця повітових і міських лікарів у запіллі; прифронтові повіти підчинили військовим лікарям. До помочі повітовим лікарям придали санітарні комісії. У повітових санітарних комісіях працювали місцеві лікарі, аптикарі, ветеринарі і відпоручники громадянства. Завданням комісій була пропаганда гігієни серед населення і поміч при виконуванні санітарних наказів. Діяльність повітових лікарів і комісій провірювали санітарні інспектори др. Зенон Левицький, др. Маріян Долинський, др. Волод. Янович і др. Олександер Грабовський.

Від лютого 1919 р. що тижня напливали до державного секретаріату внутрішніх справ звіти від усіх повітових лікарів про санітарні відносини, особливо про епідемічні хороби. На основі тодішніх звітів у березні 1919. р. нотували занедужань:

на черевний тиф	117 в тому смертних	2
на висипний тиф	17,229 в тому смертних	858
віспа	31 в тому смертних	—
шкарлятина	21 в тому смертних	1
в квітні 1919. р.		
шкарлятина	7 в тому смертних	—
черевний тиф	194 в тому смертних	18
висипний тиф	14,987 в тому смертних	1814
віспа	56 в тому смертних	2

Важку працю поборювання епідемічних хороб виконували всі лікарі. В тому часі наступні лікарі-українці повнили обов'язки повітових або міських лікарів:

Бачинський Осип у Бучачі,
 Батко Осип у Скалаті,
 Долинський Маріян у Заліщиках,
 Дроzdовський Володимир у Збаражі,
 Гарасовський Олександер у Надвірній,
 Гвоздецький Теофіль у Журавні,
 Грабовський Олександер в Тернополі,
 Ікалович Кость у Болехові,
 Істеревич Степан у Городенці,
 Кобринський Володимир у Коломиї,
 Ковшевич Осип у Бережанах,
 Козакевич Олександер у Чорткові,
 Коцовський Володимир у Бібрці,
 Лаврівський Володимир у Підгайцях,
 Лаврецький Володимир у Галичі,
 Левицький Зенон у Коломиї,
 Левицький Іполіт у Стрию,
 Левицький Роман у Теребовлі,

Маційович Степан у Сокалі,
 Невестюк Яків у Жабю,
 Павлюк Василь у Жовкві,
 Подолинський Олександер у Дрогобичі,
 Радкевич Осип у Снятині,
 Сандул Ярослава у Сколім,
 Сандул Юрій у Дрогобичі,
 Сафіяна Лука у Копичинцях,
 Соневицький Теодор у Старім Самборі,
 Сприс Дезидерій в Озірній,
 Трешневський Евген у Щирці,
 Ціпановський Іван у Городенці,
 Цюк у Самборі,
 Чабак Богдан у Лавочнім,
 Яців Теодор у Камінці Струміловій.

У часі від лютня до травня 1919 р. захоріло на висипний тиф 34 лікарів, з того 14 померло; між ними др. Ковшевич Осип у Бережанах, др. Дикий Микола в Станиславові (військовий лікар), др. Лаврецький Володимир у Галичі, др. Крохмальний Тимко в Щирці (військовий лікар).

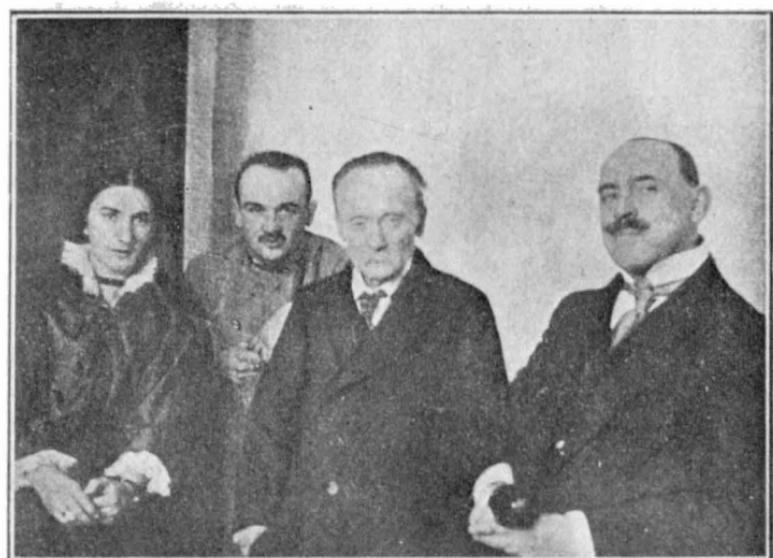
Велику поміч в боротьбі з епідемічними хоробами несла військова жандармерія. Вона провірювала всі села, вишукувала хорих, висилала звіти до військових і цивільних установ і слідила за точним виконуванням санітарних приписів. До обов'язків жандармерії належав нагляд над проституцією.

Великою недостачою в тому часі була недостача лічниці для божевільних. Умово хорих придержували в ізольованих приміщеннях під доглядом обслуги і опікою лікаря Таке трактування хорих треба було як найшвидше змінити. Поробили заходи в справі оснування лічниці для умово хорих в Язлівці біля Бучача. На управителя лічниці призначили др. Малішевського Єроніма довголітнього примара кульпарківського заведення. Відступ з Галичини перешкодив здійсненню цього.

До часу переходу за Збруч санітарні відносини в краю поволі наладнувалися. У травні скількість захорінь на висипний тиф значно впала. Виконали велику працю мimo несприятливих обставин. Замітне воно особливо на тлі тодішніх відносин у сусідів. Тож зовсім справедливо стверджує др. Андрій Чайковський у своїх споминах, що секретарят здоров'я трактував ділово свій ресорт. Відносини змінилися з переходом за Збруч. Двократний відворот, розпорощення по непроглядних просторах знищеної революцією і війною Великої України завалили начату будову.

Зав'язком української галицької армії і корпусу січових стрільців, частини дієвої армії У. Н. Р. були українські січові стрільці, сформовані у перших тижнях світової війни в 1914 р. Тож початок української військової організації є одночасний з оснуванням укр. січ. стрільців. На поклик української Національ-

ної Ради вступили в ряди У. С. С. студенти медицини: Богдан Га-
расимів, Роман Гаванський, Юліян Кордюк, Богдан Гнате-
вич, Лесь Перфецький, Омелян Волосянський, Володимир Свідерський ін. як боєники. Лікарської служби спо-
чатку не було. окремі відділи не тільки не мали лікарів, але навіть
санітарного виряду. У часі побування у Львові влаштували примі-
тивний приют у школі Шевченка при вул. Мохнацького 12, зрештою
спрямовували хорих до Народньої Лічниці. У Стрию і в часі дороги
на Закарпаття хорих обходили самі товариші. Зрештою поважні-
ших захорінь між молодими хлопцями в літню пору тоді не було.

**ЗАХИСТ У. С. С. У ЛЬВОВІ в 1915/16 р.
(В. Щуровський, Іван Франко, Б. Овчарський).**

Перший „приют для хорих“ оснували у коші в Горонді, відтак у Замковій Полянці на Закарпаттю. Лікаря заступав молодий ме-
дик Володимир Скоморовський, тільки принагідно доїздив
з Мукачева др. Мирон Вахнянин, що служив при австрійськім
війську. Сотня Дідушка і сотня Семенюка відійшли перші на фронт
без лікаря і санітарного виряду. Поміч раненим імпровізували
в примітивний спосіб, навіть перев'язок стрільці не мали. Те саме
було з так званими „двадцятками“, що дрібними групами розбри-
лися по широкому фронті зі завданням пробитися у запілля росій-
ського війська. Настиали холодні слотливі дні, прокидалася холера
і червінка, тож доля тих відділів без відповідної зброї і одіння була
незавидна. В тому часі згинув у Карпатах стріл. медик Бровко.

У грудні 1914. р. заходом боєвої управи приділило австрій-
ське *Armeeoberkommando* до укр. січ. стрільців лікаря др. Костя
Воеїдку, др. Івана Рихла, абсолювентів медицини Володи-

мира Білозора, Володимира Щуровського і медика Миколу Гілецького. Перший зголосився у коші в Замковій Полянці Володимир Білозор з снергією забрався до праці. Умовини праці були важкі, недоставало найконечніших засобів. Австрійські військові чинники ставилися до стрілецьких справ з повною байдужністю. Найпекучішою потребою була гігієна приміщень (кватир) військових частин у бідній підміській оселі в добі епідемії холери, червінки і черевного тифу. Поширення приюту для хорих і ранених, придбання біля, постелі, ліків, перев'язочного матеріялу, охоронні щеплення, вишкіл санітарної служби для фронту вимагали багато зусиль. Все ж таки успіх праці Білозора був наглядний. Від'їздаючи в березні 1915 р. до Відня для докінчення лікарських іспитів Білозор передав др. Воєвідці службу в коші добре наладовану.

У лютому 1915. р. відійшов на фронт др. І. Рихло з медиком М. Гілецьким. Був це перший фронтовий стрілецький лікар українець. До того часу обслуговували фронтові частини У. С. С. австрійські лікарі сусідніх відділів. У ІІ. куріні У. С. С. був довший час лікарем в 1915/16. р. др. Августин Беляй. Він хоч чужинець полишив по собі між стрілецтвом як найкращу пам'ять. Др. Рихло у травні 1915. р. попав у полон, на його місце прийшов др. Володимир Білозор. Він сповняв службу в І. куріні та опісля у двох куріннях при помочі медиків Р. Гаванського, М. Гілецького і Я. Солтиковича. У коші остав др. К. Воєвідка і В. Щуровський.

У серпні 1915. р. оснували у Львові при збірній станиці У. С. С. приют (захист) для хорих і виздоровців: Приют містився в дяківській бурсі при вул. Скарги ч. 2., опісля в камениці Стики вул. Міцкевича 11. До приюту приділили на коменданта В. Щуровського, обов'язки начального лікаря сповняв др. Б. Овчарський, тодішній директор Нароньої Лічниці. Адміністрацію вели пані Іrena Domбчевська і Олена Косевичева. У приюті мешкав довший час і лікувався Іван Франко і маляр Олекса Новаківський.

З початком 1917. р. др. В. Білозор обняв службу в коші, на фронт відійшов др. К. Воєвідка, медик Ворона і Л. Перефецький. В липні 1917. р. у бою під Конюхами др. Воєвідка попав у полон а мед. Ворона згинув, поцілений російською кулею. На місце др. Воєвідки приділили др. В. Щуровського, що разом з Л. Перефецьким повнив службу при фронтових частинах аж до розпаду Австрії і проголошення Західної Української Народної Республіки. У коші і вишколі оставав дальше др. В. Білозор, др. В. Свідерський, медики Р. Гаванський, О. Волосянський, Д. Вахнянин, М. Заячківський, М. Нижанковський, Р. Сліпий, і Я. Солтикович. На закінчення доби У. С. С. слід відмітити участь сестер жалібниць Катрі Гладун, В. Ощипківної і Сіякової.

Організація санітарної служби при У. С. С. була на австрійський лад. Найвищою боєвою одиницею був полк поділений на 2 куріні і 8 сотень. При полку або при курінях був лікар. Куріні мали першу поміч (*Hilfsplatz*). Перша поміч містилася в землянках або прина гідно в хаті. Службу в першій помочі повнив лікар або старші медики. Тут відбувалися лікарські оглядини і перев'язували ранених. В разі потреби крім курінної першої помочі була ще полкова поміч з приютом для хорих. Ранених і важко хорих з першої помочі відсилали до полевих лічниць або запасних шпиталів у за піллі. При сотнях були санітарні стежі з 4 стрільців і підстаршини-

ЛІКАР У. С. С-ІВ ВОЛОДИМИР БІЛОЗОР
на фронті в 1916 р.

проводника. Стежі мали ноші і перев'язочний матеріял. Відносини змінилися на весні 1918. р. у часі походу австрійської і німецької армії на Україну. Великий простір окупованого терену, лихі комунікаційні засоби, недостача одностайногого фронту, своєрідні місцеві обставини вимагали особливих норм і пристосування. У часі далекого походу з Борщева до Одеси та відтак під Херсон і Олександрівськ були У. С. С. відірвані від австрійських частин, мусіли самостійно радити собі в кожній потребі і поконувати недостачі, яких досі не зазнавали.

Це була підготовка і наука на будуще. Тодішні переживання давали виображення пізніших подій в часі боїв за Львів, відвороту

за Збруч, наступу на Київ і в чотирокутнику смерти. В останніх місяцях світової війни У. С. С. стояли в околиці Єлисавету а вернувшись з Великої України в Чернівцях на Буковині і тут застав їх 1. листопад 1918. р.

Українська галицька армія формувалась у Львові й тут звела перші бої. Зав'язком львів. частин були українці жовніри і старшини етапних груп, стаціонованих у Львові і укр. січ. стрільці, що прийшли з Буковини. Характер львівських боїв вимагав організації випадкових гнізд і оборонних застав у відповідних міських об'єктах. Застави творили базу оперативних віddілів, тут були приміщені перев'язочні точки, відси санітарні стежі в пригожу хвилину прочищували вулиці та площі з ранених і трупів. Служба санітарних стеж була невимовно важка, наражена на обстріл з вікон домів, стрижів і пивниць. Число ранених і вбитих санітарів в часі бою у Львові на жаль годі тепер означити. Виконували цю жертвенну службу крім лікарів і медиків сестри жалібниці.

Найважнішими заставами у Львові були: Народній Дім (др. Кость Танячкевич, мед. Ярослав Гинилевич і Володимир Скоморовський), ратуш (др. Музика Максим і медик Степан Кривокульський), цитаделя (др. Свідерський Володимир), пошта (мед. Гіжовська Марія), сойм (мед. Русин Зенон і З. Копертинська), касарні Фердинанда (мед. Кузьма Роман), дворець Підзамче (мед. Волосянський Омелян і Кологон Микита), касарні поліції привул. Браєрівській (Маковський Юрко), на Личаківському двірці була відсилькова точка (д-р В. Щурівський). З Личаківського двірця забирали хорих і ранених санітарний поїзд У. С. С. ч. 1. (мед. Гаванский Роман) і відвозив до військових шпиталів у Станиславові і в Стрию.

У Народнім домі містився оперативний штаб. Першим санітарним шефом при штабі був д-р Кость Танячкевич. Ранених приміщували головно в гарнізоновому шпиталі. Лікарі і шпитальна обслуга залишилася давня, українська військова команда приділила тільки для контролю своїх старшин. З переповнених шпиталів транспортували хорих санітарними автами на личаківський дворець.

Відступ зі Львова прийшов ненадійно, залишили склади воєнного майна і це відбилося некорисно на боєвій акції в часі облоги Львова. Військові частини покинувши Львів згуртувались в околиці Курівич і стали зав'язком групи „Схід“. Рівночасно організувались нові групи, на південні група „Старе Село“ і група „Щирець“, на півночі група „Північ“ і група от. Долуда, на заході група „Комарно-Рудки“, гр. „Хирів“ і гр. „Старий Самбір“. Начальна Команда перейшла до Бережан, відтак до Ходорова. Державний секретаріят осів у Тернополі, опісля у Станиславові. При державному секретаріяті військових справ службу санітарного референта обняв д-р Білас Ростислав.

У перших місяцях війни до січня 1919. р. не було планової організації санітарної служби, вона наростила самочинно під натиском обставин. Лікар або медик у місці, де захопили його листопадові події ставав до праці, підшукував помічників, збирав потрібний матеріал, дбав про приміщення для хорих і ранених. У деяких містах остали по Австрії військові лічниці. У прифронтовій полосі сповняли вони завдання полевих, дальнє від фронту запасних лічниць. Там де не було шпиталю в разі потреби організували нові. На фронті оперували тоді самостійні групи підчинені безпосередньо начальній команді. При начальній команді санітарним шефом був дальнє д-р Кость Танячкевич, його помічником був др Морозовський, лікар з Наддніпрянщини і технік І. Заркевич (канцелярист). При команді груп повнили службу як санітарні референти лікарі, виїмково старший медик. У відділах груп при перших помочах були медики. Ранених і хорих з першої помочі транспортували до найближчої лічниці. При деяких групах між першою помочею і лічницею організували відсилкові точки. Вони містилися звичайно при залізничному шляху. Тут сортували хорих і ранених та відсилали санітарними або звичайними поїздами в запілля.

При групі „Схід“ начальним лікарем був д-р Шуровський Володимир, при групі „Старе Село“ д-р Яцик Тадей, групі „Щирець“ д-р Крохмальний Тимко, групі „Комарно-Рудки“ д-р Рибачевський Олександер, групі „Хирів“ д-р Стефанович Іван, групі „Новий Самбір“ медик Божайко Юліян, групі „Північ“ д-р Музика Максим та опісля д-р Сосенко Лев, групі Ляєра д-р Гамерський Володимир, групі Долуда д-р Білозор Володимир.

Група „Схід“ займала відтинок оточуючого Львів фронту від Грибович Малих через Малехів, Чорт. Скалу та Пасіки на захід від Винник. Обсаду групи творили чотири куріні піхоти, батерія артилерії, сотня кінноти і технічні відділи. У 1. куріні У. С. С. повинув службу лікаря мед. Кологон Микита, у 2. куріні У. С. С. мед. Зенон Русин, у 1. куріні кн. Льва мед. Гайдучок Степан, у 2. куріні кн. Льва мед. Глагудз Петро. При команді групи в Куровичах містився приют для хорих. У приюті працював начальний лікар і мед. Маковський Юрко. На економії в Куровичах улаштували купальню з тушом і дезинфекційним апаратом. Другий дезинфектор був рухомий і об'їздив сотні розміщені на фронті, де по черзі очищували стрільців. При залізничім шляху Львів-Підгайці і Львів-Підволовочиська оснували відсилкові точки, одну в Підбірцях біля Винник під управою д-р Козака Михайла, другу в Борщовичах з мед. З. Копертинською. Сюди звозили під час боїв з фронту ранених, відси дальнє поїздом до шпиталів. Заходом групи „Схід“ зорганізували полеву лічницю у Перемишлянах і в Ожидові. Командантом лічниці у Перемишлянах був д-р Манацький Олександер, а в Ожидові д-р Свідерський

Володимир. При команді групи була чинною поборова комісія для новобранців, група мала свій вишкіл у селі Словіті. Лікарську службу у вишколі повнив мед. Кузьма Роман.

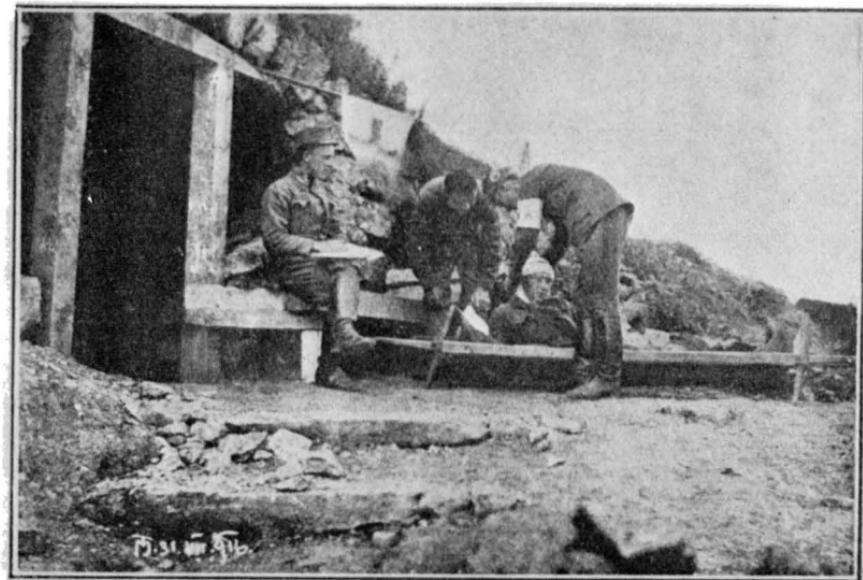
В січні 1919. р. державний військовий секретаріят перевів реорганізацію армії. Санітарною ділянкою організації керував от. д-р Ростислав Біла. Фронтові частини поділили на три корпуси. У склад кожного корпусу входили чотири або три бригади. У склад бригади входили 2 піхотні полки, 1 артилерійський, 2 сотні кінноти і технічні відділи. Бригади були значені числами від 1—10, крім того була ще т. зв. I. гірська бригада. У часі чортківської офензиви в червні 1919 р. утворили IV. і V. корпуси, але їх існування було коротке. Перейшли Збруч в повній формі бригади від I—XI та з IV. і V. корпусу дві нові пригади XIV. і XXI. Гірська бригада в часі відступу з під Нового Самбора в травні 1919. р. перейшла на Чехи. Начальним лікарем I. бригади У. С. С. був д-р В. Щуро вський. II. бригади з початку лікар жив з Наддніпрянщини, відтак д-р Фастман, III. бригади лікар мадяр, відтак д-р Андрій Гаврилюк та довший час медик Володимир Сенчина; IV. бригади з початку д-р Білозор, VII. бр. д-р Евген Олексій, VIII. бр. д-р І. Стефанович, д-р О. Рибачевський, IX. бр. д-р Юда Маврикій, X. бр. д-р В. Гамерський, XI. бр. д-р Рибачевський, XIV. незвісно, XXI. д-р Сасовер Данило. В гірській бригаді до часу її переходу на Чехи був д-р Рибачевський Олександер.

Запілля поділили на три області: 1) Львів, 2) Тернопіль, 3) Станиславів. Кожна область мала чотири округи. Округи Львів, Перемишль і Чернівці майже в цілості були в руках ворога. При команді округа повнив службу лікар як санітарний референт. Окружними лікарями були: В області Львів д-р Музика Максим (окр. Львів), д-р Кос Михайло (окр. Перемишль), д-р Породко Лев (Рава Руська) і д-р Стефанович Іван (Самбір). В області Тернопіль д-р Дроздовський Володимир та пізніше д-р Мантель (окр. Тернопіль), д-р Каліфаріос Лівій (Золочів), д-р Козакевич Олександер (Чортків) і д-р Ковшевич Осип та після його смерті д-р Гвоздецький Теофіль (Бережани). В області Станиславів д-р Прийма Остап (окр. Станиславів), д-р Левицький Іполіт (Стрий), д-р Петрушевич Петро (Коломия) і д-р Кобринський Евген (Чернівці). Кожний округ був осідком запасного коша (kadri) і доповнюючим тереном відповідної бригади, тільки I. бригада У. С. завдяки традиції брала доповнення зі всіх округів. Корпуси були підчинені начальній команді, округи залежали безпосередньо від військового секретаріату. Військові лічниці ділилися на полеві, запасні і окружні. Полеві лічниці були рухомі, кількість і місце їх осідку змінялися в міру потреби фронту. Окружні лічниці обслуговували гарнізон і відтягували полеві і запасні лічниці на випадок їх переповнення.

Приміщення та влаштовування військових лічниць не було

одностайнє. Деякі лічниці мали відповідний лікарський персонал і повний виряд, навіть з рентгеном, були приміщені у відповідних будинках з достаточною скількістю ліжок. Обслуга складалася з вишколених військових санітарів, сестер служебниць або сестер жалібниць. Рівночасно були шпиталі основані в обставинах припадковості і поспіху, при недостачі найконечніших засобів. Скількість лікарів від самого початку була за мала.

У тому часі були ось такі важніші військові лічниці. Станиславів: пполк. д-р Маланюк Осип (комендант), д-р Косяк Осип, д-р Прийма О., д-р Козак Михайло, д-р Дикий Микола, д-р Мондшайн, д-р Білозор, д-р Яцик Тадей, мед. Максимонько Л., Полотнюківна Н., Селянська. Опісля ста-

**У. С. С. НАД СТРИПОЮ в 1916 р.
Перев'язування раненого. (Я. Солтикович).**

ниславівську лічницю поділили на дві; комендантом 1-ої остав д-р Маланюк, в другій д-р Бардах Теофіль (комендант) і д-р Туна Теодозія і ще кількох цивільних лікарів жидів. Тернопіль: пполк. д-р Ямполер Осип (комендант) і хірург д-р Бурачинський Тит. Чортків: д-р Гафліцкі, мед. О. Чайківська. Золочів: сот. д-р Рібенфельд, д-р Питлик Богдан, мед. Кульчицький Тимко. Сокаль: д-р Музика Максим, д-р Сосенко Лев, мед. Кривокульський Степан. Камінка Струмилова: д-р Білозор Волод., д-р Спрыс Дезидерій, д-р Чабак Богдан. Радехів: д-р Подолинський О. та від травня 1919. р. д-р Терлецький Микола, мед. Мотлюк Роман. Броди: д-р Біденвалд і д-р Кушін. Стрий: д-р Амвросій Целевич.

д-р Евг. Гайдукевич, д-р Мих. Сеген. Дрогобич: д-р Терлецький Микола, д-р Кельнер, д-р Глянц Гайнріх (хірург) і медики Нагляк Яків, Ваврик Микола, Гаврилів Корнило, Рудницька Ярослава. Самбір: д-р Манацький Олександер, д-р Глянц Гайнріх, д-р Цюк, д-р Фастман, медики З. Пак, М. Козіцький, І. Гоцький, М. Літинський, І. Хома. Ходорів: д-р Гасюк Степан, Львівна Володимира і хірург д-р Морозовський. Перемишляни: д-р Білобран Франц і мед. Банах В. Давидів: д-р Яцик, відтак д-р Гнідий. Ожидів: д-р Свідерський В. і мед. Гіжовська Марія. Епідемічна Лічниця в Лучанах (біля Ходорова): лікар і лікарка поляки з Конгресівки.

Санітарних поїздів було три: С. поїзд У. С. С. ч. 1 (Р. Гаванський), с. поїзд ч. 2 (О. Гробельний), сан. поїзд ч. 3 (В. Скоморовський). Крім того організували принагідно так звані санітарні летючки (імпровізовані с. поїзди).

Велику вагу спрямували на придбання для лічниць вправних хірургів. У наслідок недостачі своїх хірургів ангажували чужинців. З поміж елевів віденської хірургічної клініки приєднали д-р Шпоннер а Роберта, Глянца Гайріха і інших. Державний військовий секретаріят оснував у Станиславові головну складницьк санітарного матеріалу і старався забезпечити і зінвентаризувати полішенні в краю австрійцями прочі санітарні склади. Завдання це не зовсім удалося головно з причини опізnenня наказу і незадачливості місцевих чинників. Так втратили багату складницю в Холоєві, розкрадену місцевим населенням і спекулянтами. Начальником санітарної складниці при державнім секретаріяті був підполк. Білинський Володислав, при Начальній Команді чет. магістер Терлецький Михайло. Доповнювали санітарні склади матеріалом одержаним від всеукраїнського Червоного Хреста через президента ген. Вязлова або купном за кордоном. Транспорт зі закордону в тому часі був надзвичайно утруднений, більшість замовлень не доходила до місця призначення. Чотири вагони санітарного майна, добутого у Відні від австрійської ліквідаційної комісії пропали на території Угорщини. До Станиславова доїхали з того тільки чотири скрині. Начальна команда наказувала далекийдучі ощадності ліків і перев'язочного матеріалу.

На основі звітів, що впливали до 2. відділу воєнного державного секретаріату в січні 1919. р. стан армії числив біля 50.000.

Для обслуговження армії в тому часі на фронті було: 24 лікарі, 34 медики, 4 медички, 2 аптеки, 5 лічниць, 529 ліжок, 3 санітарні поїзди, 2 купальняні поїзди; у запіллі: 95 лікарів, 2 лікарки, 66 медиків, 8 медичок, 18 аптек, 25 лічниць, 12 приютів, 5.643 ліжок, 48 дезинфекторів.

Усіх зусиль докладали військові чинники, щоби перевести в кошах відвошивлювання висиланих на фронт частин. Повторювали накази у справі будови купалень і дезинфекційних камер, або

адаптації існуючих місцевих купалень для потреби війська і цивільного населення. В Ходорові заходом начальної команди збудували нову велику купальню і відвошівню. Наказали реєстрацію лікарів і нижчого санітарного персоналу, відпорного на висипний тиф і приділення їх до спідемічних лічниць. На жаль на місцях не виконували як слід наказів і це утруднювало планову боротьбу з пошестями. На фронт і в загрожені повіти висилали дезинфекційні кольони з дезінфекторами і ваннами. Для проживлення населення у знищених війною містах і селах військо організувало харчеві станиці. Усс те не спинило поширення пошести. У марті і квітні епідемія осягнула вершок, а з початком травня почала опадати. Серед війська в тому часі поширення висипного тифу не було загальне. Більші втрати завдавав армії поворотний тиф. Щоби звільнити шпиталі від переповнення хорими і раненими оснували при запасних куріннях (кошах) доми виздоровців, під командою старшини і опікою лікаря. Що два тижні відбувалися лікарські перегляди виздоровців. Після перегляду здорових спрямовували до коша та потребуючим уділювали відпустки, якщо відпущеній мав хату і відповідну опіку в місці замешкання. Проволочно хорих призначували до виїзду і звільнення. У Трускавці влаштували дім виздоровців — санаторію. Робили старання у справі оснування в Надвірній санаторії для хорих на туберкульозу стрільців.

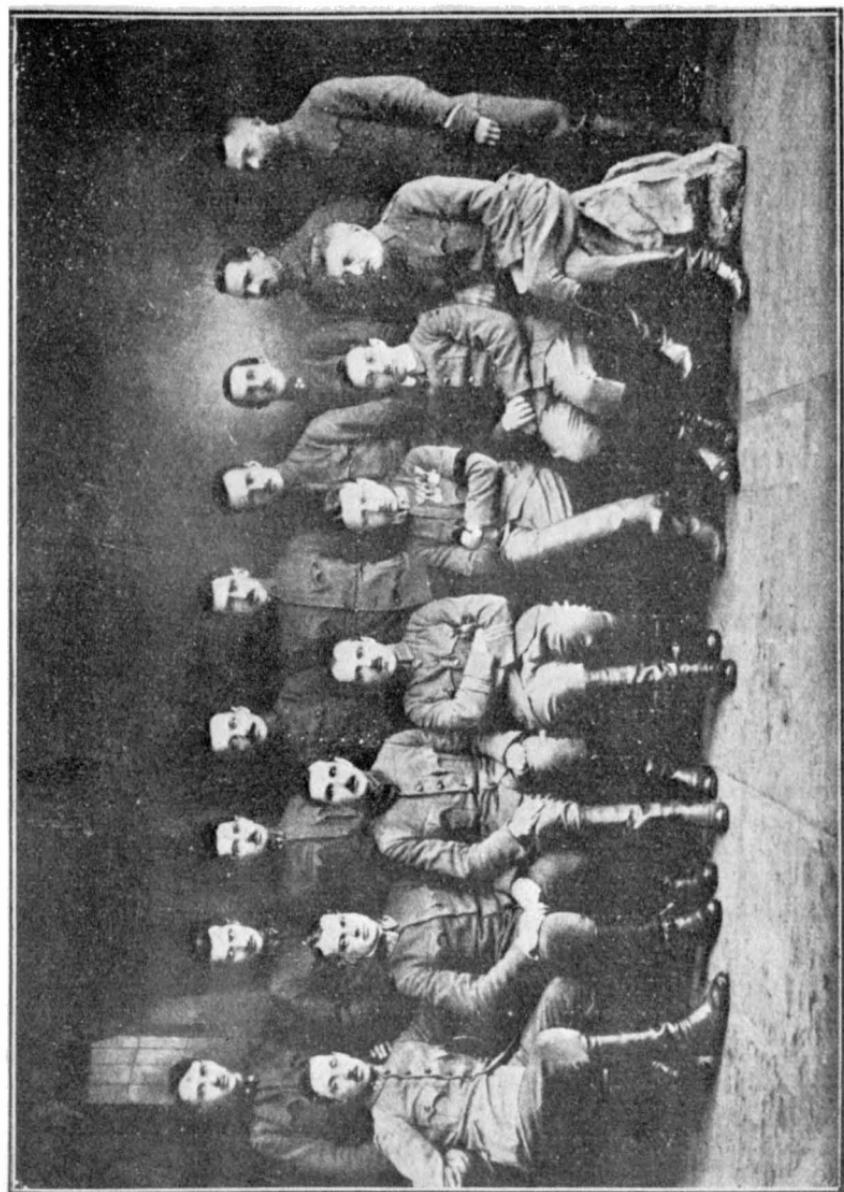
У половині травня 1919. р. заломився фронт і начався відворот аж по лінію Серету. Відворот був непідготований. Цивільна влада і Начальна Команда не мали виробленого плану, зміняли накази і напрямок концентрації відступаючої армії. Наслідком цього при загальній деморалізації і пасивному спротиві ворожого елементу серед залізничників евакуація була надзвичайно утруднена. Багато майна залишили. Більшість лікарів чужинців покинула армію. Відступаюча армія осталася майже без чинних військових лічниць. Хорих і ранених треба було здавати до цивільних шпиталів, але й таких число постійно меншало. Хорі і ранені не радо покидали своїх і не хотіли залишатися на непевну долю. При частинах наростили обози хорих. Чортківська офензива, один з найсвітліших моментів в історії галицької армії дала скроминяючий успіх. Другий відворот, хоч вже плановий, закінчився переходом через Збруч 16. липня 1919. р. У часі першого відступу покинули армію хиткі елементи. Дух війська від Чортківської офензиви був бадьорий, усі вірили, що другий відступ, це лише тактичний маневр, потрібний для реорганізації і придбання амуніції. Переїшло Збруч біля 70 тисяч галичан в тому 40.000 боєвого війська. Та надії не здійснились. За Збручем настав хаос. Евакуацію переводили поспішно, при недостачі перевозових засобів. Багато санітарного майна залишили у Галичині, багато знищилося у часі відвороту. Санітарна складниця виїхала з Ходорова на 17 залізничних вагонах. Для перевезення її через Збруч треба було бодай 600 підвод та придбано до цього після великих зусиль тільки 60.

Частину складу розібрали відступаючі військові відділи, усеж таки величезне санітарне майно попало в руки ворога. Евакуовані військові лічниці залишили теж більшу частину своєго виряду. Остали на місці та не евакувалися лічниці: Самбір, Станиславів, Коломия, Бережани, Тернопіль, Чортків.

Переступивши Збруч У. Г. А. опинилася на малому просторі, в околиці Камянця Подільського, переповненому наддніпрянськими військовими частинами. Перед собою мали більшовицько-російський фронт, за собою польський. Урухомити евакуовані лічниці довший час не було спромоги. За частинами тягнулися довгі валки підвод з хорими і раненими, між ними були хорі на поворотний і висипний тиф. Вони творили велику загрозу поширення епідемії. У тому важкому положенні облегчуючою обставиною була липнєва погода і швидкий похід у перед, що відсував московську армію на схід і звільнював щораз ширшу полосу від ворога. Галицькі лічниці розташувалися тепер в області своїх корпусів. Виряд лічниць був ще біdnіщий як в Галичині, скількість менша а доплив хорих на пошесні хороби постійно зростав. Перейшли Збруч три повні полеві лічниці, кожна на 250 — 300 хорих і чотири некомплектні на 100 — 120 хорих. Усіх лікарів було 35. Лікарі повнили службу в шпиталях, при фронтових частинах переважно медики.

У вересні 1919 р. розміщення галицьких військових лічниць було таке: у Винниці в кримських касарнях запасна лічниця ч. 1. (утворена з лічниці Дрогобич) командант полк. др. Ямполер Осип і помічні лікарі др. Глянц Гайнріх (хорунж.), др. Юркевич Амвросій, др. Сприс Дезидерій, др. Шпоннер (хорунж.), Я. Нагляк, Гаврилів Корнило. Полева лічниця ч. 1. комендант сот. др. Білозор Володілі лікарі др. Терлецький Микола, Гіжовська Марія, Мотлюк Роман. Лічниця постала зі злукі шпиталів з Радехова і Камянки Струмилової. Вона етаблювала в заведенні для умово хорих. Полева лічниця ч. 2. Командант сот. др. Білобран Франц, мед. Банах Володимир. Лічниця Укр. Червоного Хреста, командант от. др. Новак Денис і лікар др. Сисак Микола. В Гнівані стояла полева лічниця ч. 3., командант сот. Шипайлло Юліян, після його смерти в грудні 1919. р. сот. др. Терлецький Микола і др. Гнідий. У Жмеринці запасна лічниця ч. 2., командант сот. др. Рібенфельд Мойсей, лікар др. Питлик Богдан і мед. Кульчицький Тимко. У Бірзулі запасна лічниця ч. 3., командант сот. др. Лопатинський Ярослав. У Барі запасна лічниця ч. 4., командант сот. др. Гасюк Степан і др. Мантель Себастіян. У Гораїлові полева лічниця У. С. С. др. Свідерський Володимир, мед. Гаванський і Перфецький.

На Великій Україні не вдалося наладнати санітарних відносин. Вони радше постійно погіршувалися. Не вдалося мимо зусиль перевести відвшивлення частин, головно через недостачу

Д. С. В. С. в 1919 р.
Третій справа сидить Ростислав Білас, сан. шеф Д. С. В. С.

дезинфекторів і білля. У часі наступу на Київ у щоденних походах і боях продовжувати працю було неможливо. Невдача в Києві 31. серпня 1919, новий ворог денікінська армія і відступ погіршили положення. Війна на Наддніпрянщині мала партизантський характер. Частини порозкидані на широких просторах, без зв'язку між собою, відірвані від кермуючого центру, від лічниць і магазинів попадали у що раз гірші відносини. Постачання харчів, білля і одягу з кожним днем ставало важче. Боєві операції вели переважно здовж залізничних шляхів. Штаби працювали в поїздах або на станціях. Ранених і хорих приміщували в залізничних возах т. з. „теплушках“, відси „санітарними летючками“ перевозили до лічниць, як що в сусістві була земська або городська лічниця приміщували тут важко хорих. Бригада У. С. С. у вересні і жовтні 1919. р. стояла на денікінському фронті у зв'язку з III. дивізією дієвої армії; начальником лікарем дивізії був др. Ю. Добриловський. Завданням бригади У. С. С. було прочистити шлях Вапнярка — Христинівка від більшовицьких частин, що окруженні біля Одеси, пробивалися на північ. Звільнення шляху вдалося без великого труду і майже без бою. За те в Христинівці стрімнулася бригада з денікінським фронтом. Воєнні операції бригади У. С. С. йшли двома шляхами Христинівка — Умань і Христинівка — Цвіткове. Команда бригади містилася в Христинівці. На залізничній стації влаштували приют і відсилькову точку для ранених і хорих. Сюда доїздив бригадний санітарний поїзд (Л. Перфецький) і забирає хорих до полевої лічниці У. С. С. у Браїлові або до шпиталів у Жмеринці.

Стрільці на фронті жили в невідрадних відносинах, день і ніч в строгому поготівлі у беззвинному поході і боях. Число хорих з кожним днем зростало, денний приріст доходив до 100. Крім бригади У. С. С. стояла тут ще XI. бригада. Хорі лежали покотом на соломі в приюті або в залізничних возах. Не було спроможності докладно оглянути і посортувати хорих. Що раз частіше появлялися випадки висипного тифу а поворотний досягав вершка. Такі відносини були не тільки у бригаді У. С. С. але у всіх галицьких і наддніпрянських частинах. У другій половині жовтня епідемія висипного тифу помітно зросла. Всі лічниці заповнилися у щерть. Бракувало найконечніших ліків, один лікар по другім заражувався тифом, а територія з кожним днем корчилася. З кінцем жовтня 70% галицької армії хорувало на тиф, одночасно у військових лічницях лежало 20.000 галичан, смертність доходила до 30%. Щоби зарадити лихові окремі військові частини основували у себе власні „лічниці“. Без найконечнішого статку, без фахової опіки були це радше склади хорих а не лічниці. Не давали вони справжньої лікарської помочі хорим, але забезпечували їм дах над головою, теплу страву і догляд. Лікарювали в таких лічницях полеві духовники, котрих прикметою було добре серце і саможертува. З початком листопада 1919. р. Укр. Гал. Армія по-

пала у кліщі, окружена зі всіх сторін в околиці Жмеринки в т. зв. чотирокутнику смерти. У кожній хаті, по залізничних стаціях лежали в суміш хорі, ранені і трупи а між ними снувалися недобитки славної української галицької армії.

Злука з Денікіном не дала бажаної помочі. Відносини у добровольчій армії не були кращі, хоч вона користувалася допомогою великих держав. Українська гал. армія примістилася тепер в додіднішому районі Балти і Бершаді і тут доповнювала своєї частини вертаючими з лічниць виздоровцями. Денікінська влада не встравала у внутрішні справи галицької армії, мабуть предбачу-

АНДРІЙ БУРАЧИНСЬКИЙ
сан. шеф Д. С. В. С. і У. Г. А.

вала вже близьку свою загаду. Доконали галицьку армію більшовики. Скасували її окремішність. Начальну Команду замінили на ліквідаційну комісію. Начального вожда і вищих старшин заслили на далеку північ. Цінне майно, рентгенівські апарати вивезли в Москву. Настановили своїх командантів. Три бригади Ч. У. Г. А. розкинули на віддалених від себе відтинках фронту. Повели деморалізацію від середини принадою посад червоних комісарів. А проте більшовикам не вдалося посіяти ворожнечу між стрільцями і старшинами.

Після проголошення диктатури в червні 1919 р. припинили свою діяльність державні секретаріати. Усі агенти переняла військова канцелярія диктатури. Над частинами запілля поставили команду етапу. От. др. Білас уступив зі становища військового санітарного референта ще в місяці травні, на його місце призначили полк. др. Андрія Бурачинського. Він повнів службу

при команді етапу разом з помічником сот. др. Е. Гайдукевичем і пор. Л. Максимоньком. У Кам'янці полк. др. Андрій Бурачинський обняв становище начального лікаря У. Г. А. при начальній команді а сот. др. Танячкевич сан. шефа етапу. Після смерти сот. Танячкевича злучили оба ті пости в одно. Через смерть др. Яцика, др. Коцювського та через недугу др. Г. Левицького прийшла зміна корпусних лікарів. Для І. корпусу призначили сот. др. Михайла Сегена, для ІІ. сот. др. Ляндеса Роберта, для ІІІ. сот. др. В. Свідерського.

У часі злукі з більшовиками самостійність галиць. бригадних чинників була дуже обмежена. Про все рішали московські команди і неграмотні комісари. Санітарні відносини тепер поправилися, пошесті погасали, але без помочі більшовиків. Галицька армія і більшовицькі частини в тому часі були вже в 100% відпорні проти тифів. Більшовицькі установи і лічниці стояли нижче галицьких. Голодувала на фронті армія, голодували в лічницях хорі. Виздоровці полішенні без опіки занепадали на туберкульозу. Визволення від моральної і фізичної смерті давала втеча на село або до повстанців. З повстанцями удержувала гал. армія зв'язки ще за часів Денікіна. У группі Шепеля, в околиці Хмельника, галицькі лікарі особливо др. Т. Яцик, опікувалися хорими повстанцями і помогали організувати санітарну службу. Згадує це з великим признанням тодішній санітарний начальник повстанців Шепеля полк. др. Даїн Олександер у „Воєнно санітарних начерках українського лікаря“. Також у правильній дієвій армії У. Н. Р. служили лікарі галичани. Др. Іван Рихло був довший час лікарем корпусу січових стрільців (С. С.) а також начальним лікарем дієвої армії. При С. С. повнив службу др. Кость Воеводка. Др. Осип Залужний вів наддніпрянський шпиталь у місті Ковлі. У літі 1920. р. др. Микола Терлецький і Ваврик Мартин працювали як лікарі у херсонській дивізії от. Долуда а др. В. Щурівський в VI. запасній бригаді полковника Гната Порохівського.

З перспективи 15 літ можна висказувати всякі критичні зваги про тодішні події але призвати треба, що українські лікарі совісно сповнили свій обовязок. Не було між ними багато справжніх фахівців. Молоді лікарі, що недавно покинули університетські салі при стрічі з жорстокою дійсністю не опускали безпомічно рук. Що могли, те дали своїй армії і нації. До останніх днів буття українська галицька армія мала організовану санітарну базу. Серед хвиль бурунів не розсипалася у розтіч. Капітулювала не перед вістрям меча але перед живовою силою. Поруч героїв зброї на скрижалях рідної історії вписали нестерпними буквами своє Ім'я лікарі сот. Евген Гайдукевич, Володимир Коцювський, Кость Танячкевич, Тадей Яцик і всі померлі лікарі й медики.

**СПИС ЛІКАРІВ І МЕДИКІВ УЧАСНИКІВ ВІЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ
(військові ступені з іменування державним секретаріятом).**

Лікарі:

Полковники д-ри:

Бурачинський Андрій, сан. шеф при Д. С. В. С.
Бардах Теофіль, кмдт. окр. лічн. Бережани.
Кос Осип, кмдт. окр. лічн. ч. 2. Станиславів.

ЛІЧНИЦЯ У. Г. А. В КІЇВІ в 1920 р.

Посередині в горі Володимир Гамерський, крайній з ліва внизу
Леонтій Максимонько.

Левицький Іполіт, військ. окр. лікар Стрий, нач. лік. III. корп.
Целевич Амвросій, Д. С. В. С.

Підполковники д-ри:

Маланюк Осип, кмдт. окр. лічн. ч. 1. Станиславів.
Мантель Себастіян, військ. окр. лік. Тернопіль.
Петрушевич Петро, військ. окр. лік. Коломия.
Рожанковський Маркил, Калуш.

Юркевич Амвросій, кмдт. окр. лічн. Стрий.

Ямполер Осип †, кмдт. зап. лічн. ч. 1.

Отамани д-ри:

Бурачинський Тит, окр. лічн. Тернопіль.

Білас Ростислав, сан. шеф при Д. С. В. С.

Дроздовський Володимир, військ. окр. лік. Тернопіль.

Гвоздецький Теофіль, військ. окр. літ. Бережани.

Глянц Гайнріх, кмдт. військ. окр. лічн. Дрогобич.

Гвоздецький Теофіль, військ. окр. лічн. Бережани.

Клєфанюс Лівій, військ. окр. лік. Золочів.

Новак Денис †, лічн. Ч. Х.

Сотники д-ри:

Білобран Франц, пол. лічн. II. корп.

Білозор Володимир, нач. лік. гр. от. Долуда, нач. лік. VI. бриг.
кмдт. пол. лічн. ч. 1

Гаврилюк Андрій, нач лік. III. і VII. бриг.

Гайдукевич Евген †, окр. лічн. Стрий, Д. С. В. С.

Гамерський Володимир, нач. лік. X. бриг.

Гасюк Степан †, кмдт. зап. лічн. II. корп.

Гіршінг Тадей †, військ. лік. Рава Руська.

Дикий Микола †, окр. лічн. Станиславів.

Козак Михайло, окр. лічн. Станиславів.

Козакевич Олександер, військ. окр. лік. Чортків, сан. реф. при
пол. штб. Ч. У. Г. А.

Крохмальний Тимко †, нач. лік. гр. „Щирець“ і VII. бриг.

Коцовський Володимир †, нач. лік. II. корп.

Ляндес Роберт, лік. VII. бриг., нач. лік. II. корп.

Лопатинський Ярослав, зап. лічн. ч. 3.

Мантуляк Леонід, нач. лік. IV. бриг.

Музика Максим, нач. лік. гр. „Північ“, кмдт. бакт. інст. Д. С.
В. С.

Олексій Евген †, нач. лік. VII. бриг.

Питлик Богдан, окр. лічн. Золочів.

Подолинський Олександер, окр. лічн. Радехів.

Полохайло Іван, окр. лічн. Тернопіль.

Породко Лев, окр. лік. Рава Руська.

Прийма Остап, окр. лік. Станиславі, голова У. Ч. Хр.

Рібенфельд Мойсей, кмдт. окр. лічн. Золочів і зап. лічн. ч. 2.

Рибачевський Олександер, нач. лік. гірськ. бриг., VIII. і XI. бриг.

Сассовер Данило, окр. лічн. Тернопіль, нач. ліч. XXI. бриг.

Свідерський Володимир, I. п. У. С. С., кмдт. пол. лічн. бриг.
У. С. С., нач. лік. III. корп.

Сеген Михайло, окр. лічн. Стрий, нач. лік. I. корп.

Сисак Микола, лічн. Ч. Хр.

Сосенко Лев †, нач. лік. V. бриг. і пол. лічн. I. корп.

Сприс Дезидерій, окр. лічн. Камінка Струмилова, пол. лічн. ч. 1.
 Стефанович Іван †, окр. лік. Самбір, нач. лік. VIII. бриг.
 Танячкевич Кость †, сан. шеф. Н. К.
 Тащук Петро, I. корп.
 Терлецький Микола, кмдт. окр. лічн. Дрогобич і Радехів, відс.-
 точк. I. корп., пол. лічн. ч. 1 і 3.
 Фастман Юліян †, нач. лік. II. бриг., окр. лічн. Самбір.
 Шипайло Юліян †, кмдт. окр. лічн. Самбір і пол. лічн. ч. 3.
 Щуровський Володимир, нач. лік. гр. „Схід“ і I. бриг. У. С. С.
 Юда Маврикій, нач. лік. IX. бриг.
 Яцик Тадей †, нач. лік. гр. „Старе Село“ і I. корп.

д-ри:

Біненвальд, окр. лічн. Броди.
 Вахнянин Мирон, місія У. Ч. Х. в Будапешті ген. Окопенка.
 Віллім, з великої України при I. полку Ч. У. Г. А.
 Гнідиш, пол. лічн. II. корп. і пол. лічн. ч. 3. ;
 Кольнер, окр. лічн. Дрогобич.
 Кушік, окр. лічн. Броди.
 Манацький Осип, окр. лічн. Самбір, лічн. Перемишляни.
 Мондшайн, окр. лічн. Станиславів.
 Мрозовський Кость, помічник сан. шефа Н. К.
 Розенбрг, V бриг.
 Сандул Юрій †, Дрогобич.
 Сандул-Шматера Ярослава, Сколе.
 Туна Теодозія, окр. лічн. Бережани.
 Цюк, окр. лічн. Самбір.
 Чабак Богдан, лічн. Камінка Стр.
 Шпоннер Роберт, зап. лічн. ч. 1.

Студенти медицини:**сан. поручники:**

Божейко Юліян, гір. бриг.
 Ваврик Мартин, VI. бриг.
 Ваврик Микола, окр. лічн. Дрогобич.
 Вибелюк Іван, III. корп.
 Гаврилів Корнило, окр. лічн. Дрогобич.
 Гайдучок Степан, IV. бриг.
 Гинилевич Ярослав, Д. С. В. С., VII. бриг.
 Гробельний Осип, сан. поїзд ч. 2.
 Грушкевич Денис, III. корп.
 Галагудз Петро, IV. бриг.
 Гілецький Микола, I. корп.
 Дмитричко Василь, IV. бриг.
 Злепко Іван, IV. бриг.
 Кучковський Теофіль, Ет.

Корнова Андрій, I. корп.
 Лисяк Мирон, група „Хирів“.
 Максимонько Леонтій, окр. лічн. Станиславів.
 Мартинець Іван †, II. бриг.
 Нагляк Яків, окр. лічн. Дрогобич.
 Паращук Дмитро, Ет.
 Паук Зиновій †, Ет.
 Перфецький Олександер †, III. бриг., пол. лічн. У. С. С.
 Рижій Іван, VII. бриг.
 Рубель Степан, Ет.
 Сарнавський Микола, Ет.
 Сілецький Ксенофонт, VII. бриг.
 Стасюк Дмитро, II. бриг.
 Савчак Михайло, IV. бриг.
 Сенчина Володимир, III. бриг.
 Цимбалістий Павло, гр. „Хирів“.
 Чернявський Володимир, II. корп.
 Яцикевич Михайло †, II. корп.

Сан. четарі:

Алиськевич Михайло †, II. корп.
 Бабій Ярослав, Стрий, окр. команда.
 Банах Володимир, пол. лічн. II. корп.
 Волосянський Омелян, У. С. С.
 Гаванський Роман, сан. поїзд ч. 1., пол. лічн. У. С. С.
 Ганкевич Людвік †, Львів.
 Гардзінський Юліян, Ет.
 Заячківський Мирон, IV. бриг.
 Кологон Микита, I. бриг. У. С. С.
 Козаневич Лев, Ет.
 Колісниченко Микола, I. корп.
 Кривокульський Володимир, III. корп.
 Кривокульський Степан, гр. „Північ“, бакт. інститут.
 Козіцький Микола, окр. лічн. Самбір.
 Копертинська Зиновія, гр. „Схід“, VIII. бриг.
 Кирилович Олекса, V. бриг.
 Кузьма Богдан, II. бриг.
 Кузьма Роман, I. бриг. У. С. С.
 Кульчицький Тимко, зап. лічн. ч. 2.
 Кушнір Михайло, II. бриг.
 Литвин Лев, II. корп.
 Літинський Микола, гр. „Рудки-Комарно“, окр. лічн. Самбір.
 Мельник Анатоль, Ет.
 Мотлюк Роман, окр. лічн. Радехів, пол. лічн. ч. 1.
 Маковський Юрій, IV. бриг.
 Мулькевич Володимир, Ет.
 Ніжанковський Мирон, III. бриг.

Ортинський Іван, VIII. бриг.
 Острівський Тадей, I. корп.
 Олексій Ярослав, VII. бриг.
 Приходченко Яків, VIII. бриг.
 Рибак Ярослав, I. корп.
 Русин Зенон, I. бриг. У. С. С., III. бриг.
 Скоморовський Степан †, гр. „Хирів“.
 Сліпий Родіон, III. бриг.
 Савицький Осип, IV. і VII. бриг.
 Соколовський Ярослав. Ет.
 Солтикович Ярослав, I. бриг. У. С. С.
 Тарнавський Гриць, VIII. бриг.
 Терещенко Яків, III. корп.
 Шевчук Олекса, V. бриг.
 Чумак Ілляріон, Ет.
 Яворський Іван, II. корп.
 Пікас Юрій †.
 Філяс Осип, X. бриг.

Сан. хорунжі:

Вахнянин Денис, I. бриг. С. С.
 Дзерович Євген, гр. „Схід“.
 Лапчинський Богдан, V. бриг.
 Левицький, IV. бриг.
 Ломчинський, зап. лічн. ч. 1.
 Гоцький Іван, зап. лічн. ч. 1.
 Лотоцький Богдан, зап. лічн. ч. 1.
 Хома Іван, зап. лічн. ч. 1.

Арсеніч Роман, X. бриг.
 Білик Нестор, IX. бриг.
 Гопалівна, запас. лічн. ч. 1.
 Гіжовська Марія від силк. точка Красне, пол. лічн. ч. 1.
 Кордюк Юліян, У. С. С.
 Кривокульська Ольга, бакт. інститут.
 Лев Володимира, зап. лічн. Хідорів.
 Полотнюківна Наталія, окр. лічн. Станиславів.
 Рудницька Ярослава, окр. лічн. Дрогобич.
 Селянська, окр. лічн. Станиславів.
 Чайківська Ольга, окр. лічн. Чортків.

ДРУКОВАНО У ЛІТОГРАФІЇ ДРУЖБІ ВОЛ. БЕРНАЦЬКОГО

**PRINTED BY WALTER OFFSET PRINTING
2231 W. CHICAGO AVE. CHICAGO, ILL. 60622**

U. S. A.

